

Gardeners' World

Koester de herfst

**De 10 belangrijkste
tuinklussen van
oktober**

Dahlialiefde

**Trouwen in
een pluktuin**

De kracht van inheems

Van decoratie tot cocktail

**Zo veelzijdig
zijn pompoenen**

Kom naar de
Ambachtelijke
Plantenmarkt

DE WIERSSSE

8,4

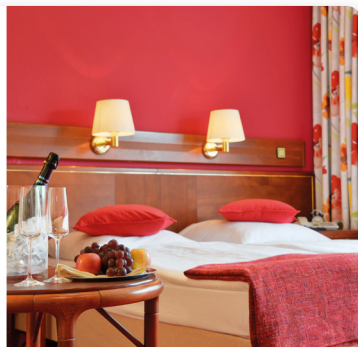
Schmallenberg | Noordrijn-Westfalen | Duitsland

Sauerland Alpin Hotel***

4-daags all inclusive arrangement

- ✓ Welkomstdrankje
- ✓ 3x overnachten
- ✓ 3x uitgebreid ontbijtbuffet
- ✓ 3x 3-gangen dinerbuffet
- ✓ Gratis consumpties
- ✓ Gratis koffie- en thee faciliteiten
- ✓ Gratis gebruik zwembad en sauna
- ✓ Gratis SauerlandCard
- ✓ Gratis wandel- en fietskaart
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Al vanaf
200,00*
p.p.

8,5

Heiligenhaus | Noordrijn-Westfalen | Duitsland

Ringhotel Waldhotel Heiligenhaus****

4-daags diner arrangement

- ✓ 3x overnachten
- ✓ 3x uitgebreid ontbijt
- ✓ 1x 3-gangendiner
- ✓ Gratis fles water op de kamer
- ✓ Gratis gebruik wellness en sauna
- ✓ Gratis wandel- en fietsroutes
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Al vanaf
213,00*
p.p.

7,5

Soest | Noordrijn-Westfalen | Duitsland

Hotel Am Wall***

4-daags all inclusive arrangement

- ✓ 3x overnachten
- ✓ 3x uitgebreid ontbijtbuffet
- ✓ 2x lunchpakket
- ✓ 3x 3-gangendiner of buffet
- ✓ Gratis consumpties
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Al vanaf
228,75*
p.p.

8,0

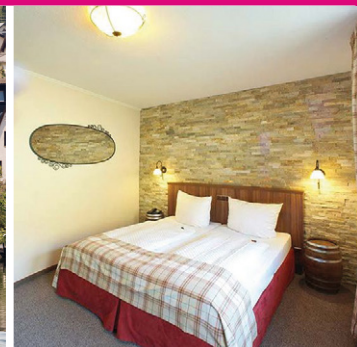
Löff | Rijnland-Palts | Duitsland

Hotel Lellmann***

4-daags halfpension arrangement

- ✓ Welkomstdrankje
- ✓ 3x overnachten
- ✓ 3x uitgebreid ontbijtbuffet
- ✓ 3x 3-gangenmenu
- ✓ Dagelijks taartbuffet
- ✓ Gratis Gästekarte
- ✓ Gratis gebruik wellnessfaciliteiten
- ✓ Gratis parkeren
- ✓ Gratis WiFi

Al vanaf
349,00*
p.p.

Gratis!
t.w.v. € 105,-

**Boek in september en ontvang
Wijnproeverij aan huis door een wijnkenner**

Boek via www.voordeeltjes.nl/gw of bel naar 0900 66 777 88 (25 c/m)

Alle aanbiedingen zijn geldig t/m 31 december 2023 (m.u.v. feestdagen). Let op: de vermelde prijzen zijn vanaf en kunnen verschillen per aankomstdatum. De prijzen zijn per persoon (p.p.), o.b.v. twee personen in een standaardkamer, excl. administratiekosten (1-3 personen € 14,50, 4+ personen € 24,50 per boeking) en stads- en toeristenbelasting. Kijk online voor de volledige voorwaarden. Prijs-, druk- en zetfouten voorbehouden.

Niet lullen, maar poetsen

De vrouwen in mijn familie zijn ondernemende types. Mijn moeder ergerde zich vroeger nog weleens aan hoe traag dingen konden verlopen als je moest wachten tot iedereen in een bestuurskamertje ergens een plasje over had gedaan. Daarover klagen deed ze niet. 'Dan regel ik het toch zelf', was altijd haar devies. En zo geschiedde. Ze stortte zich vol overgave op alles waar ze onrecht zag en verbeterde eigenhandig de situatie. Mijn zussen zijn net zo, en als ik naar mijn dochter luister, wiens favoriete uitspraak momenteel is 'nee joh mama, dat kan ik zelf wel', is het een vrij aanwezige eigenschap in onze genenpoel.

Ik heb dit zelf ook, en probeer uit alle macht zoveel mogelijk zelf te vergroenen. Ik probeerde dit ooit ook door actief te zijn in de politiek, maar dat vergt nogal wat geduld en eindeloos vergaderen in bestuurskamertjes – en geduld ontbreekt dan weer een beetje in onze genenpoel. Ik ben daarom opgelucht met het geweldige team van *Gardeners' World* gewoon te kunnen aanpakken. Wij vinden het bijvoorbeeld een topplan om inheemse bloemen te zaaien in het najaar. Dit is namelijk hét moment waarop de natuurlijke zaadval plaatsvindt, wat een duidelijke hint is van de plant: ik kan gezaaid worden. 'Moeten we daar niet iets mee?' vroegen we ons af. En luttele maanden later vond de eerste Inheemse Zaaiweek plaats. Vandaar dat je mij voor een keertje op de cover ziet: we hielden het letterlijk dichtbij huis voor deze inheemse week. We zijn nu alweer bij het tweede jaar aangekomen en wat is het een succes! Abonnees ontvangen weer een gratis zakje inheemse zaadjes bij dit nummer. Als we allemaal zaaien, staat dat gelijk bijna 14.000 m²! (Lees meer op blz. 44.) Samen zetten we de wereld in bloei!

Ook bij het opmerken van een hiaat in onze tuinagenda sprongen we in de bres. We zijn trotse mediapartner van de Ambachtelijke Plantenmarkt die al bijna plaatsvindt! Vanaf pagina 8 lees je er alles over. We kunnen echt niet wachten om op het prachtige landgoed De Wiersse rond te lopen, omgeven door één grote snoepwinkel aan duurzame, onbespoten planten. Ik hoop je daar te zien!

Er gebeurt dus erg veel in dit nummer – en in deze maand. De herfst is dan ook niet voor niets hét tuinseizoen. Ook zit er behoorlijk wat romantiek in ... want toen Hanne Nolsen, dochter van pluktuinkoningin Marieke Nolsen ging trouwen, besloot ze – hoe kan het ook anders met zo'n moeder – eigenhandig honderden dahlia's te kweken voor de grote dag. Je leest er alles over op pagina 82. Zou zij vroeger ook als favoriete zinnetje 'nee joh mama, dat kan ik zelf wel' hebben gehad?

Geniet van dit mooie nummer!
En tot gauw?

Anne

awieggers@fnl.nl

Anne is ook op Instagram te vinden via @anne_wieggers

oktober 2023

Inhoud

Seizoen

- 14 Wij houden van oktober**
Oktober blikt terug op de geneugten van de zomer en neemt ons mee de winter in.
- 20 The Full Monty**
Tuiniers moeten zich aanpassen aan de verschuivende plantkalender.
- 22 Topkeuze**
Compacte Japanse esdoorns zijn zelfs in kleine tuinen ideaal.
- 24 Red de bij**
Tips van De Bijenstichting.
- 26 Tuingast van de maand**
De rosse woelmuis (*Myodes glareolus*).
- 28 Weekendklus**
Maak een pot voor bestuivers.
- 30 Vers uit de tuin**
Rekha geeft de moestuin rust na een productief jaar.

Op de cover

- 8** Kom naar de Ambachtelijke Plantenmarkt
- 22** Vlamme tinten met de mooiste Japanse esdoorns
- 28** Help bestuivers op je balkon
- 38** De 10 belangrijkste tuinklussen van oktober
- 44** Inheemse Zaaiweek: samen zetten we de wereld in bloei
- 48** Zo veelzijdig zijn pompoenen
- 70** Grondzaken voor je kamerplanten
- 82** Trouwen in een pluktuin
- 86** Compost: van groenafval tot zwart goud

FOTO: LIESBETH DISBERGEN

Groene school

- 38 Vooruit in het najaar**
De 10 belangrijkste klussen van oktober, volgens Monty.
- 44 Zaai inheems!**
Zaai zoveel mogelijk inheemse planten in je tuin of op je balkon.
- 48 Doe meer met pompoenen**
Tien manieren om je pompoenen te gebruiken.
- 52 Jouw snoeimaand**
Bereid struiken, bomen en vaste planten voor op de winter.
- 55 Vraag & antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.

Inspiratie

- 62 Planten met een missie, deel 8**
Carol geeft tips voor het planten van voorjaarsbollen.
- 70 Een bodempje leggen**
Rogier en Marieke vertellen alles over grond, aarde en substraten.
- 76 Waar moet ik beginnen? Deel 14**
Alan geeft tips en adviezen hoe je jouw tuin het beste voorbereidt op de winter.
- 82 Dahlia-liefde**
Voor haar eigen bruiloft kweekte Hanne Nolsen prachtige dahlia's.
- 86 Van groenafval tot zwart goud**
Zelf compost maken is simpel en je kunt er op elk moment mee beginnen.
- 91 Inheemse held**
Zeepkruid (*Saponaria officinalis*) stelt zichzelf voor.
- 92 Klein budget, grote oogst**
Deze gewassen kun je nu nog zaaien en oogsten.

44

62

76

Aan de slag

- 100 Monty's maand**
- 103 De basis**
- 104 Bloemen in oktober**
- 106 In de kas**
- 108 Groente en fruit**
- 110 Algemene tuintaken**

En verder

- 6 Prikbord**
- 8 Ambachtelijke plantenmarkt**
- 12 Plattegrond De Wiersse**
- 33 Puzzel en win**
- 112 Colofon**
- 113 Groeigids voor oktober**

8

*"Het is inheemse zaaiweek!
In dit nummer lees je er alles over.
Laten we samen de wereld in
bloei zetten!"*

Anne Wieggers - hoofdredacteur

*"Oktober kent een grote
verscheidenheid: van een zomers
begin tot een winters einde."*

Monty Don - tuinexpert en presentator

*"Na het lezen van het artikel van
Rogier en Marieke op pagina 70 kijk
ik nooit meer hetzelfde naar een
zakje potgrond voor kamerplanten."*

Helga Kluiters - redacteur

*"Ik ben ontzettend benieuwd naar al
het moois op de Ambachtelijke Planten-
markt op 1 oktober. Zie ik je daar ook?"*

Jos Heijmans - redacteur

*"Ook in de herfst zoeken bestuivers naar
voedsel. Op pagina 28 vind je een prachti-
ge combinatie van vaste planten waar-
mee je jouw tuingasten gelukkig maakt."*

Iona van den Dries - redacteur

*"Composteren is een fijne manier om
minder gft-afval weg te gooien en een
nuttige bestemming te geven. Lees er
meer over op pagina 86."*

Linda Passies - redacteur

Welkom

Lees hier alles over wat er deze maand te doen valt op tuingebied, nieuws, weetjes en nog veel meer ...

De blaadjes vallen

Bladeren zijn overal om ons heen aanwezig, maar omdat ze zo 'gewoon' zijn (of hoog hangen) worden ze vaak over het hoofd gezien. Tot de herfst althans, want dan komen de blaadjes vanuit de hoogte naar je toe en kun je echt niet meer om ze heen.

Bomen zijn vrij makkelijk te herkennen aan hun bladeren. In tegenstelling tot vaste planten, met hun enorme verscheidenheid aan vormen en maten, zijn inheemse boombladeren allemaal ongeveer even groot. Maar hun vormen, randen en texturen maken ze erg herkenbaar. Zeker de dunnere herfstblaadjes zijn trouwens erg geschikt om bladaarde van te maken. Mocht er dus opeens een berg bladeren in je tuin liggen, bewaar dit herfstgoud dan, laat het verteren en gebruik het over een jaar als mulch.

Boswilg *Salix caprea*

De lange, ovale bladeren van de boswilg eindigen in mooi puntje dat vaak iets afbuigt. De blaadjes zijn 5 tot 12 cm lang en 2,5 tot 8 cm breed, met onregelmatig gegolfde tot gekartelde randen. Van boven is het blad groen, maar van onderen is het grijsgroen en behaard. De herfstkleur is groengeel. In de lente bezoeken bestuivers volop de katjes.

Winterlinde *Tilia cordata*

Het blad is breed, 3-6 cm lang en een beetje driehoekig van vorm – afgerond aan de basis en scherp gepunt aan het uiteinde. De bovenkant van het blad is glad en donker, glanzend groen. Onderop zitten plukjes roodbruine haren in de oksels van de nerven. In de herfst kleurt het blad geel. In juni en juli lokken de nectarrijke bloemen veel bijen.

Ruwe berk *Betula pendula*

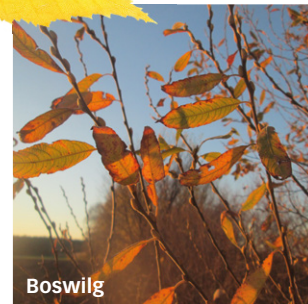
De ruwe berk, ook zilverberk genoemd, heeft dofgroen, onbehaard blad, waarvan de rand grof dubbelgezaagd is. De bladeren zijn 3-7 cm lang. Aan de steelkant zijn de driehoekige bladeren eirond en ze eindigen in een spitse punt. Berken trekken zowel veel nuttige insecten en vlinders aan als vogels.

Gelderse roos *Viburnum opulus*

De 5-8 cm lange, groene bladeren van de Gelderse roos zijn aan de basis breed en afgerond en lopen vervolgens uiteen als een platte drietand. De randen zijn onregelmatig gezaagd. Hij bloeit in mei en juni met nectarrijke bloemschermen (die veel insecten lokken). Daarna volgen bessen die populair zijn bij vogels zoals roodborstjes, lijsters en goudvinken. In de herfst kleurt het blad rood.

Witte paardenkastanje *Aesculus hippocastanum*

Je herkent de witte paardenkastanje razendsnel aan zijn grote, handvormige blad met vijf (soms zeven) 'vingers'. Deze niet-inheemse boom werd rond de 17e eeuw vanuit de Balkan ingevoerd in onze streken en heeft zich goed weten te vestigen. De kastanjes van deze soort zijn trouwens niet eetbaar. Daarvoor moet je bij de tamme kastanje zijn, met langwerpig blad.

Boswilg

Winterlinde

Ruwe berk

Gelderse roos

Witte paardenkastanje

Agenda | De leukste tuinevents van de komende tijd

Ambachtelijke Plantenmarkt

Wanneer: 1 oktober (10:00-16:30 uur)

Waar: De Wiersse

Info: www.dewiersse.com/plantenmarkt

Op 1 oktober is het eindelijk zover: de eerste Ambachtelijke Plantenmarkt wordt dan gehouden op de prachtige oprijlaan van landgoed De Wiersse in Vorden. Op deze markt vind je alles waar je als plantenliefhebber van gaat watertanden: van biologische rozen, de mooiste onbespoten vaste planten en pootgoed, tot biologische zaden, inheems plantgoed en pluktuinplanten. En omdat het najaar de perfecte tijd is om te poten en planten kunnen je aankopen meteen de grond in. Daarnaast worden er diverse lezingen en workshops gehouden en geven de aanwezige kwekers je graag hun beste adviezen. Op pagina 12 zie je wat er allemaal te doen is.

Tuindagen van Beervelde

Wanneer: 6 t/m 8 oktober

Waar: Park van Beervelde, Beervelde (BE)

Info: www.parkvanbeervelde.be

De Tuindagen in het Park van Beervelde (België), die elk jaar in mei en oktober worden gehouden, zijn al jaren een begrip voor liefhebbers van tuinbeurzen. Drie dagen lang is het park een schatkamer voor zelfs de meest veeleisende plantenliefhebber. Het thema van deze oktobereditie is 'Schotland'. Naast de vele planten vind je er ook een ruime keuze op het gebied van decoratie en antiek voor de tuin. Proef verder van culinaire streekproducten, doe mee met workshops en geniet van de muzikale omlijsting.

Inheemse Zaaizeek

Wanneer: 25 september t/m 1 oktober

Waar: In jouw tuin

Info: www.inheemsezaaiweek.nl

Tijdens de Inheemse Zaaizeek is het de bedoeling om met z'n allen zoveel mogelijk inheemse planten te zaaien in onze tuinen, op balkons en op daken. Zo zetten we samen de wereld in bloei en helpen we allerlei insecten, zoals wilde bijen, vlinders en andere bestuivers. Blader naar pagina 44 om alles over het belang van inheemse planten te lezen en te zien hoe jij – samen met je vrienden, familie, burens en collega's – kunt helpen.

Perenpluk en Stooferenfeest Ruinerwold

Wanneer: 7 oktober

Waar: Dokter Larijweg, Ruinerwold

Info: facebook.com/StooferenfeestRuinerwold

StooferenfeestRuinerwold

De Dokter Larijweg in Ruinerwold – een kilometerslange slingerende weg met aan beide kanten stooferenbomen geflankeerd door prachtige Saksische boerderijen – vormt ieder jaar op de eerste zaterdag van oktober het decor voor de traditionele perenpluk. Langs deze unieke weg staan ongeveer 1200 perenbomen, grotendeels oude rassen. Tegelijkertijd vindt het gezellige Stooferenfeest plaats op diverse boerenerven langs deze perenweg. Er zijn allerhande kraampjes en foodtrucks te vinden en er is een speciaal kindereerf met allerlei kinderactiviteiten. Tijdens de Perenpluk worden de stooferen, nog aan de boom, geveild en de koper haalt de peertjes zelf uit de boom op zijn of haar eigen manier. Gewapend met emmers, karren, zeilen en wat al niet meer, is dit hét moment om met vrienden, familie, collega's, stichting of organisatie samen je eigen stooferen te plukken.

Meer evenementen

Plantendag

1 oktober

Arboretum Kalmthout, Kalmthout
www.arboretumkalmthout.be

Tableware & Flowers

6 en 7 oktober

Kwekerij/Tuin De Boschhoeve, Wolfheze
www.boschhoeve.nl

Rondleiding De bomen van Von Siebold

22 en 29 oktober

Hortus botanicus Leiden
www.hortusleiden.nl

Ambachtelijke Plantenmarkt

TEKST KWEKERSPORTRITTEN: ANNE WIEGERS

Na een lange en intense voorbereiding, is het op zondag 1 oktober eindelijk zover! Dan openen de poorten van Landgoed De Wiersse zich voor een heerlijke dag in het groen. Naast een groot aantal kwekers die hun mooiste planten, pootgoed, biologische zaden en pluktuinplanten meenemen, zijn er tal van activiteiten voor groot en klein!

En omdat wij van *Gardeners' World* vinden dat je niet jong genoeg kunt beginnen met tuinieren, krijgen jongeren onder de 16 jaar gratis toegang! Hier is het laatste voorstelrondje van ambachtelijke kwekers die je er gaat treffen. Zij lichten een tipje van de sluier op. Wie zijn zij, wat gaan ze meenemen en waar kunnen we ons op verheugen? Het belooft een geweldige dag te worden.

**66% KORTING
OP TICKETS**

Koop nu je tickets op
[www.dewiersse.com/
plantenmarkt](http://www.dewiersse.com/plantenmarkt)

Een regulier ticket is te bestellen voor 7,50 p.p. Met het oktober-nummer krijg je 66% korting, en koop je je kaart vooraf voor maar 2,50!

Alies Natuurlijk *Alies Fernhout*

Wat vind je zo mooi aan jouw vak?

De constante verrassingen. Je denkt na een tijdje wel te weten hoe het gaat, en dan zijn de weersomstandigheden ineens volledig anders, of er zijn compleet andere dieren op de kwekerij die ofwel nuttig zijn, of schade aanrichten. Het blijft zo enorm boeiend. Je probeert de natuur een beetje te sturen maar eigenlijk blijf je altijd toeschouwer.

Wat is je expertise?

Ik ben van huis uit hovenier en ben uit frustratie gaan kweken omdat ik niet aan voldoende biologisch plantgoed kon komen. Ik denk dus vanuit mijn ontwerpen en vanuit wat mensen nodig hebben. Ik heb dus een mix van sierplanten, makkelijke planten die echt altijd presteren, en inheems. Ik wil namelijk echt niet dat mensen gefrustreerd raken. Ik leg ze ook goed uit hoe ze zelf kunnen vermeerderen. Ik wil dat iedere plant die ik verkoop het goed blijft doen en dat mensen, en al hun burens, die planten weer stekken. Als ik mezelf als kwekerij daardoor nutteloos kweek is dat helemaal goed. Ik hoef niet perse te kweken maar gun gewoon iedereen een bloeiende omgeving.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Ik neem een groot aanbod inheems mee, en een mooi aanbod herfstbloeiers, om mensen te laten zien wat het najaar allemaal te bieden heeft.

www.aliesnatuurlijk.nl

Kwekerij Aaldering de Stek *Jeroen Aaldering*

Wat vindt je zo mooi aan jouw vak?

De diversiteit. Ik vind het mooi om zowel mensen als bloemen te zien opbloeien. Dat je iemand echt kan verrassen en planten iets doen dat ze niet verwacht hadden. Dat geen mens, en geen plant hetzelfde is, blijft boeiend. En wat ik dan echt mooi vind, is de juiste mensen en planten bij elkaar brengen. Dat gaat nooit vervelen.

Wat is je expertise?

We zijn een zorgkwekerij. We geloven dat groen goed doet: iets zien groeien en leven te ontwikkelen is zo belangrijk. Groen is veranderlijk, nooit saai en altijd gezond. Je kan iemand ergens binnen achterlaten en zeggen 'fijne dag vandaag', maar daar gaat iemand niet beter van worden. Onze plantenexpertise is *Epimedium*, elfenbloem. Die kunnen geweldig in de schaduw en we hebben veel soorten en ervaring met deze plant.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

We nemen uiteraard *Epimedium* mee, en verder een breed sortiment prachtige planten.

www.aaldering-destek.nl

Kwekerij Stekkers

Vessie Vanden Branden en Boudewijn Rijff

Wat is er zo mooi aan jouw vak?

Heel veel! Voor ons is een verandering teweeg brengen in het landschap en in de gedachtegang van mensen hetgeen ons energie geeft. Dat planten eetbaar kunnen zijn en sierlijk tegelijk, overal, ook in een kleine tuin. Het is ook heel erg fijn om altijd buiten te zijn, omringd door groen, terwijl we werken aan onze missie. Vanuit de grotere gedachte dat we de wijze waarop we voedsel produceren moeten wijzigen, en daarmee ons landschap ook moeten veranderen ten goede, vermeerderen we met liefde planten.

Wat is je expertise?

We zijn gespecialiseerd in eetbare planten, die goed productief zijn. We hebben een mix van eetbare inheemse planten en cultivars. Van klein naar groot, we hebben alles. Van aardbeien die laag groeien, tot eetbare bloemen en kaki's. Alles is meerjarig, en heeft een dubbelfunctie: ze zijn goed voor de biodiversiteit en voor in de keuken.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

We willen graag laten zien hoe mooi dit seizoen kan zijn dus we nemen plantgoed mee met mooie herfstkleuren zoals *Aronia* (appelbes), maar ook dingen als kruisbessen, zeevenkel, en groenblijvende bodembedekkers. Misschien nemen we nog een kaki mee, dat ligt aan of het allemaal passen gaat met inpakken!

www.kwekerijstekkers.nl

Kwekerij Het Amsterdamscheveld

Roy Hofstede

Wat is er zo mooi aan jouw vak?

Bezig zijn met de natuur maar ook het onzekere aan dit vak. Dat klinkt misschien gek, maar ik hou er heel erg van niet te weten wat er gaat gebeuren. Er zijn veel mensen die daar helemaal niet tegen kunnen, maar ik word er blij van. Ik vind het fascinerend om het ene jaar een methode te hebben om een plant te vermeerderen, die methode een ander jaar precies te herhalen omdat het voorheen zo goed werkte, en dan ineens een compleet ander resultaat te hebben. Zo verveel ik me nooit en blijft het spannend.

Wat is je expertise?

Eigenlijk heb ik geen expertise. Dat klinkt misschien gek, maar dat komt omdat ik gek ben op heel veel soorten planten en die dus ook gewoon allemaal kweek. Van winterharde cactussen, bananen, en eenjarigen tot bijna 500 vaste planten, ik ben er gek op en dus bied ik het aan.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Ik vind het geweldig iets mee te nemen waar mensen door verrast worden. Of ze het vervolgens kopen maakt me eigenlijk niet eens uit. Ik wil dat ze nieuwsgierig zijn, vragen stellen en dingen tegenkomen die ze nog niet kenden. Voor de echte liefhebber of ontdekker. Ik ga dus lekker niet verklappen wat ik meeneem. Uiteraard gaan er ook 'gewoon' vaste planten, varens en siergrassen mee.

www.hetamsterdamscheveld.nl

Sas' Mini-Kwekerij

Saskia van Wijk

Wat is er zo mooi aan jouw vak?

Als kind speelden planten al een grote rol in mijn leven. Mijn vader nam mij mee naar beroemde tuinen en kwekerijen. Die vroege interesse in planten is altijd gebleven, en ik deed dan ook een natuurkundige opleiding in Wageningen. Ik vind het fascinerend om die kennis te combineren met de praktijk. Ik ben altijd met planten bezig en ben gefascineerd over hoe ze groeien, zich vermeerderen. Hoe al die informatie die in zo'n klein zaadje, stekje of wortelstokje zit altijd weer naar buiten komt en uitgroeit tot zoiets moois. Het is een soort spelen met de natuur. Iedere handeling die je als kweker doet wordt als het ware beantwoord, of beloond. De eindeloze interactie met planten, en juist ook met klanten, houden mijn werk geweldig. Jonge, beginnende tuiniers enthousiasmeren geeft me echt energie, vooral als ik zie hoe ze echt bevlogen raken, net als ik toen ik begon.

Wat is je expertise?

De nadruk leg ik steeds meer op droogtebestendige planten. Ik bewater mijn borders daarom niet, op jonge aanplant na. Die moet je een seizoen lang een goede start geven, waarna ze het zelf kunnen. Door niet te bewateren breng ik goed in kaart welke soorten dit goed aankunnen. Ik vind het fijn om aan mensen te laten zien dat niet iedere plant rijke, vochtige grond nodig heeft. Daarnaast heb ik veel insectenplanten. Zonder gefladder en gezoem mis je echt een dimensie in de tuin. Ook heb ik veel siergrassen. Ik vind die geweldig om de fellere kleuren in de tuin in balans te brengen. Ze 'blussen' als het ware de echinacea's en andere opvallende bloeiende planten, en maken zo samen een prachtig geheel.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Alles wat in de auto past! Het wordt een afspiegeling van het sortiment op de kwekerij. Ik neem niet alleen herfstbloeiende planten mee, maar ook juist lentebloeiers. Met de informatie die we geven ben ik ervan overtuigd dat de bezoekers van de plantenmarkt ook daar enthousiast van gaan worden. Ik leg alles graag uit en heb heel veel zin om mensen te helpen!

www.sasminikwekerij.nl

Kwekerij Pieters

Planten

Pieter Nijhoff

Wat is er zo mooi aan jouw vak?

Het is het mooiste vak dat er is. Het blijft me fascineren. Er is zoveel te ontdekken, leren, er gebeurt altijd weer iets nieuws. Iedere plant vermeerder je weer op een andere manier. Ik haal zoveel energie uit planten. En als ik dan – ik ben namelijk ook echt een plantenverzamelaar – weer iets spannends heb weten te bemachtigen, dan kan ik niet wachten om die aan te kunnen bieden aan mijn klanten. Ik ga dan aan de slag met vermeerderen en iedere keer als het goed gaat denk ik 'verdomd, het is gelukt!' Veel liefhebbers weten mij te vinden, en het is een feest om ze dan weer iets interessants te kunnen voorschotelen.

Wat is je expertise?

Ik ben goed in schaduwplanten, maar ik ben ook veel bezig met winterharde tropische planten. Zo heb ik inmiddels een stuk of tien winterharde gemberen in aanbod, en heb ik winterharde begonia's staan. Daar worden mensen erg enthousiast van.

Wat neem je mee naar de plantenmarkt?

Ik neem mooie varens, asters, en bloeiende salvia's mee. Daarnaast natuurlijk een paar imposante bloeiende gemberen, en winterharde begonia's. Mooie bladplanten maken het tot een fijn geheel.

www.pietersplanten.nl

Plattegrond & legenda

- 1 De Hessenhof
- 2 Plukatelier Jennita Jansen
- 3 De Warande
- 4 De Glinstertuin
- 5 Rozenkwekerij De Bierkreek
- 6 Arborealis
- 7 Cruydt-Hoeck
- 8 Het Amsterdamscheveld
- 9 Boomkwekerij Leemreize
- 10 Stekkers
- 11 Marcel de Wagt - opvallende vaste planten
- 12 De Arend
- 13 Bloem en Oogst
- 14 Arjan Schepers Vaste Planten
- 15 De Tuinen van Weldadigheid
- 16 Drachtplantenkwekerij Ninabel
- 17 Hof te Dieren
- 18 Alies Natuurlijk
- 19 Volvelds
- 20 Aaldering De Stek
- 21 Do it Yourselfe plukgeluk
- 22 Pieters Planten
- 23 Sas' Mini-Kwekerij
- 24 VijverplantenLand

- Plantenrière
- Koffie & cake
- Eten & drinken
- Gardeners' World* Leeshoek
- Kopersporen Bronzen Tuingereedschap
- Sneeboer Tuingereedschap
- Bijenstichting
- Vlinderstichting
- Antiquariaat Champ Clark
- Het Blauwe Huisje
- Wool Pots
- Pottenbakkerij De Smeltkroes
- Annabel Middeldorp Manden
- Toiletten
- Groene Takken

Ingang
tuinen

Ingang

Landgoed DE WIERSSSE

Het prachtige Landgoed de Wiersse is waar het allemaal gaat gebeuren. Dit komt je als lezer misschien bekend voor, want de vakvrouwen die de prachtige tuinen en het landgoed bestieren hebben regelmatig met artikelen in dit magazine gestaan. Mary en Laura Gatacre hebben een enorme kennis van tuinieren, en brengen dat in de praktijk om de historische tuinen van De Wiersse zo adembenemend mooi te houden. De tuinen kenmerken zich door weidse uitzichten en romantische formaliteit. Met water, heemplanten en varens, een slingerende beukenloofgang, bruggen, fontein en beelden bieden de tuinen om iedere hoek een verrassing. Rond de tuinen ligt 32 hectare landschapspark. Het landgoed wordt sinds 1678 bewoond en beheerd door de familie, wat voor een zeldzame continuïteit heeft gezorgd. Tijdens de Ambachtelijke Plantenmarkt vinden rondleidingen door de tuinen plaats, zodat je je hart ook kan ophalen aan de prachtige locatie. De rondleiding van 13:30 uur wordt door Mary Gatacre zelf gegeven.
www.dewiersse.com

Twee dames met echte groene vingers: Mary en Laura Gatacre.

In het kort

Wat Ambachtelijke Plantenmarkt

Wanneer Zondag 1 oktober

Waar Wiersserallee 9, 7251 LH Vorden

Hoe laat 10.00 - 16.30 uur

Toegang € 7,50 (regulier); € 2,50 (op vertoon van oktober-uitgave *Gardeners' World*); gratis voor jongeren onder 16 jaar

Zien & doen Koop de beste planten, lezingen van experts, plantencrèche, lekker eten en drinken, het mooiste tuingereedschap. En veel gezelligheid!

Activiteiten voor klein en groot

Naast de geweldige kwekers die deelnemen aan de Ambachtelijke Plantenmarkt is er nog veel meer moois, lekkers en interessants te ontdekken.

De Vlinderstichting vertelt je van alles over hoe je jouw tuin zo goed mogelijk inricht voor de biodiversiteit. Daarbij is dit de beste plek om met kinderen naartoe te gaan, want er wordt voorgelezen! www.vlinderstichting.nl

Goed gereedschap is het halve werk

Echt goed gereedschap is waar onze tuinharten sneller van gaan kloppen, dus we zijn blij en trots dat het neusje van de zalm, **Sneeboer** (www.sneeboer.com) en **Kopersporen** (www.kopersporen.nl), hun tijdloze en duurzame producten komen verkopen.

Potten

Het wordt nog een hele uitdaging om al die mooie planten een plekje geven als je bent uitgesloopt. Prachtige, ambachtelijke potten van **De Smeltkroes** (www.pottenbakkerijdesmeltkroes.nl) bieden uitkomst.

Manden

Voor de mooiste, met de hand gevlochten manden, breng je een bezoekje aan Annabel Middeldorp. Zij heeft een prachtig assortiment.

Primeur!

Een echte primeur is **Wool Pots** (www.wool-pots.co.uk). Dit geweldige Britse bedrijf maakt van wol – een restafval dat veel verbrand wordt – geweldige plantenpotten. De voordelen zijn eindeloos: planten wortelen extra goed, slakken gaan niet graag over het wollen randje heen, het potje kan zo de grond in, waarna het voeding vormt, en last but not least, het scheelt ontzettend veel plastic. Ga vooral bij ze langs want wij zijn heel enthousiast.

Het Blauwe Huisje

Een uitgelezen plek om uit te vinden hoe je jouw oogst omzet in iets heerlijks dat ook nog eens heel lang houdbaar blijft. De lekkerste chutneys, seizoens-jam en marmelade vechten om je aandacht. www.facebook.com/hetblauwehuisje

Lezingen

Met een bel wordt op de dag aangegeven waar een kweker wat gaat vertellen over haar of zijn expertise. Dit doen ze bij hun eigen kraam, zodat ze tussen de planten, over de planten aan het woord kunnen zijn. Dit wordt op de dag zelf duidelijk.

Tuinboeken

Antiquariaat **Champ Clark** neemt boeken mee met als onderwerp – hoe kan het ook anders – tuinieren en tuinen.

Alles voor de bij

De Bijenstichting (www.bijenstichting.nl) zorgt voor mooie producten – van bijenwas-kaarsen, biologisch zaai- en pootgoed en boeken – en waardevolle informatie. Het is, simpelweg, *the place to bee*.

Historische appelrassen

Jo Tragter is een echte bron van kennis en vertelt je alles over bijzondere appelrassen en hun gebruik.

Gardeners' World Leeshoek

Heb je gewinkeld en wil je even tot rust komen met je voeten omhoog? Bezoek dan de *Gardeners' World*-leeshoek. Bij de grote tent op het middenplein tref je een makkelijke stoel en leesvoer om weer even bij te komen. We hebben voor onze bezoekers ook een speciale aanbieding. Die vind je op de flyers die je ontvangt bij de entree.

Een hapje en een drankje

Verspreid over het middenplein vind je alles om na een eerste shopsessie van bij te komen. Van een biologische cappuccino, verse soep uit de moestuin van landgoed De Wiersse tot falafel en pizza's uit de houtoven: alles is er.

*“Dagen van goud, ‘t jaar
is al oud, oktober”*

© GERARD VAN MAASAKKERS

Wij houden van oktober

Stel je even voor dat je in de deuropening van een klein vliegtuig zit. De parachute zit vastgegordeld op je rug, je voeten bungelen in de slipstream, onder je (een heel eind onder je) ligt een lappendeken van velden, bomen en kleine huisjes. Achter je is de warmte en het comfort van de cabine, maar achteruit klauteren is geen optie: je moet je schrap zetten, diep ademhalen en je laten vallen, de toekomst tegemoet. Zo is oktober: hij blikt terug op de geneugten van de zomer, maar heeft geen andere keuze dan ons mee te nemen de winter in.

STER VAN DE MAAND

Salvia confertiflora

Zover wij weten is er nooit een gedicht over deze plant geschreven. En volgens ons is dit een vergissing en dus is de grote literaire canon van de wereld niet compleet. Ja, we hebben de sonnetten van Shakespeare, de teksten van Leonard Cohen en Bløf, en de romantiek van Keats, maar geen van hen heeft ooit zelfs maar een couplet over *Salvia confertiflora* geschreven. Het is een prachtige plant en de enige reden die wij kunnen bedenken waarom hij nog niet in dichtvorm is vereeuwigd, is dat *confertiflora* op veel dingen niet goed rijmt, behalve op Cora, signora en fedora.

Late starter, maar bloeit tot in de herfst. Wortelt vrij gemakkelijk uit stekken die in de zomer zijn genomen. Niet winterhard. **Hoogte x Breedte** 150 cm x 50 cm

KNOPPEN VAN CHOCOLADE

De bloemblaadjes zijn gevallen, maar wan-
hoop niet. Grijp snel naar de snoeischaar,
want hoewel de kleur is verdwenen, hebben
we altijd de zaadhoofden nog. Chocolade-
kleurige knoppen die bestand zijn tegen de
drukke van het begin van de winter, zorgen
voor een beetje structuur en een hapje
voor hongerige vogels of kleine zoogdieren
die toevallig op de loer liggen.

Rudbeckia fulgida

Heeft een beetje zon en goede grond nodig.
Goed op klei waar een beetje tuincompost in is
verwerkt bij het planten.. **H x B** 70 cm x 50 cm

OPTOCHT VAN VUURPIJLEN

Sommige mensen houden niet van knip-
hofia's. Wij kunnen ons dat nauwelijks
voorstellen, maar sommige mensen
zijn nu eenmaal raar. Misschien komt
het doordat vuurpijlen niet erg elegant
afsterven. Dit laatste is ongetwijfeld
waar, maar eenvoudig op te lossen met
een beetje tijdig knippen. Er zijn zoveel
verschillende soorten: wees niet bang en
probeer ze uit.

Kniphofia 'Limelight'

Gedijt goed in elke grond, maar heeft zon
nodig voor de beste bloei. Deel kluiten in
het late voorjaar. **H x B** 60 cm x 50 cm

TITANENSTRIJD

Dit is geen stille combinatie, maar luidruchtig en schel. Denk aan *Ace of Spades* van Motörhead of *Welcome To The Jungle* van Guns 'N Roses. Of als je meer van klassiek houdt: *Ouverture 1812* van Tsjaikovski, met extra veel kanonnen.

Salvia splendens 'Jimi's Good Red'

Langbloeiende vaste plant voor een zonnige border. Goed in droge grond en uitstekend voor bestuivers. **H x B** 75 cm x 70 cm

Dahlia 'Le Baron'

De plant die maar blijft geven. Als je het goed hebt gedaan zijn je dahlia's in de zomer begonnen met bloeien en nog steeds niet klaar. **H x B** 70 cm x 60 cm

HET WACHTEN WAARD

Nerines zijn van die planten die altijd iets in petto hebben. De hele zomer groeiden hun bladeren en wachtten ze hun tijd af tot ze op het laatste moment gingen bloeien met een uitbarsting van heerlijk roze. Het Zeeuws knoopje op de achtergrond is klaar, maar heeft nog steeds een beetje aanvullende kleur.

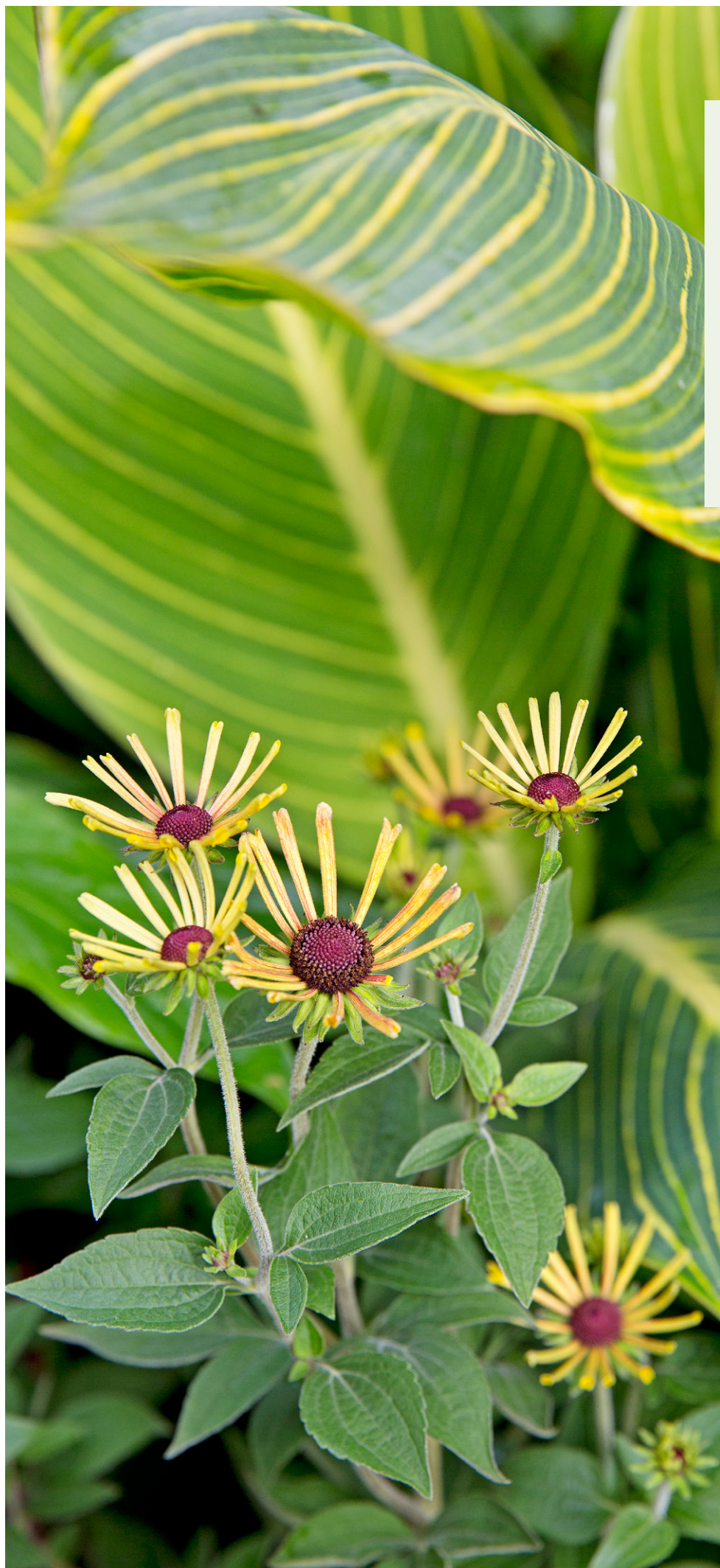
Nerine bowdenii 'Pink Triumph'

Heeft een beschutte plek nodig, het liefst tegen een warme, zonnige muur. Deel kluiten na de bloei. **H x B** 30 cm x 10 cm

Astrantia 'Roma'

Staat graag in halfschaduw. Vermeerderen uit zaad in de zomer of door delen in het voorjaar. **H x B** 90 cm x 60 cm

FOTO: JASON INGRAM

GELE STREPEN

Deze rudbeckia is een beetje een buitenbeentje, met bloemblaadjes die eruit zien alsof zijn kapper pas is begonnen. De kleur past goed bij het bont van de canna. Goed om iets exotisch in je borders te brengen aan het einde van het seizoen.

Rudbeckia subtomentosa 'Little Henry'

Heeft een beetje steun nodig, dus plaats stokken vroeg in het seizoen. Deel de planten in het voorjaar. Goed in een pluktuin. **H x B** 80 cm x 50 cm

Canna 'Pretoria'

Als je in een koude regio woont, graaf ze dan op en bewaar ze in de winter. Op andere plekken volstaat een dikke mulch. **H x B** 150 cm x 50 cm

KUS VAN DE JUF

Zonder overdrijven bieden salvia's alles wat je je maar kunt wensen van een plant: ze bloeien belachelijk lang (van mei tot ongeveer nu), ze zijn perfect in potten en briljant in een border, ze passen goed bij de meeste dingen en ze zijn heel gemakkelijk te kweken uit stekken.

Salvia 'Hot Lips'

Neem nu halfharde stekken. Ze hebben een beetje warmte nodig, maar je krijgt een paar goede planten voor komende zomer. **H x B** 100 cm x 75 cm

The Full Monty

Nu het klimaat verandert, moeten tuiniers zich aanpassen aan de verschuivende plantkalender. Het is wellicht tijd om het anders te doen, zegt **Monty**.

FOTO: MARSHA ARNOLD

Ik herinner me uit een vaag en ver verleden (al voelt het als de dag van gisteren) dat oktober de maand was waarin de tuin rustig ging slapen en de zomer een herinnering was, gehuld in herfstmist. Dat is nu anders. Er is een kans dat je dit leest terwijl de nachten kraken door een vroege vorst – maar ik vermoed van niet. Vorst in oktober is inmiddels bijna net zo zeldzaam als een verregende zomer. Het klimaat is veranderd, de seizoenen verschoven en het weer grillig.

We moeten ons dus aanpassen, maar tuiniers zijn daar eigenlijk niet zo goed in. We zijn geneigd de storm te trotseren in de verwachting dat volgend jaar beter is, om hoopvol en met ervaring vooruit te kijken. Maar alles verandert – bovendien blijvend. Onze tuinen moeten zich aanpassen of ze zullen verschrompelen.

Er zal de komende jaren nog veel geschreven worden over wat we planten, hoe we planten en waar we planten. Maar het lijkt me ook belangrijk wanneér we planten. Traditioneel zag de ideale plantkalender er ongeveer zo uit: groen-

“We zijn geneigd de storm te trotseren in de verwachting dat volgend jaar beter is.”

blijvers plantte je in september, in oktober verplaatste je wat kruidachtige planten of voegde je die toe. Van half november tot begin maart plantte je bomen en struiken met kale wortels. Het grootste deel van de kruidachtige planten werd in maart en april geplant en grassen in mei of zelfs juni, afhankelijk van de gesteldheid van de bodem.

Maar dat tijdschema is niet meer relevant. Het voorjaar wordt droger en koeler. En ook al verandert de totale hoeveelheid regen niet veel, het patroon is extremer – dus in korte tijd veel neerslag in plaats van een gelijkmatige verdeling. Het gevolg is dat de grond het water niet op dezelfde manier vasthoudt en ook niet opwarmt of afkoelt zoals we gewend zijn.

In de bosbouw ziet men oktober nu als de ideale maand om bomen te planten – ook al hebben ze nog groen blad. De wortels hebben dan nog minstens een maand warme grond om te groeien, zonder dat het blad eronder lijdt, want dat valt in november af. Wanneer alles in

april en mei weer uitloopt, zullen de wortels dieper zitten, en dus beter het nieuwe blad kunnen voeden, precies op het moment dat we steeds vaker minder regen hebben. Dit principe kun je op alle houtige planten toepassen, en misschien ook op grotere kruidachtige planten.

Anders gezegd: wacht niet op de traditionele rustperiode die ingeluid wordt door de bladval, maar zet je planten in oktober in de warme grond. Als de grond warm is en ze genoeg water krijgen bij het aanplanten, dan blijven de wortels groeien. Het risico van een gestreste plant doordat hij nog blad heeft, is minder groot dan het risico van stress door de bladgroei in het voorjaar als het wortelstelsel niet stevig genoeg is om het nieuwe blad te ondersteunen.

Mogelijk bereidt het aanplanten in de herfst planten zelfs beter voor op het omgaan met droogte in de zomer, omdat wortels dieper en breder zullen zijn, en dus beter in staat al het beschikbare water op te nemen.

Uit onderzoek blijkt dat de kritische bodemtemperatuur voor wortelgroei bij de meeste loofbomen en -struiken 6°C is; daaronder zullen weinig wortels groeien. Om ongeveer 30 cm onder de grond (waar de wortels groeien) tot 6°C te zakken, moet de gemiddelde luchttemperatuur een tijd lang onder de 6°C zijn. Dat komt tegenwoordig vaker in het voorjaar voor dan in het najaar. En om weer boven de 6°C te komen na een periode van kou duurt langer dan je zou denken, zeker op zware grond zoals op Longmeadow. De wortelgroei kan zelfs bij mild lente-weer dan ook weken achterlopen, omdat de grond maar langzaam opwarmt.

De gevolgen voor onze tuinen zijn ingewikkelder dan slechts een verschuiving in de planttijd. Planten moeten bijvoorbeeld ook eerder beschikbaar worden gemaakt door leveranciers. Plantplekken moeten voorbereid worden, terwijl mijn borders in oktober nog vol staan en het opruimen steeds later in november gebeurt, omdat herfstvorst zeldzamer wordt. Moet je dan eerder dan nodig gaan opruimen om plaats te maken voor verhuizende en nieuwe planten? Kun je de grassen misschien ook in oktober planten? Wellicht. Alles verandert.

Monty

DUBARRY OF IRELAND

Est. 1937

Ga voor de complete collectie en verkooppunten naar
dubarry.com

Ik ben gek op de Japanse esdoorn. Het liefst zou ik er van elke soort één in de tuin hebben. Afgezien van het prijskaartje gooit ook ruimtegebrek roet in de siroop. Daarom pronkt er momenteel slechts eentje op mijn balkon (*A. palmatum* 'Shaina'). Maar o, wat een genot!

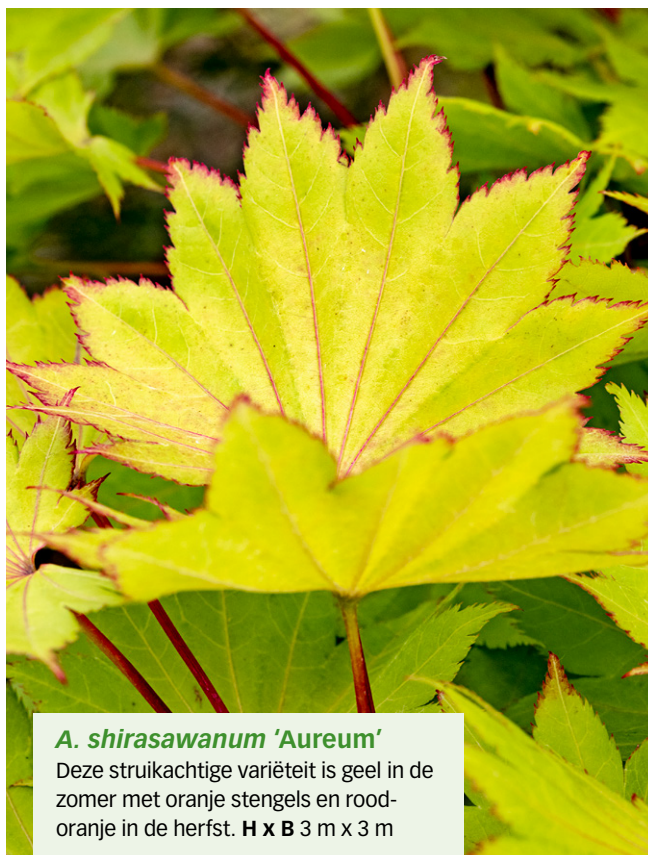
Acer palmatum 'Sango-kaku'

Een rechte struik met koraalrode schors en bladeren die uitgroeien tot kanariegeel. **Hoogte x Breedte** 4 m x 1,5 m

A. palmatum 'Inaba-shidare'

Brede esdoorn met diep ingesneden, paars loof in de lente, dat eerst groen en daarna felrood wordt. **H x B** 3 m x 4 m

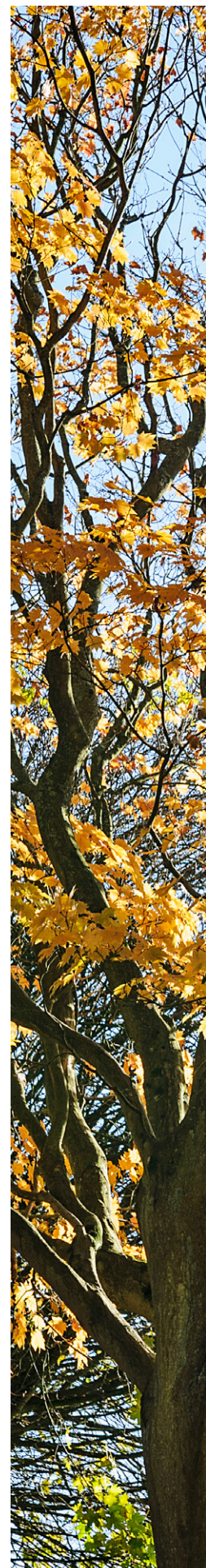
A. shirasawanum 'Aureum'

Deze struikachtige variëteit is geel in de zomer met oranje stengels en rood-oranje in de herfst. **H x B** 3 m x 3 m

A. palmatum 'Ōsakazuki'

De zevenlobbige bladeren van deze grote struik kleuren vurig dieprood in de herfst aan zwarte takken. **H x B** 3 m x 3 m

Japanse esdoorn

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Planten												
Herfstkleur												

Topkeuze

Japanse esdoorns

Met hun schitterende herfstkleur zijn deze compacte bomen zelfs in kleine tuinen ideaal.

Waar zijn esdoorns beroemd om? Stroop? Oké. Schors als slangenheid? Ook goed. Om de gaten op te vullen die zijn achtergelaten door dode iepen en essen? Dat is de plataan, die op esdoorn lijkt. Finer? Oké, dat keuren we ook goed. Gitaarhalzen, roken van voedsel, honkbalknuppels ... en voor dramatische herfstbladkleuren staan esdoorns bovenaan de lijst.

En naar welke esdoorns kijken we in het bijzonder voor spectaculaire herfstbladeren? De Japanse: *Acer japonicum*, *A. palmatum* of *A. shirasawanum*. Hoe houd je de plataan en Japanse esdoorn uit elkaar? Japanse esdoorns zijn ideaal voor moderne tuinen omdat ze nooit te hoog worden. Er is plaats voor één in elke tuin. Platanen worden echter zo groot dat je niet alleen gek zou zijn om er een in je eigen tuin te planten, maar dat je er ook echt geen naast je wilt hebben, of daarnaast, of zelfs aan het einde van de straat!

Maar in tien jaar tijd wordt je Japanse esdoorn zelden hoger dan drie meter, en velen zullen slechts de helft daarvan bereiken. Door hun elegante schoonheid worden het kleine bomen of struiken die vaak breder zijn dan ze hoog zijn en zijn het ideale potbewoners. Sommige hebben een betere herfstkleur dan andere en sommige bieden ook fijn getekend, kantachtig blad of bladeren die rood, goud of frisgroen gekleurd zijn in de zomer voordat ze in de herfst in vuur en vlam staan. Er zijn honderden variëteiten.

■ **Standplaats** Bij voorkeur in de zon of halfschaduw, beschut tegen sterke wind. Ze zijn allemaal winterhard, hoewel voorjaarsvorst en uitdrogende wind het nieuwe blad kunnen beschadigen.

■ **Planten** Ze houden van vochtige, goed doorlatende, neutrale tot licht zure grond. Bossige variëteiten gedijen goed in potten en kunnen er sierlijk uitzien, maar laat ze nooit uitdrogen.

■ **Verzorging** Geef af en toe wat rododendronmest en geef water in droge periodes. Mulch met schorrsnippers of gecomposteerde schors. Snoeien is zelden nodig.

A. japonicum 'Vitifolium'

Grote struik (of kleine boom) met gelobde groene bladeren die rood, paars, oranje en goud verkleuren. **H x B** 8 m x 10 m

Bijenportret De kattenstaartdikpoot

De kattenstaartdikpoot is een vrij zeldzame (maar niet bedreigde) bij die opvalt door zijn verdikte, blaasvormige delen van de achterste poten. Het zijn vrij grote, behaarde bijen die veel op zandbijen lijken. De kattenstaartdikpoot komt voor in Europa en Noord-Afrika (Marokko). In Nederland is deze bij in het hele land te zien, vooral langs de rivieren en beken.

De vrouwtjes hebben een bruinzwarte beharing op het borststuk. Op het achterlijf hebben ze vrij brede, roomwitte haarbanden. Het vijfde en zesde achterlijfsegment is in het midden zwart en opzij wit behaard. De mannetjes hebben een

bruine lichaamsbehang en ook brede roomwitte haarbanden op het achterlijf. De mannetjes en vrouwtjes zijn beide 10 tot 12 millimeter lang.

De kattenstaartdikpoot vliegt van half juni tot eind augustus. Dat valt samen met de betrekkelijk korte bloeiperiode van de voedselplant de grote kattenstaart. Deze plant kun je vinden langs rivieren en beken. Als de mannetjes tevoorschijn komen, patrouilleren zij rond de groeiplaatsen van de grote kattenstaart, in afwachting van de vrouwtjes om te kunnen paren.

Red de bij

Nestgelegenheid

De vrouwtjes graven hun nesten in de grond. Vooral open plekken in de vegetatie zijn een geliefde plaats. Om één broedcel te voorzien van voldoende stuifmeel heeft het vrouwtje minimaal 245 bloemen nodig. De grote kattenstaart komt relatief veel voor in Nederland. Toch lijkt de kattenstaartdikpoot het moeilijk te hebben. Het zou kunnen dat geschikte nestlocaties ontbreken in de buurt van de voedselplanten of dat er te vroeg gemaaid wordt, waardoor het voedsel voor de bij niet of onvoldoende beschikbaar is in deze cruciale periode.

Bijen en tuinen

Plant deze maand bloembollen. Die zijn heel geschikt als voedselplant voor de vroege voorjaarsbijen en hommelmkoninginnen. Juist verwilderingsbollen als blauw druifje, sneeuwroem en botanische tulpjes zijn interessant. Voor de later vliegende bijen zijn sieruien goede voedselplanten. Het trommelstokje is ook erg geliefd. En knip niet alle dode bloemstengels weg, maar laat ze zitten. Het zijn mooie overwinteringsplekken of schuilplekken voor insecten.

10% korting
Ga naar
www.bijenlint-shop.nl en
krijg met de code GW2023
10% korting op alle
biologisch geteelde
bloembollen
en zaden.

De Bijenstichting

zet zich in voor bijen en beschermt ze tegen uitsterven. Via cursussen, workshops en open dagen leer je alles over bijen. Je kunt ook altijd een kijkje komen nemen in de demonstratietuin in Vorden, waar met veel vrijwilligers gewerkt wordt aan de bloemborders. Iedere maand geeft de Bijenstichting ons de perfecte tips om onze tuinen nog natuur- en bijvriendelijker te maken.
www.bijenstichting.nl

Tuingast

van de maand

Veel planten beginnen nu te vervagen, hoewel *Verbena bonariensis* en rudbeckia's ons – en dieren – helpen vastklampen aan de zomer. Ook klimop ruikt zijn kans: in deze tijd van het jaar kun je klimop horen voordat je hem ziet. Hommels en wespenkoninginnen, samen met de laatste zweefvliegen en klimopbijen, doen zich tegoed aan de voedzame bloei en bereiden zich voor op de winterslaap of migratie.

Klimop is een echte heldenplant voor tuindieren: de bloemen zijn een magneet voor bestuivers als er verder weinig te vinden is, de bessen zijn een calorierijk feestmaal voor vogels en kleine zoogdieren en de bladeren bieden beschutting voor allerlei soorten, van nestelende vogels tot overwinterende vlinders. Hoe meer klimop in onze tuinen hoe beter.

Dit kun je tegenkomen

Rosse woelmuis, *Myodes glareolus*

Woelmuizen zijn kastanjebruin en fluweelachtig met een crèmewitte onderkant, en leven vaak in tuinen. Je ziet ze waarschijnlijk het vaakst onder vogelvoederhuisjes, waar ze gemorst zaad opeten. Sommige woelmuizen klimmen zelfs in bomen om rechtstreeks uit de voederhuisjes te eten. Ze houden ook van fruit, noten en kleine insecten. Omdat ze geen winterslaap houden en de natuurlijke voedselbronnen deze maand slinken, is de kans groter dat je ze nu ziet.

Woelmuizen leven vaak in vergelijkbare habitats als veldmuizen, maar die hebben grotere ogen en oren, een langere staart en een scherpere neus (woelmuizen hebben een heel ronde snuit). Aardmuizen lijken er ook op, maar hebben een veel langere staart en komen veel minder voor in tuinen.

Woelmuizen leven meestal in ondiepe holen in de grond (en in tuinen onder schuurtjes en andere bijgebouwen). Vrouwtjes krijgen tot

Egels bereiden zich voor op de winter.

vier nesten per jaar, elk met drie tot vijf jongen. Hun verlaten nesten worden vaak gebruikt door hommels.

Kijk ook uit naar ...

■ Egels, die vaak nog proberen een beetje aan te komen voor de winterslaap. Als je er overdag een ziet, bel dan de plaatselijke egelopvang voor advies.

■ Atalanta's, die op zonnige dagen tevoorschijn komen om zich te voeden met bloemen zoals *Verbena bonariensis*.

■ Koperwieken, die deze maand arriveren en zich tegoed doen aan bessen. Laat voor hen ook gehalveerde appels op de grond liggen.

“Omdat woelmuizen geen winterslaap houden en de natuurlijke voedselbronnen deze maand slinken, is de kans groter dat je ze nu ziet.”

Woelmuizen zonder
hoogtevrees eten
noten op hoogte en
klimmen zelfs in
vogelvoederhuisjes.

Pot voor bestuivers

Het planten van een pot met laat-bloeiende vaste planten is een snelle en gemakkelijke manier om een vleugje herfstkleur te krijgen en tegelijkertijd bestuivers te voorzien van de broodnodige nectar. Laatvliegende soorten zoals atalanta's, kleine vossen, klimopbijen en zweefvliegen kunnen op zonnige dagen gaan foerageren. Misschien zie je deze maand ook honingbijen en af en toe een hommelmel, zoals de akkerhommel, bloemen bezoeken om zich te voeden. Deze nectarrijke vaste planten zijn de komende weken niet alleen goed voor bestuivende insecten, maar ze zullen ook nog jarenlang een wildvriendelijke bloemenpracht opleveren.

TIP

Laat na de bloei dode stengels en bladeren staan om wilde dieren beschutting te bieden tijdens de winter. Planten kunnen dan in het vroege voorjaar worden teruggesnoeid.

Laatvliegende atalanta's profiteren van extra nectar.

Dit heb je nodig

- ☐ Grote pot
- ☐ Turfvrije universele potgrond
- ☐ Nectarrijke, najaars-bloeiende planten

1 Kies bloeiende planten die rijk zijn aan nectar, zoals Japanse anemonen, asters en hebes, enkelbloemige dahlia's, salvia's, rudbeckia, cosmea's en Oost-Indische kers. Vul de pot voor tweederde met universele turfvrije potgrond.

2 Maak de wortels voorzichtig los voordat je de planten in de pot zet, met de hogere planten achteraan. Voeg potgrond toe rond de wortelkluiten en druk voorzichtig aan tot de bovenkant van de potgrond een paar centimeter onder de rand van de pot ligt.

3 Geef grondig water. Kop hebes, cosmea en dahlia's voor meer bloemen, maar laat de rest zaadhoofden vormen voor vogels. Als je planten de pot ontgroeien, zet je ze in de tuin. Je kunt de vaste planten ook delen en opnieuw in potten planten.

Een pot met herfstbloeiers is ook leuk op je balkon of dakterras! Houd wel rekening met hoeveel gewicht je tuin kan dragen, want aarde is zwaar. Zorg er verder voor dat je potten waar mogelijk enigszins beschut staan tegen windstoten en ander extreem weer.

Zet je herfstbloeiers op een beschutte maar zonnige plek. Geef het hele najaar water, maar voorkom dat de pot volloopt met water.

Vers uit de tuin

Nu de herfst invalt, is het tijd om de moestuin rust te gunnen na een productief jaar. Maar de zomer heeft nog een toetje in petto, en dus maakt **Rekha** haar pittige appelsalade.

Als de herfst mij zou vragen wat ik heb geleerd van de zomer, zou mijn antwoord zijn: scheppen geduld. Ik vind het heerlijk om stevig in de zesde versnelling te staan op het hoogtepunt van het voorjaar, met zaaien, verspenen, uitplanten en het afvinken van tal van andere taken. Maar dit jaar pakte ik mijn kans om even op het palletbankje neer te ploffen en te genieten van wat ik had gemaakt. Het is heerlijk om een momentje te pakken om de bewonderen hoe het stukje grond is veranderd in een kleurrijke, productieve, cottage tuin-achtige moestuin.

Maar genoeg over deze nostalgische gedachten en terug naar het hier en nu. De tuin vraagt een laatste beetje aandacht van me voordat het in winterslaap gaat. Groenbemers zijn gezaaid en binnenkort is het hele stuk land bedekt met blad, dat de hele winter blijft staan. De productielijn voor het bewaren van de oogst is eindelijk vertraagd. Iedere keer dat ik langs de

eettafel kom, schud ik even mijn dienblad met drogende pepers. Zodra ik ze hoor ratelen, bewaar ik ze in een luchtdichte pot.

De kruiden die hingen te drogen in de kas zijn nu veilig binnen. En zodra het weer gaat regenen, ben ik ook binnen te vinden, bezig met het klaarmaken en bewaren van gedroogde kruiden zoals dragon en munt in losse porties voor het kruidenrek. Tot slot controleer ik mijn voorraadschuur, waar ik de aardappelen sorteert en even de tijd neem om de glimmende appeloogst te bewonderen – en me te verheugen op het eten ervan.

Hang pepers op om ze te drogen voor je ze in potten bewaart – het ziet er ook leuk uit!

Zo kweek ik appels

De appeloogst is volop bezig, maar mijn appelboom begint zijn werkt zodra hij door de voorjaarszon in maart wordt gewekt.

Halverwege de winter, wanneer de moestuin nog slaapt, bijt ik me meestal vast in het snoeien van de appelboom. Ik knip de uiteinden tot drie of vier gezonde sporen terug, verwijder kruisende takken en, nog belangrijker, open het midden voor een goede luchtcirculatie tijdens de zomer, wanneer de boom vrucht draagt. Ik voeg wat bloed-, vis- en beendermeel toe en bedek de grond met een laag mulch – een mix van compost en stro.

Zodra het in de lente opwarmt, kan de fruitmot ten tonele verschijnen. De schade wordt pas zichtbaar wanneer je in de zomer of herfst de aangetaste vruchten ontdekt – wanneer je een appel opensnijdt en de binnenkant vol maden zit. Met een feromoonval in de boom vang je de mannelijke motten, zodat ze niet kunnen paren met de vrouwtjes en die dus geen eitjes leggen

waar hongerige larven uit komen.

De volgende mijlpaal voor de boom is de 'junival', wanneer de zwakkere vruchten loslaten om ruimte te maken voor de groei van de overgebleven vruchten. Daarna, zeker bij jonge bomen, moet je ervoor zorgen dat hij genoeg water krijgt, zeker tijdens warme, droge perioden. De oogst duurt van eind zomer tot halverwege de herfst, afhankelijk van de variëteit. Pluk de appels voorzichtig voor je ze opslaat in kratten in een koele, donkere schuur.

PROBEER DEZE VARIËTEITEN

De keuze is enorm en er is wel een appelboom voor elke tuin. Voor appels in potten kun je '**James Grieve**' of '**Royal Gala**' op een laagblijvende M9 onderstam proberen. Heb je weinig ruimte, ga dan voor een **Starline-type**, die zonder te snoeien groeit in een zuilvorm. Als kookappel is mijn absolute favoriet het oude ras '**Bramley's Seedling**'.

BOVEN Hang feromoonvallen begin mei op om mannetjes-fruitmotten te vangen.

RECHTS Draai zachtjes aan de appels om de rijpheid te controleren. Rijpe appels laten makkelijk los.

TIP

Bedek de grond rond je appelboom in het najaar met goed verteerde organische mulch. Voed hem verder in het voorjaar met lavameel.

'Heb je weinig ruimte in je tuin maar wil je wel graag appels kweken? Zuilboompjes bieden hier uitkomst. Die passen werkelijk overal tussen en leveren toch een goede oogst op.

Pittige appelsalade

Een op de Indiase keuken geïnspireerd bijgerecht met een vleugje pittig zuur. Perfect voor (vega-)burgers en hotdogs.

VOOR 4 RUIME PORTIES

- 200 g geraspte dessertappel
- 50 g fijngesneden kool
- 6 fijngesneden lenteuitjes
- 1 el mango pickle
- 3 el yoghurt

BEREIDING

- 1 Meng de appel en kool in een kom met de pickle en yoghurt.
- 2 Voeg de lenteui toe. Meng niet te ijverig om de lenteui zo heel mogelijk te houden.
- 3 Gebruik de salade op burgers en hotdogs of als bijgerecht.

Te doen in de moestuin in oktober

ZAAIEN

- **Tuinbonen** Zaai rechtstreeks op 5 cm diepte met 25 cm tussenruimte. Bedek met vliesdoek om de planten te beschermen tegen het ergste winterweer.
- **Overwinterende uien** Plant plantuien, op rechtstreeks of in zaaitrays die in de winter in de kas verder groeien.

KLUSJES

- **Aard de grond aan** rond boerenkool en spruitjes. Zet stokken neer en bind de stengels aan om te voorkomen dat de wortels door wind loswrikken en beschadigd raken.

- **Neem houtstekken** tijdens het snoeien van fruitstruiken zoals aalbessen en kruisbessen, zodat je gratis nieuwe planten kunt maken.
- **Keer compost** om de inhoud goed te beluchten en een goede start te geven voor de wintermaanden. Is het vrij droog, voeg dan nu wat water toe. Dek de bovenkant af tegen de neerslag, want teveel water vertraagt het composteerproces.
- **Plant aardbeienplanten** die je in de zomer hebt opgekweekt uit uilopers. Geef ze best mogelijke start door een dosis goed verteerde stalmest of compost door de grond te mengen.

- **Maak potten leeg** in de kassen en gooi plantenresten op de composthoop.

OOGSTEN

- **Onrijpe tomaten** Oogst groene tomaten en leg die binnen in een papieren zak met een banaan om ze te helpen rijpen.
- **Pompoenen** Laat de schil van de laatste pompoenen van dit jaar hard worden door ze in de kas of op een lichte, droge plek met goede ventilatie te leggen.
- **Knolselderij** is nu oogstklaar. Haal ze gewoon naar binnen naar behoefte. Ze zijn winterhard, maar bescherm ze met vliesdoek bij strenge vorst.

VOLGENDE MAAND Rekha bakt cake met een warme vleug saffraan en kardamom.

Puzzel & win

Vul de puzzel in en maak kans op de speciale uitgave **Complete gids voor bloembollen**.

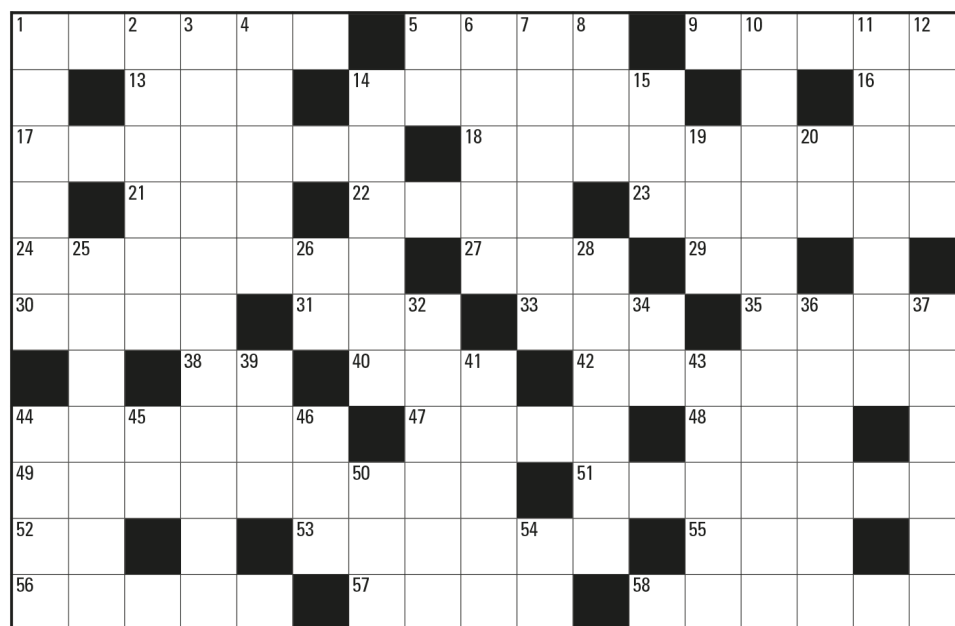
Kruiswoordpuzzel

horizontaal

1 Nederlandse graficus **5** waar **9** log **13** doordringend **14** klaar **16** bijwoord **17** een van de Verenigde Staten **18** bondgenootschap **21** hoofddekseel **22** vrucht **23** octrooibrief **24** Aziat **27** beschut **29** muzikant **30** gevechtswagen **31** cursus **33** omslag voor papieren **35** indruk **38** paardenslee **40** tongstreling **42** rond verkeersplein **44** deel van een graafmachine **47** deel van een schip **48** vlaktemaat **49** injecteren **51** uitspraak **52** lidwoord **53** gerecht **55** afslagplaats bij golf **56** afvalplaats **57** luizenet **58** houtsoort.

verticaal

1 gevolg **2** Poolse componist **3** coiffeur voor mannen **4** kleine bevoorrechte groep **5** water in Friesland **6** zwemslag **7** edelgas **8** duivenhok **10** ochtend in het voorjaar **11** valse gelofte **12** gein **14** gebakken product **15** kleine inzinking **19** korenhalm **20** meer dan goed is **25** bescherming van een kapsel **26** lengtemaat **28** betrekkelijk hoge temperatuur **32** luchtalarm **34** ondersteek **36** niet door twee deelbaar **37** rekenen **39** mannelijk dier **41** kennis **43** familielid **44** begeleider **45** koude lekkernij **46** smalle bank in zee **50** duizend kilo **54** Universiteit Twente (afk.)

Breng de letters uit de genummerde vakjes over naar de gelijkgenummerde vakjes van de oplossingbalk.

3	26	42	17	32	37	55	45	10	36	36	56
---	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

WIN!

Complete gids voor bloembollen

Bloembollen zijn de ultieme belofte. Je steekt een bol in de grond, bedekt hem met aarde, en de hoeveelheid voorpret is onvoorstelbaar. Dit geldt natuurlijk voor dat klassieke moment in de herfst waarop je met een zacht zonnetje warm op je rug al die voorjaarsbollen de grond in doet, maar zeker ook voor de zomerbloeiende die je in de lente poot, en voor de bollen die je voortrekt binnen bij

de kachel, voor een bloeiende kerst in je woonkamer. Het blijft iets magisch.

Volgens ons zijn bloembollen onmisbaar in iedere tuin en op ieder balkon, en we hopen zoveel mogelijk mensen te inspireren tot net zoveel bollen-voorpret als wij mogen ervaren. Wij geven je daarom alle informatie die je nodig hebt om aan de slag te gaan.

Vul het antwoord vóór 24 oktober 2023 in op www.gardenersworldmagazine.nl/puzzel

De handen uit de mouwen voor de natuur

Veel mensen zullen dit herkennen: van al dat slechte nieuws over de stand van de natuur kan je gemakkelijk dichtklappen. Wat werkt wel? De handen uit de mouwen steken en aan de slag gaan! Dit is precies wat ik deed toen ik mij voor een dag aansloot bij een gezellige groep vrijwilligers van IVN Noord-Midden Achterhoek dat mede ondersteund wordt door de Stichting Landschapsbeheer Gelderland.

TEKST: ANNE WIEGERS FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN

Op een adembenemend mooie locatie in de Achterhoek tref ik een hechte groep mensen die nog even een kop koffie drinken terwijl ze van alles doornemen: van hoe het weekend was tot hoe het ervoor staat met de zeldzame orchideeën die bloeien in het gebied dat zij met veel liefde onderhouden.

De boswachter – Dirk, zoals iedereen hem meteen enthousiast begroet – vertelt wat de

bedoeling is die dag: “We gaan weer aan de slag met het verwijderen van jonge boompjes die tussen de heide groeien.” Al snel klinken er opmerkingen van de vrijwilligers die beamen dat het hard gegroeid is de laatste tijd. Wybren vertelt: “In de jaren 90 zijn we in dit gebied begonnen met jonge boompjes verwijderen. In die tijd is het veranderd van een te dicht op elkaar gegroeid, jong bos met

weinig diversiteit, tot een omgeving waar een enorme verscheidenheid aan flora en fauna aangetroffen wordt.” En dat is dan ook de reden dat de vrijwilligers vandaag weer aan de slag gaan.

“Mensen snappen soms niet waarom we bomen moeten weghalen”, vertelt Sef, die net zo lang in dit gebied werkt als Wybren. “Wij als vrijwilligers krijgen best vaak vragen.

Stichting LandschappenNL

LandschappenNL is een samenwerkingsverband van 19 provinciale landschapsorganisaties. Ze bundelen aandacht en inspanningen in landelijke projecten en vormen daarmee een krachtig netwerk. Om een grotere bijdrage te kunnen leveren aan de kwaliteit van landschap, natuur en erfgoed in Nederland én om de betrokkenheid van burgers te vergroten.

Wil je ook je handen uit de mouwen steken? Dit kan op de Landelijke Natuurwerkdagen die Stichting LandschappenNL organiseert. Op 3 en 4 november kun je aan de slag. Wie weet smaakt het naar meer! Zie voor meer informatie

www.natuurwerkdag.nl/klussen

**natuur
werkdag**

Door het snoeien van jonge boompjes krijgt de heide de kans zich te ontwikkelen.

Anne in gesprek met boswachter Dirk.

'Bos is toch goed?' zeggen ze dan. Toch voegen de jonge dennen die hier al snel de boel zouden overnemen weinig toe aan de biodiversiteit, in tegenstelling tot wat hier aan open gebied ontstaan is." Alle vrijwilligers die ik spreek hebben dezelfde ervaring: wanneer ze mensen uitleggen hoe het zit, kweken ze begrip. "Dan schieten ze me later aan na een fietstochtje door dit gebied, vol van alles dat ze er zagen", aldus Sjef.

Terwijl fotograaf Liesbeth en ik rondgeleid worden door 'hun' stukje heide, komt de trots die ze voelen naar voren. Stuk voor stuk voelen ze zich verbonden met dit landschap, en kunnen ze alles vertellen over de bijzondere soorten die we tegenkomen. Nog zo'n voordeel van vrijwilliger worden: "Educatie is alom aanwezig. Je kunt cursussen volgen, bent op pad met de boswachter, en voor je het weet ben je een volwaardige natuurgids", aldus Wybren, die als eerste een zeer zeldzame moeraswespenorchis spot. "Wel even de naam opschrijven hè, Anne, want dit is echt

"Je kunt cursussen volgen, bent op pad met de boswachter, en voor je het weet ben je een volwaardige natuurgids."

heel bijzonder." Binnen vijf minuten zien we ook nog het mooie zonnedauw, en landt er een pluimvoetbij op mijn arm terwijl we de zeldzame orchideeën fotograferen.

Ettie staat met opgerolde mouwen een dennenzaailing tussen de heide uit te trekken. "Waarom ik dit zulk fijn werk vind? Ik klap soms dicht van de stand van de natuur. Buiten

concreet werken aan biodiversiteitsherstel doet me goed. En daarbij zijn we een hechte club mensen bij elkaar." Ondanks het feit dat dit een hechte club is die al jaren bij elkaar komt, zijn ze maar wat blij met nieuwe vrijwilligers. De Natuurwerkdagen op 3 en 4 november zijn de perfecte gelegenheid

om kennis te maken met de vele leuke vrijwilligersgroepen en werkzaamheden. Zo kun je bijvoorbeeld bijenhotels maken, snoeien, of wilgen knotten. De mogelijkheden zijn eindeloos, ook voor kinderen. Er zijn meer dan 500 klussen te vinden waar je welkom bent te komen helpen. Kijk voor meer informatie op natuurwerkdag.nl/klussen.

De zeer zeldzame moeraswespenorchis (*Epipactis palustris*).

Vrijwilliger Wybren aan het werk.

Groene school

Leer elke maand iets nieuws in de tuin. Van basistechnieken als met onkruid omgaan en snoeien tot het vergroten van je moestuinoogst, in deze rubriek komt het allemaal aan bod.

44

48

52

55

Deze maand

- 38 Vooruit in het najaar**
De 10 belangrijkste klussen van oktober, volgens Monty.
- 44 Zaai inheems!**
Zaai zoveel mogelijk inheemse planten in je tuin of op je balkon.
- 48 Doe meer met pompoenen**
Tien manieren om je pompoenen te gebruiken.
- 52 Jouw snoeimaand**
Bereid struiken, bomen en vaste planten voor op de winter.
- 55 Vraag & antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.

Vooruit in het najaar

Het najaar is de perfecte plantperiode en ook een seizoen om de tuin te koesteren. Dit zijn volgens **Monty** de tien belangrijkste klussen van oktober.

Ik houd vooral van oktober om de geuren die deze maand in de lucht hangen. Bij ons overheerst het kenmerkende aroma van de vele ciderappelboomgaarden van Herefordshire. Dat mengt zich met een aardse, vochtige geur – rijk en droevig: de geur van regen, herfstbladeren, kastanjes, rijp fruit en compost.

Er is geen maand die zo veel verscheidenheid kent, want oktober kan als late zomer beginnen en in de greep van de winter eindigen. Maar een van de vele gevolgen van de opwarming van de aarde is dat onze tuinen langer bloeien en de warme zomers meer herfstkleuren produceren. Die paar dagen dat bomen en heggen stralend

geel zijn, het zonlicht weerkaatsen en de hele tuin verlichten, vormen voor mij het hoogtepunt.

Oktober is dus een drukke tijd waarin we de gunstige omstandigheden optimaal proberen te benutten om de tuin voor te bereiden op volgend voorjaar – een race tegen de najaarsklok.

“Het is een drukke tijd waarin we de omstandigheden optimaal benutten om de tuin voor te bereiden op volgend voorjaar. Een race tegen de najaarsklok.”

Verzamel herfstbladeren om bladaarde te maken en gebruik die als mulch in bordborders of toevoeging aan potgrond.

10 belangrijke oktoberklussen

1 Verzamel blad voor bladaarde

Een van de gevolgen van klimaatverandering is dat bladeren langer aan de bomen blijven hangen en trager verkleuren, zodat het grootste deel pas in november valt. Maar door een storm of strenge vorst kan het deze maand al bladeren regenen. En hoewel ze er op een koude, heldere dag mooi uitzien, vormen ze bij vochtig weer een drassig tapijt over borders en gazons. Daarom moeten we ze opruimen.

Ik zie de herfstbladeren in oktober als een waardevolle oogst die ik zorgvuldig bij elkaar hark om bladaarde van te maken. Die gebruik ik om potgrond te verrijken en bosplanten te mulchen. Als ze niet te nat zijn, leg ik ze op een verhard pad en probeer ik ze stuk te maaien. Ze verteren namelijk veel sneller als ze zijn versnipperd en daarna vochtig worden gehouden.

Bladeren worden voornamelijk afgebroken door schimmels en dat is een langzaam proces. Je hoeft de bladeren niet te keren. Stort ze in een bak met één wand van kippengaas, dan heb je volgend jaar oktober rijke bladaarde.

2 Maak compost

Ik ben dol op compost. Niet zozeer op het spul zelf, hoewel ik net als iedere tuinier niet wars ben van een kruimelige, zoetgeurende kruiwagenlading compost, maar op het idee erachter. Compost is de perfecte illustratie van wat elke goede tuinier probeert te doen. We beginnen met een hoop afval, per definitie het minst waardevolle wat we hebben, die vervolgens verandert in het allernuttigste wat we ons voor een tuin kunnen wensen. Het is alchemie die een enorme voldoening geeft.

Het idee is om bruin en groen materiaal te mengen, oftewel koolstofrijk afval, zoals verhakselde twijgen en droog struikachtig plantmateriaal aan het eind van de zomer, en materiaal met meer stikstof, zoals grasmaaisel en slabladeren. Materiaal met een hogere koolstof-stikstofverhouding, zoals droge bladeren (ongeveer 50:1) of zaagsel (400:1), kun je beschouwen als 'bruin', terwijl alles met een lager koolstofgehalte, zoals grasmaaisel en groenteschillen (15:1), 'groen' is.

Het is geen exacte wetenschap, maar de ideale koolstof-stikstofverhouding is 25:1. Veel composthoppen mislukken doordat deze ver-

houding uit balans is. Denk dus goed na over de hoeveelheid bruin en groen materiaal, en geef voorrang aan bruin.

Kijk voor meer informatie over composteren op bladzijde 86.

3 Begin met planten

Dit is de tijd om je voor te bereiden op volgend jaar zomer, dus om planten te planten, te verhuizen en te bestellen. Hoe meer je tussen nu en de kerstdagen doet om de tuin gereed te maken voor het voorjaar, hoe beter het is, zowel voor jou als de tuin.

In potten: cyclamen. Oktober is de maand om stengelknollen van cyclamen te planten. Ze houden van goed drainerende grond, dus vermeng turfrijke potgrond met veel vermiculiet of plantenkorrels. Je kunt winterharde stengelknollen ook buiten planten, net onder het oppervlak van het liefst lichte grond, in de schaduw van struiken of bladverliezende bomen. Cyclamen kunnen tegen schaduw in de winter en droogte in de zomer, hoewel ze 's winters vocht nodig hebben om gezonde bladeren te produceren.

In borders: tweejarigen. Je kunt ook tweejarigen planten of verhuizen, bijvoorbeeld vergeet-mij-nietjes, steenraket, wegdistel

(*Onopordum acanthium*), vingerhoedskruid en toorts. Vergeet niet om een gezonde *Verbena bonariensis* uit te graven. Snoei de plant en pot hem op om volgend voorjaar stekken van te nemen. Neem ook stekken van schildpadbloemen (*Penstemon*) en salvia's.

4 Zorg voor structuur

Het najaar is de perfecte tijd om bladverliezende bomen en struiken te planten of te verhuizen, zelfs als ze nog blad hebben. De planten groeien namelijk niet meer en de grond is nog warm, dus de wortels kunnen meteen herstellen. Geef ze na het planten veel water en blijf dat elke week doen totdat de grond goed nat is of de bladeren zijn gevallen. Verhuis groenblijvers eerder dan bladverliezende planten, want hun wortels moeten zoveel mogelijk groeien voordat de winter invalt.

Bereid de plant voor op de verhuizing door een dag van tevoren de grond eromheen doornat maken. Bereid ook het nieuwe plantgat voor. Maak vervolgens de grond rond de plant los met een spitvork, minstens 30 cm van de hoofdtak af. Graaf de wortelkluif met zoveel mogelijk grond op.

Laat hem in het nieuwe gat zakken op dezelf-

UITERST LINKS

Verhaksel tuinafval zodat het beter composteert.

LINKS Monty plant een *Cotinus 'Grace'* in de boomgaard.

ONDER Beplant potten met een winterse compositie van varens, klimop en cyclamen.

RECHTS Verhuis of plant deze maand groenblijvers, zoals laurier, zodat ze voor de winter kunnen wortelen.

Planttips voor struiken

Bladverliezende struiken kunnen van oktober tot maart worden verplant, zelfs als ze bloeien. Met groenblijvers, zoals mahonie, is het beter om tot het voorjaar te wachten, want totdat hun wortels goed zijn aangeslagen, is het loof bij droog vriesweer gevoelig voor uitdroging en verdorring. Plant bij zacht weer en vermijd temperaturen onder nul, omdat de kou de plantgaten kan binnendringen en de wortels van de nieuwe planten kan beschadigen.

- Kies de plaats zorgvuldig. De struik moet genoeg groeiruimte hebben.
- Graaf een breed gat en maak de bodem los, maar niet te diep.
- Voeg alleen organisch materiaal aan het plantgat toe als de grond heel zwaar is. In dat geval werk je er wat compost en plantenkorrels of scherp zand door om de eerste wortelgroei te bevorderen.
- Geef na het planten royaal water, zelfs op een natte winterdag, zodat de grond zich goed rond de wortels zet.
- Breng een dikke mulchlaag van goed verteerde tuincompost aan op een groot gebied rond de plant om de grond vochtig te houden.
- Vergeet niet dat snoeien nieuwe aanwas stimuleert. Dus als de plant aan de ene kant voller is dan aan de andere, snoei je de zwakkere kant drastisch terug om hem in balans te brengen.

de diepte als hij daarvoor had. Druk de grond aan en geef royaal water.

5 Stimuleer meer bloemen

Bananen, bloemriet, dahlia's, Afrikaanse lelie, cosmea, gladiolen, zonnebloemen, Mexicaanse zonnebloem en zinnia's zijn allemaal op hun mooist wanneer juli plaatsmaakt voor augustus. Als ze genoeg water en voeding krijgen, blijven ze rijkelijk bloeien totdat het koud wordt, en dat is soms pas in november.

Dahlia's bloeien en groeien niet zozeer als reactie op meer licht maar op hogere temperaturen, dus als je ze regelmatig kopt, blijven ze bloeien tot de eerste vorst. Snoei de verwelkte bloemen terug tot het eerste bladpaar in plaats van alleen de bloemhoofden af te knippen. Op deze manier verwijder je de lelijke bloemstelen én stimuleer je nieuwe bloemknoppen.

6 Creatief met kou

Ga de strijd aan met winters weer en sta elke keer dat het je onderuithaalt met een minachtend lachje weer op. Er bestaan verschillende wapens voor dit gevecht. Het simpelste is beschikbaar voor elke tuinier: heel veel potten met planten die in deze treurige maanden op

hun best zijn. Er zijn tal van beproefde combinaties, maar ik gebruik graag voorjaarsbollen, wat randplanten en een hoofdplant die vanwege het seizoen doorgaans een houtige struik is. Succesvolle uitzonderingen op die houtige regel zijn varens.

Ik ben gek op allerlei soorten varens, maar de mannetjesvaren (*Dryopteris filix-mas*) geeft misschien wel de meeste voldoening, omdat hij bijna overal groeit (behalve in de brandende zon). Hij doet het geweldig als hoofdplant in een grote pot en ziet er de hele winter prachtig uit, totdat je in maart de oude bladeren moet afknippen om ruimte te maken voor nieuwe. De plant doet er een paar jaar over om zijn volwassen grootte te bereiken, maar daarna doet hij het overal.

Onder een mannetjesvaren plant ik meestal klimop (vier of vijf planten die als een groen gordijn over de rand van de pot gaan hangen), waar ik roze of witte *Cyclamen coum* (maar niet allebei om een zuurstokeffect te voorkomen) doorheen laat groeien. Daaronder, ruim 20 cm onder het oppervlak, op een ondergrond van zeer korrelige potgrond, bevinden zich 'Tête-à-tête'-narcisbollen (want grotere variëteiten zijn niet mooi tussen dit hangende groen)

en 'Spring Green'-tulpen om het seizoen van deze pot met een explosie van frisse kleuren af te sluiten.

Het is ook mooi om dezelfde onderbeplanting te gebruiken, maar de varen in het midden te vervangen door *Mahonia × media* 'Winter Sun', een toverhazelaar (*Hamamelis × intermedia* 'Pallida') of een kornoelje (*Cornus alba* 'Sibirica'). Deze planten zijn hoger en rijker aan structuur dan een varen, wat vooral in januari en februari goed werkt, wanneer de bloemen van de mahonie en toverhazelaar en de schors van de kornoelje op hun best zijn.

7 Pluk en bewaar appels

In onze boomgaard beginnen we in september met de pluk van de vroegste handappelvariëteiten, zoals 'Tydeman's Early Worcester' en 'Worcester Pearmain', maar het meeste fruit is in de loop van oktober rijp.

Je kunt controleren of een appel rijp is door hem voorzichtig rond te draaien en op te tillen. Een rijpe appel laat dan los. Beschouw elke appel als een kostbaar voorwerp (want dat is het natuurlijk ook) en behandel hem zo voorzichtig mogelijk. Bewaar de appels op een koele, donkere plek, bij voorkeur niet te droog. Een kelder

LINKS Valappels kun je niet bewaren, dus Monty gebruikt het overschot om sap van te maken.

ONDER Olifantsknoflook kun je het beste in het najaar planten, want de bollen hebben een lang groeiseizoen nodig om zich in tenen te splitsen.

of schuur is ideaal. Leg ze op een rek zodat de lucht eromheen kan circuleren, maar voorkom dat ze elkaar raken. Dit verbetert de luchtcirculatie en voorkomt de verspreiding van rot. Controleer de appels regelmatig en verwijder verkleurde exemplaren.

Valappels, die van de boom zijn gevallen doordat ze rijp waren of door de wind, zijn prima eetbaar, maar kun je niet langer dan ongeveer een week bewaren. De beurse plekken zullen namelijk gaan rotten en bovendien fruit in de buurt aansteken. Wij eten eerst de valappels op en als ze echt heel erg beschadigd zijn, maken we er sap van. Alles wat op de grond blijft liggen, soms wel een paar honderd appels, wordt door de vogels opgegeten voordat de winter invalt.

8 Kweek knoflook

Olifantsknoflook is lekker, gemakkelijk te kweken en zeer gezond. Net als andere knoflooksoorten moeten het tussen begin najaar en midwinter worden geplant, in de volle zon in rijke, goed drainerende grond met een pH die hoger is dan 6.

Plant de tenen minstens twee keer zo diep als ze hoog zijn, wat in de praktijk inhoudt dat

de plantgaten 15 cm diep moeten zijn. Plant ze minstens 20 cm uit elkaar, hoewel (als je de ruimte hebt) 30 cm beter is, in rijen met een tussenruimte van 30 tot 60 cm.

Daarna bedek ik de grond met een royale laag zelfgemaakte compost. Deze voedt de grond, onderdrukt onkruid en begraaft de tenen nog dieper, wat altijd goed is.

Houd de knoflook onkruidvrij en goed vochtig, vooral in het voorjaar wanneer het loof groeit. Als je het gevoel hebt dat de knoflook is volgroeid (ik beseft dat 'het gevoel hebben' een reden tot bezorgde verwarring kan zijn, maar het betekent gewoon dat het loof begint te vergelen en om te vallen, zo rond begin juli), geef je minstens twee weken geen water meer.

9 Lathyrus zaaien

Lathyrus of pronkerwt is een prachtige tuinbloem, maar ik denk dat hij het beste dienst doet als snijbloem op vaas. Ik zou zelfs kunnen beweren dat het de beste snijbloem is die er bestaat, niet alleen vanwege zijn zijdeachtige schoonheid, maar ook omdat hij een kamer vult met een zeer verleidelijk parfum.

Als je in het najaar zaait, heb je het voordeel dat de planten sterk en bossig zijn op het mo-

Lathyrus zaaien

Lathyruszaden zijn groot en gemakkelijk per stuk te zaaien. Om de ontkieming te bevorderen kun je voor het zaaien de dikke zaadhuid voorzichtig insnijden.

- Vul diepe potten met universele potgrond. Zaai vier of vijf zaden per pot, 1 cm diep.

- Geef water en label de potten. Houd de potgrond vochtig, niet nat. Zet ze binnen op een koele, lichte plek.

- Wanneer de zaailingen twee bladparen hebben, moet je de groeitoppen uitnippen voor meer scheuten.

ment dat ze naar buiten gaan en dan snel zullen groeien. Hierdoor heb je eerder bloemen en kunnen de planten pieken in de periode die het beste bij ze past, begin zomer, want Lathyrus heeft een hekel aan warm, droog weer.

10 Neem een voorsprong

Ondanks het feit dat in oktober het licht, de kleuren en de energie van zowel mensen als planten verflauwen, is het belangrijk om zoveel mogelijk te doen voor het komende jaar. In het tuinjaar valt nieuwjaarsdag op 1 oktober. Het is tijd om te inventariseren en te plannen. Want ook al is dit het eind van het ene tuinjaar, het is tegelijk het begin van een nieuw jaar. De ene deur gaat dicht, maar een andere, wat kleiner en wat verder weg, gaat open. In deze periode moet je de tuin niet laten slapen, maar met zachte hand op actie voorbereiden.

Monty op TV

Dit seizoen van *Gardeners' World* is bijna ten einde.

Abonneer je op onze nieuwsbrief en mis geen enkele uitzending.

FOTO'S: JASON INGRAM

VOLGENDE MAAND Monty legt uit waarom je exotische planten moet vervangen door inheemse.

Risotto met pompoen uit eigen tuin

Heerlijke smeuijge supermakkelijke risotto met pompoen en Parmezaanse kaas.

Ingrediënten:

- 1 ui, in stukjes
- 2 eetlepels olijfolie
- 300 gram risottorijst
- 1 dl droge witte wijn
- 1 oranje pompoen, in blokjes van 1 cm met schil
- 9 dl bouillon
- 4 verse salieblaadjes, gehakt
- 100 gram Parmezaanse kaas
- 20 gram roomboter
- een paar takjes basilicum
- versgemalen peper en zout naar smaak

2 min.

30 min.

- 1 Fruit de ui aan in de olijfolie.
- 2 Voeg de risottorijst toe en bak drie minuten mee.
- 3 Blus af met de witte wijn en kook tot het vocht verdampt is.
- 4 Voeg de pompoen, de bouillon en de salie toe. Breng op smaak met peper en zout.
- 5 Breng het gerecht al roerend aan de kook.
- 6 Kook twee minuten door met het deksel op de pan.
- 7 Zet 30 minuten of langer in EcoStoof®.
- 8 Roer dan de boter en de Parmezaanse kaas door de risotto en garneer met basilicum.

Koken met de EcoStoof® is een eenvoudige manier om je eten perfect gaar te krijgen zonder veel gedoe. Het is super simpel: doe de ingrediënten in een pan, breng aan de kook en zet de pan met eten in de EcoStoof®. In de isolerende EcoStoof® blijft het eten zo lang heet dat het vanzelf gaar wordt, zonder dat het aan kan branden. EcoStoof® is een gepatenteerd design dat ervoor zorgt dat de temperatuur van het voedsel in je pan wordt behouden tussen de 60°C en 100°C. Dit langzame "slow cooking" kookproces zorgt ervoor dat het eten niet alleen heerlijk smaakt, maar ook alle sappen, smaken en voedingsstoffen bewaard blijven.

EcoStoof®: De toekomst van duurzaam koken

Gebaseerd op de hooikist van vroeger is de EcoStoof® een kookmethode die niet alleen energiezuinig is, maar ook zorgt voor een ongekende smaakervaring. Dankzij een slim ontworpen isolatiemantel rond je pan wordt warmte optimaal vastgehouden. Hierdoor worden gerechten gelijkmatig en geleidelijk op lage temperaturen bereid. Dit resulteert in een unieke en volle smaakbeleving – en je bespaart 30% energie.

Smullen met een goed gevoel

In de EcoStoof® kun je niet alleen stoofpotjes met vlees bereiden, maar tover je ook plantaardige ingrediënten zoals groenten, peulvruchten, granen en vruchten om tot verrassend smakelijke maaltijden. Of je nu een doorgewinterde keukenprins(es) bent of gewoon nieuwe smaken wilt ontdekken, EcoStoof® zorgt voor culinaire hoogstandjes waar je je goed bij voelt. Met de EcoStoof® kun je genieten van groenten die perfect gaar zijn, terwijl ze nog steeds hun natuurlijke "bite" behouden. Voed jezelf en de planeet met een verantwoorde en vooral heerlijke manier van koken.

Recepten

EcoStoof® biedt een scala aan recepten die niet alleen lekker zijn, maar ook eenvoudig te bereiden. Scan de QR-code en ga naar de website.

Koken met de EcoStoof®

Wil je op een smakelijke en duurzame manier genieten van oogst uit eigen (moes)tuin? Dan is de EcoStoof® jouw ultieme hulp in de keuken!

25 SEPTEMBER T/M
1 OKTOBER 2023

*“Samen zaaien we
14.000 m² aan
inheemse planten!”*

Zaai inheems!

Zaai tijdens de **Inheemse Zaiiweek** – van **25 september t/m 1 oktober** – zoveel mogelijk inheemse planten in je tuin, op het balkon, op je dak, in potten op het terras of in je volkstuin! Inheemse planten zijn namelijk ontzettend belangrijk voor onze natuur. Lees hier hóé belangrijk – en wat jij in jouw tuin kunt doen om te helpen.

Waarom zaaien in het najaar?

Het voelt misschien 'normaal' om je planten en bloemen in het voorjaar te zaaien, maar juist het najaar is het beste moment om inheemse zaden te zaaien. Planten in de natuur laten in de nazomer en het najaar hun zaad vallen. Deze natuurlijke zaadval is er niet voor niets! De zaden van sommige planten zijn berekend op een koude periode. De zaadjes wachten in feite af tot het voorjaar komt en ze kunnen gaan kiemen. Komt er geen koude periode, dan kiemen de zaden niet goed. Weer andere planten ontkiemen in de herfst en gaan als plantje de winter in.

Wat zijn inheemse planten?

Met inheemse soorten bedoelen we de soorten die binnen hun natuurlijke verspreidingsgebied voorkomen. Zo'n gebied kan heel groot zijn (zoals vrijwel het hele noordelijk halfrond) tot heel klein (bijvoorbeeld alleen in een specifiek duingebied). Woon je in Nederland, dan zijn dus soorten die van oorsprong in Nederland voorkomen inheems. En voor Vlaamse lezers geldt hetzelfde voor soorten in Vlaanderen. De overlap tussen beide gebieden is overigens heel groot.

Het belang van inheemse planten

Inheemse planten zijn ontzettend belangrijk voor inheemse wilde bijen, vlinders en andere insecten die óók behoren tot de oorspronkelijke bewoners. Inheemse planten en dieren leven al duizenden jaren met elkaar samen en zijn dan ook perfect op elkaar ingespeeld.

Zonder inheemse planten kunnen veel inheemse bestuivers – die onmisbaar zijn voor het bestuiven van allerlei bloemen, groenten en fruit – niet overleven. Zo is de kattenstaartdikpootbij (meer hierover op pagina 24) voor voedsel bijvoorbeeld afhankelijk van de grote kattenstaart. Andersom kunnen inheemse planten voor hun voortplanting ook niet zonder 'hun' insecten.

Inheemse planten zijn daarnaast een goede voedingsbron voor veel dieren zoals insecten en vogels. Ook zijn veel inheemse planten zogeheten waardplanten: planten die noodzakelijk zijn voor de ontwikkeling van het insect (bijvoorbeeld voor rupsen om vlinders te worden).

Nadelen van niet-inheemse planten

Exotische en gecultiveerde planten hebben niet dezelfde voordelen voor de lokale insecten als inheemse soorten. Vaak leveren ze wel nectar en stuifmeel voor insecten die niet al te kieskeurig zijn. Maar voor inheemse larven en rupsen zijn het geen voedselplanten. En veel doorgekweekte versies van inheemse planten, bijvoorbeeld met dubbele bloemen, zien er leuk uit, maar het stuifmeel en de nectar zijn moeilijk bereikbaar voor bestuivers.

Zaai ook inheems!

Hoe meer mensen er tijdens de Inheemse Zaiiweek meezaaien, hoe meer wilde bijen, vlinders en andere insecten we voorzien van voedsel, schuilplekken en plaatsen om zich voort te kunnen planten. Abonnees van *Gardeners' World* krijgen bij deze uitgave gratis een zakje inheemse zaadjes geleverd.

Maar ook als je geen abonnee bent, kun je meedoen! Het is belangrijk dat je dan biologisch geteelde zaden koopt. Dan weet je zeker dat ze onbespoten zijn en de bestuivers in jouw tuin geen gif binnenkrijgen. Goede inheemse zaden kun je onder andere kopen bij de Bijenstichting (www.bijenlint-shop.nl) en Cruydt-Hoeck (www.cruydt hoeck.nl).

STAP VOOR STAP Een inheemse bloemenweide zaaien

Doe mee met de Inheemse Zaiiweek en zaai een bloemenweide vol inheemse planten.

Zo werkt het:

- 1 Kies je zadenmengsel**
Het inzaaien kun je het beste doen in het vroege najaar met een zaadmengsel van biologische weidebloemen. Kijk op de website www.cruydt hoeck.nl voor een mengselwijzer waarmee je in een paar stappen het juiste mengsel voor jouw tuin kiest.
- 2 Bereid de grond goed voor**
Zorg dat de grond kaal is, vrij van kruiden en grassen. Dat doe je door de bovenste laag van 4-6 cm te verwijderen. De zaden kun je composteren of opstapelen.
- 3 Vast onkruid weghalen**
Verwijder ook hardnekkige, sterke wortel-onkruiden, zoals akkerdistel, kweekgras en ridderszuring, zodat zij niet gaan concurreren met je bloemenzaden.
- 4 Breedwerpig zaaien**
Zaai je bloemenzaden breedwerpig met de hand. Je kunt ze eventueel licht inharken, maar als je de toplaag van de grond al hebt losgemaakt, is dat niet nodig en zal een regenbui de klus al voor je klaren. Meng je zaden eventueel met wat wit zand om te zien waar je gezaaid hebt en om niet te dik te zaaien.
- 5 Laat het over aan de natuur**
De zaden wachten zelf op het juiste kiemmoment – bijvoorbeeld na een regenbui of een koudeperiode. Zaai liever niet als het langdurig erg nat of erg droog is. Heb verder geduld en vertrouw erop dat de natuur weet wat ze doet. Verwijder na het kiemen wel eventueel ontwikkelende grassen.

DEEL JOUW ZAAIMOMENT

Deel jouw zaaimoment met ons op Instagram en Facebook via [#inheemsezaaiweek](#).

DE WIERSSSE Ambachtelijke Plantenmarkt

 Gardeners'
World magazine

Zondag 1 oktober vindt de eerste 'Ambachtelijke Plantenmarkt' plaats, op dé ideale locatie: Landgoed De Wiersse in Vorden. Tijdens de plantenmarkt kan je alles vinden waar menig plantenliefhebbers warm van wordt. Biologische rozen, onbespoten vaste planten & pootgoed, zaden, inheems plantgoed en nog veel meer!

Tickets Ambachtelijke Plantenmarkt

€7,50 Regulier

€2,50 Met de oktober editie
van Gardeners' World

Gratis Voor vrienden en
donateurs van de Wiersse
en jongeren onder 16 jaar

**Zondag
1 oktober
2023**

10:00 - 16:30

**Landgoed
DE WIERSSSE**

Het prachtige Landgoed de Wiersse is waar het allemaal gaat gebeuren. Op deze dag zullen er ook rondleidingen plaatsvinden over heel het landgoed.

Voor tickets en meer informatie ga naar:
www.dewiersse.com/plantenmarkt

1

Eet de zaden

Schep de zaden uit het vruchtvlees met een lepel en was ze in een zeef om de pulp eraf te wassen. Kook 10 minuten en verspreid ze dan over een theedoek om te drogen. Meng de zaden in een kom met een beetje olijfolie en wat smaakmakers. Leg ze verspreid over een bakplaat en rooster 10 minuten op 180°C/gas stand 4. Laat ze eerst goed afkoelen voordat je ze eet.

**10
manieren**
om je
pompoenen te
gebruiken

Doe meer met pompoenen

Wereldwijd kopen miljoenen mensen rond Halloween een pompoen, alleen maar om hem uit te snijden en de rest weg te gooien. Zonde! Want je kunt zoveel meer met pompoenen doen. Wij delen 10 makkelijke ideeën waarmee je je pompoenoogst volledig benut – van zaad tot schil.

2

Maak pompoenchips

Dit kan alleen met kleinere pompoenen met een zachte schil. Verwijder de schil en snijd die in lange, dunne plakken. Doe ze in een kom, bestrooi met flink wat zout en laat 10 minuten staan. Besprenkel met olijfolie en meng goed. Bak 30 minuten in een voorverwarnde oven op 200 °C/gas stand 6.

Waarom pompoenen goed zijn voor je

Het vruchtvlees van pompoenen zit vol met kalium, wat helpt de bloeddruk te verlagen. Pompoenpitten zijn een goede bron van magnesium, wat kan helpen om je nachtrust te verbeteren.

3

Herfstcocktail

Voeg een shot vodka met vanillesmaak, een shot of whisky cream-liqueur en twee glazen gepureerd pompoenvruchtvlees toe aan een cocktailshaker. Doe er een beetje kaneel en nootmuskaat bij, schud met wat ijs, zeef en serveer met een toefje room.

Pannenkoeken!

Snijd ca. 120 g vruchtvlees (zonder zaden en schil) in stukken, zet circa 8 minuten in de magnetron en pureer het dan. Meng het in een foodprocessor met 2 eieren, 3 el suiker, 25 g boter en 200 g bloem. Giet dan steeds een beetje in een hete pan met wat olie. Keer na 2 minuten. Serveer met room.

4

5

Levende decoratie

In plaats van je pompoen uit de snijden, kun je hem ook vulen met planten. Snijd een cirkel uit de bovenkant, groot genoeg om een plant in te doen. Schep de zaden en het vlees eruit om op andere manieren te gebruiken. Boor gaten in de onderkant voor de drainage. Vul de helft van de pompoen met potgrond en zet je plant erin. Vul de gaten met meer grond en duw aan. Je pompoenpot gaat circa twee weken mee. Wordt hij zacht, gooi hem dan bij de compost.

FOTO'S: GETTY/ALXXX, BLUEHILL, KAZMULKA, MEDIA PHOTOS, PAUL DEBOIS

1226 kg

De zwaarste
pompoen ooit
gewogen werd in
2021 in Italië
gekweekt.

6

Fijne bodyscrub

Mix 120 g kristalsuiker met 60 g gepureerde, rauwe pompoen.. Roer er 1 tl honing en een scheutje amandelolie door. Wrijf voorzichtig over je huid en spoel af. In de koelkast blijft het 2-3 dagen goed.

Maak een voederstation

Snijd je pompoen doormidden en schep het vruchtvlees en de zaden eruit voor gebruik in de keuken. Maak een gat in een van de helften, haal er een stuk touw door en hang de pompoen in een boom. Leg het vogelvoer (vogels lusten ook pompoenpitten ...) in het midden.

7

De beste om te snijden en eten

Pompoen 'Jack o' Lantern'

produceert grote, ronde vruchten

Pompoen 'Jack of All Trades'

is van onderen plat en diep, rond van vorm

Pompoen 'Evergold'

is rond Halloween klaar om te oogsten

Snel pompoenen pureren

Schil, ontpit en snijd je pompoen in stukken. Let de stukken in een bedekte kom met een el water en kook 8 min in de magnetron op hoge stand. Laat afkoelen en pureer het met een foodprocessor.

8

Bewaar de zaden

Was de zaden van je beste pompoenen in een zeef en verwijder alle pulp. Spreid ze uit over bakpapier of keukendoek om te laten drogen. Leg ze een week op een koele, droge plek en doe ze dan in een bruine papieren zak. Schrijf de datum en pompensoort erop en houd ze koel en droog – klaar om volgend jaar te zaaien.

Meer hierover lees je op pagina 56.

9

Composteren

Snij je pompoen open en verwijder het vruchtvlees en de zaden om te gebruiken in de keuken. Snijd de schil en stengel in stukken om het sneller te laten verteren. Meng het goed zodat het bruine (houtige, zoals snoeiafval) en groene materiaal (zoals keukenresten) goed gemengd worden.

10

Bewaar je pompoenen voor een langere tijd

Pompoenen met een harde schil kun je tot wel zes maanden bewaren als je ze op de juiste manier opslaat. Leg ze na de oogst op een koele plek (tussen de 10 en 15 °C) met voldoende ventilatie. Controleer regelmatig en verwijder rottend fruit zodat schimmels zich niet kunnen uitbreiden..

Kweek je eigen pompoenen

Zaai pompoenen binnen voor, één zaadje per klein potje, in (turfvrije) universele potgrond. Geef water en laat de grond

niet uitdrogen. Zodra de wortels onderuit de pot steken, kun je ze een week laten afharden (mits het warm

genoeg is). Plant ze daarna uit op een zonnige plek. Geef ruimschoots water en pas op met slakken.

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Zaaien												
Oogsten												
Zaaien ↘ 2,5 cm diep Tussenruimte ↔ 90-150 cm uit elkaar ↗ 90-150 cm tussen rijen												

Jouw snoei- maand

Frances Tophill geeft snoeitips om struiken, bomen en vaste planten op de winter voor te bereiden.

De herfstequinox van eind september luidt het najaar in, maar oktober is de eerste echte herfstmaand. In een goed jaar kunnen we nog steeds T-shirtweer hebben, maar doorgaans worden er harde wind, af en toe regen en lagere temperaturen verwacht. Dit heeft ook voordelen. Vochtige kleigrond is zachter en dus gemakkelijker te bewerken. Planten met kale wortels komen beschikbaar, dus is het goedkoper om een border te verjongen. En de prachtige herfstkleuren kunnen tot eind november aanhouden.

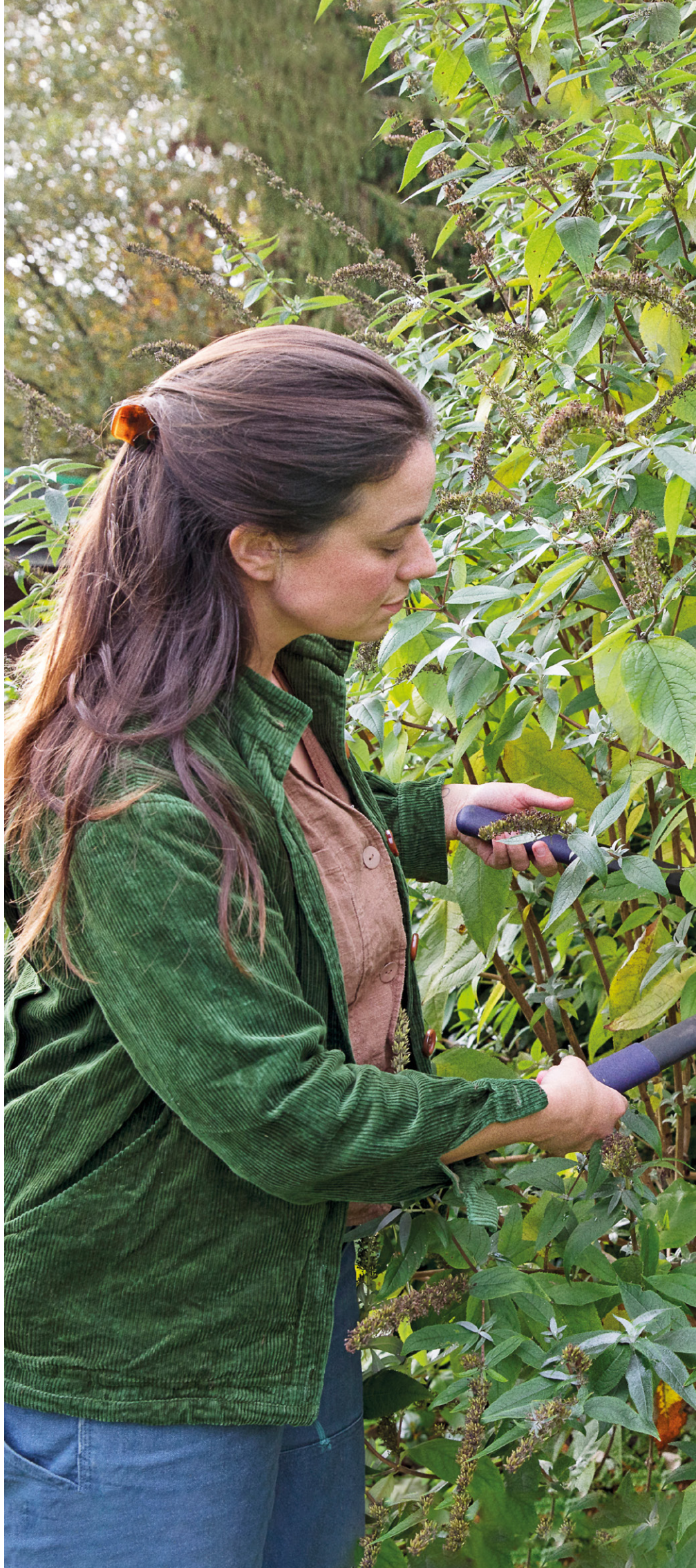
In oktober kunnen de knipgragen onder ons aan de gang met de snoeischaar. De heggen moeten zijn gesnoeid voordat het te koud wordt. En zodra het koud genoeg is, kunnen we kleinfruit en fruitbomen snoeien. Door struiken nu in te korten, hebben ze in de winter een robuust gestel dat bestand is tegen de wind. Traditionele tuiniers beginnen misschien het liefst met het fatsoeneren van kruidachtige borders, maar stel dat uit tot het voorjaar om dieren van winterhabitats te voorzien. Uitzonderingen zijn vorstgevoelige planten, zoals dahlia's en bloemriet. Die moet je terugsnoeien, opgraven en vorstvrij bewaren.

Zet bij het inkorten van struiken schone sneden vlak boven bladknoppen.

Frances op TV

Abonneer je op onze nieuwsbrief en mis geen enkele uitzending.
www.gardenersworldmagazine.nl/nieuwsbrief

Snoei deze planten nu ook

Dit is de perfecte tijd om allerlei snoeiklussen te doen, waarvan sommige tijdgevoelig zijn, en je tuin op de winter voor te bereiden.

ROZEN Snoeien verkleint het risico op wortelbeschadiging door harde wind, hoewel je rozen eigenlijk eind winter, begin voorjaar echt snoeit.

KLEINFRUIT Aalbessen, kruisbessen en jostabessen worden in het rustseizoen gesnoeid, tussen eind oktober en februari.

WILDE WINGERD Deze struiken moeten na de bladval stevig worden gesnoeid om ze binnen de perken te houden.

DAHLIA'S Snoei ze na de eerste nachtvorst tot op 15 cm terug, graaf op, laat drogen. Bewaar ze op een donkere, droge, vorstvrije plek.

Nu niet snoeien

Laat de kleurrijke takken van kornoeljes staan, zoals van *Cornus sanguinea* 'Magic Flame'.

X KORNOELJE Hoewel het geen kwaad kan om kornoeljes te snoeien, verlies je alle kleurige takken die je tuin sieren.

X HOP Als je de bellen hebt geoogst om bier mee te brouwen, zul je de hop de vorige maand al hebben gesnoeid. Zo niet, behandel hem dan als een kruidachtige vaste plant en snoei hem in het voorjaar helemaal tot de grond terug.

X OLEANDER Als je vorstgevoelige struiken nu snoeit, bevordert je de groei van de kwetsbare jonge aanwas.

X PELARGONIUM Laat de topgroei zitten om de stengels tegen kou te beschermen. (Het is nu ook de tijd om ze binnen te zetten.)

Struiken met lange takken snoeien

Door lange takken te snoeien voorkom je niet alleen dat die breken in de wind, maar ook dat de wind de wortels loswrikt. Ontdoe ook winterharde klimplanten van wat gewicht door langere zijscheuten in te korten.

Vlinderstruiken snoeien om windschade te voorkomen

Planten op open plekken lopen altijd het risico op beschadiging door de wind. Het is heel belangrijk om voor onbeschutte plekken de juiste planten te kiezen, maar er zijn ook trucjes om struiken en planten sterk te houden zodat ze beter bestand zijn tegen de elementen.

Het is de moeite waard om planten voor alle zekerheid nu te snoeien voordat eventuele

najaars- of winterstormen toeslaan. Dan voorkom je dat de wortels door harde wind worden losgewrikt en beschadigen, want dat zou hun vermogen om water en voedingsstoffen op te nemen verminderen en de plant verzwakken. Als je de bovenste helft van de plant verwijdert, voorkom je het 'zeilbooteffect' en is windschade minder waarschijnlijk.

De vlinderstruik draagt geurige bloemen waar bestuivers dol op zijn.

Stap voor stap

1 Beoordeel de plant. Kijk waar de takken zwakker en groener worden, en uit welke hoek de wind doorgaans komt. Dit vertelt je wat je moet snoeien, tot hoever je moet snoeien en hoe de uiteindelijke vorm moet worden.

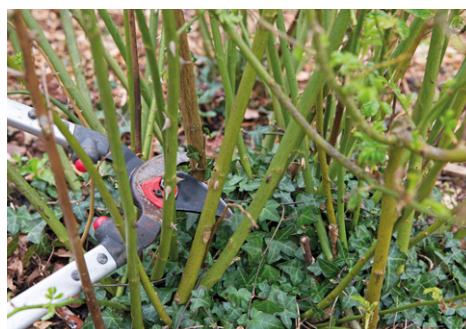
2 Snoei tak voor tak met een snoei- of takkenschaar. Zet schone en gladde sneden vlak boven ogen, dan kunnen de takken weer goed uitlopen en wordt de kans op afsterven en binnen-dringende ziektekiemen kleiner.

3 Werk toe naar een nette, gelijkmatige vorm. Uitstekende takken zijn gevoeliger voor windschade en een gelijkmatige vorm bevordert gelijkmatige nieuwe aanwas. Controleer meteen of je alle verwelkte bloemen heb verwijderd.

Tip

Snoeischaar of takkenschaar? Met een snoeischaar zet je gladde sneden en heb je helemaal in de hand waar en hoe je snoeit. Maar soms heb je een takkenschaar nodig. Lange handgrepen hebben een grotere hefboomwerking, waardoor er meer kracht wordt overgebracht om dikkere takken door te kunnen knippen. Een takkenschaar met aambeeld vergt minder kracht, maar ik werk liever met een takkenschaar met papegaaienbek, omdat die schonere sneden zet.

Gebruik een takkenschaar voor de dikke takken.

Snoei zo ook

Struiken op onbeschutte plekken kunnen beschadigen doordat de wind wortels loswrikt.

- Doe de voornaamste snoei van lavatera's begin voorjaar, net als bij de vlinderstruik.
- Kort rozenstruiken tot ongeveer de helft in. Eind winter kun je ze sterker snoeien, wanneer de takken hun taak hebben vervuld en de lagere koppen tegen strenge vorst hebben beschermd.
- Snoei de topgroei van pas geplante bomen NIET. Bind ze wel aan een paal om ze tegen harde wind te beschermen.

Vlinderstruiken

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Bloei												
Snoei												

VOLGENDE MAAND Frances laat zien hoe je ramblerrozen snoeit.

Vraag & Antwoord

In iedere tuin loop je wel eens tegen een vraag op – van vragen over plagen, ziekten en de beste planttijd tot het kweken van nieuwe soorten. Wij geven antwoord.

V Hoe verwijder ik klaverzuring?

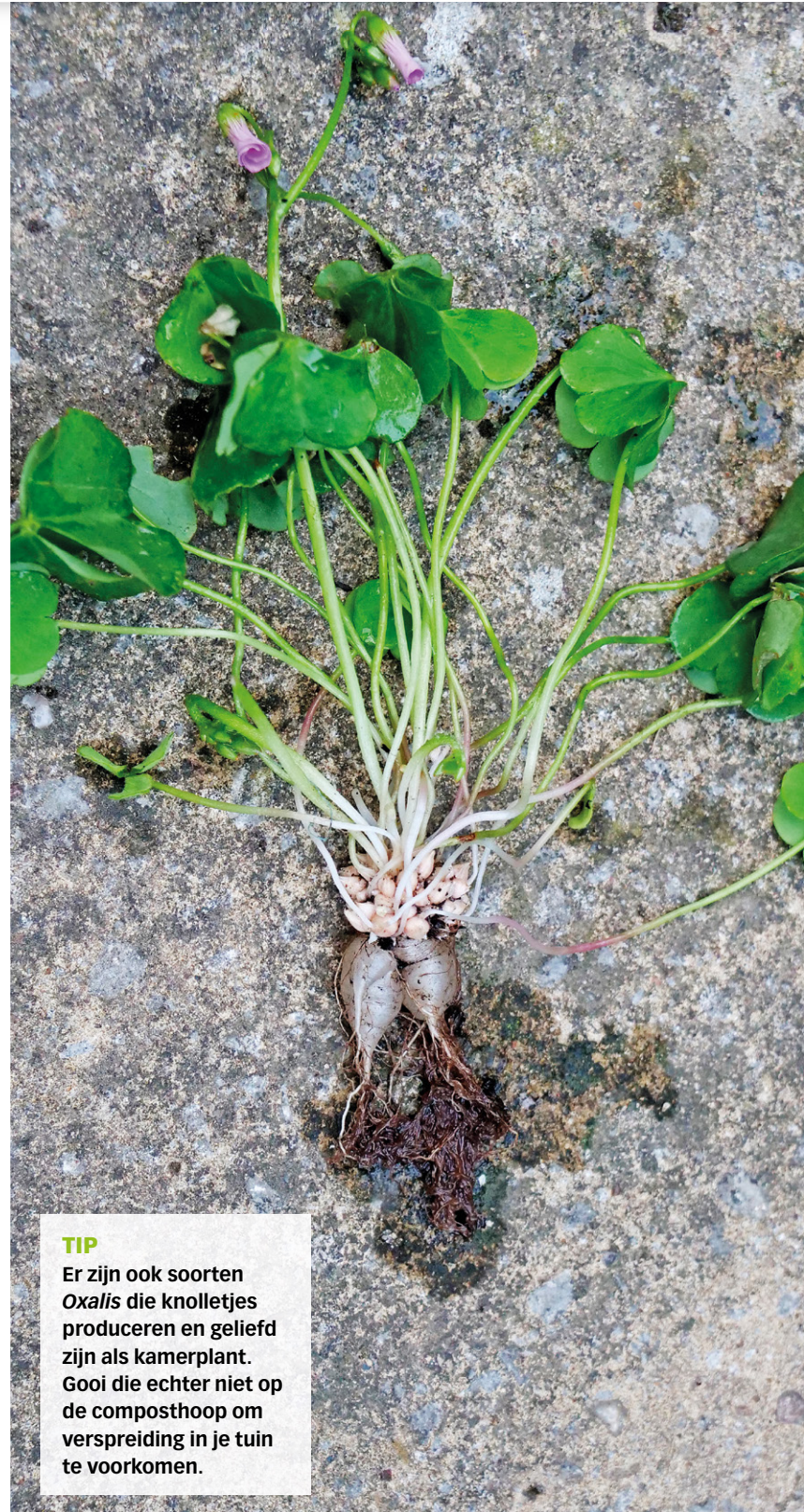
A Onkruid is eigenlijk niets meer dan een plantje dat op een ongewenste plaats staat. En klaverzuring ofwel *Oxalis* in de moestuin is zo'n verkeerde plek. Deze plantjes houden van de kruimelige, vruchtbare grond die is ontstaan dankzij jarenlang mulchen met een laag goede compost.

Ook in de onverwarmde kas kun je last hebben van ongewenst opkomende klavervormige blaadjes tussen de tomaten en de basilicum. Als je dan in de grond graaft, zul je een lange, witte wortel tegenkomen. Deze is klaar om nieuwe blaadjes omhoog te sturen wanneer je slechts het steeltje afknijpt.

Er zijn in Nederland en België vier soorten *Oxalis* te vinden: gehoornde klaverzuring (*Oxalis corniculata*), knobbelklaverzuring (*O. dillenii*), stijve klaverzuring (*O. stricta*) en witte klaverzuring (*O. acetosella*). Soorten zoals de gehoornde klaverzuring zaaien zich ook nog eens uitbundig uit. Het is het beste om de plant met wortel en al uit te graven, maar in de zomer heb je daar in de moestuin niet altijd tijd voor. Zorg er dan in ieder geval voor dat je het plantje wiedt voordat de bloemen verschijnen.

V Hoe krijg ik klaverzuring in de polytunnel onder de duim?

A Heb je even een momentje, besteed dan tijd aan het uitgraven van de wortels van de klaverzuring. En heb je geen tijd, schoffel dan zo goed mogelijk, zodat de plantjes niet kunnen gaan bloeien om zaad te zetten. Zo houd je de overlast binnen de perken.

TIP

Er zijn ook soorten *Oxalis* die knolletjes produceren en geliefd zijn als kamerplant. Gooi die echter niet op de composthoop om verspreiding in je tuin te voorkomen.

V Kan ik zaden van mijn eetbare pompoenen oogsten en volgend jaar opnieuw zaaien?

A Kweek je pompoenen en courgettes op uit zaden die je zelf geogst hebt, dan moet je bedacht zijn op kruisbestuiving. Doordat bestuivers van bloem naar bloem vliegen, kan het zijn dat je plant bestoven wordt met stuifmeel van een andere pompoen- of courgettesoort. De nakomelingen van die plant zullen dan eigenschappen van beide ouderplanten hebben. Soms betekent dit dat er ook eigenschappen van niet-eetbare soorten pompoenen in de nako-

melingen terechtkomen. En zo is je nieuwe pompoen opeens niet meer eetbaar, maar mogelijk zelfs giftig.

Kruisbestuiving vindt niet zomaar plaats tussen alle verschillende soorten. Alleen *Cucurbita argyrosperma* en *C. moschata* (en heel soms een wilde variant van *C. pepo*) kunnen elkaar bestuiven. Je kunt dus in principe een muskaatpompoen (*C. moschata*) en een reuzenpompoen (*C. maxima*) naast elkaar kweken zonder gevaar voor kruisbestuiving.

De muskaatpompoen (*Cucurbita moschata*) en de reuzenpompoen Turkse muts (*C. maxima*) kun je zonder risico op kruisbestuiving naast elkaar kweken.

V Moet ik al mijn tulpenbollen weggooien of alleen de rotte exemplaren?

A Er is een kans dat je tulpenbollen zijn aangetast door tulpenvuur, een schimmel die de bollen aantast. Je kunt dan ook het beste al je tulpenbollen weggooien om verdere verspreiding te voorkomen. Ook bij andere schimmelsoorten is het veiliger om al je bollen weg te doen.

Kun je het niet over je hart verkrijgen om de ogenschijnlijk nog gezonde exemplaren in de kliko te gooien, plant ze dan in ieder geval niet uit in de vollegrond. Je kunt ze dan beter in potten zetten. Mochten je bollen toch nog ziek worden, dan blijven de problemen op die manier beperkt.

Gooi aangetaste tulpenbollen weg om verdere besmetting te voorkomen.

Wil je er écht zeker van zijn dat er geen kruisbestuiving heeft plaatsgevonden, koop dan liever zaden van courgettes en pompoenen.

Maar het wordt een ander verhaal bij verschillende cultivars binnen dezelfde soort. Die bestuiven elkaar wél. En aangezien sommige soorten *Cucurbita pepo* (zoals courgettes en patissons) eetbaar zijn en andere alleen voor de sier, moet je deze goed uit elkaar houden om kruisbestuiving te voorkomen. En met 'goed uit elkaar' bedoelen we een afstand van minstens een kilometer ... Wil je tóch zaden oogsten om opnieuw te zaaien en geen risico lopen op kruisbestuiving, dan zul je je planten met insectengaas moeten inpakken en handmatig met een kwastje bestuiven.

En heb je zelfgeogste zaden gezaaid, maar twijfel je of de vruchten eetbaar zijn: wanneer een pompoen, courgette of komkommer erg bitter smaakt, eet hem dan niet verder op.

V Hoe kan ik makkelijker onkruid wieden tussen volwassen planten?

A Onkruid wieden kan zowel ontspannend als frustrerend zijn. Als je veel lentebollen in je tuin hebt staan, kun je het beste flink wieden in het najaar. Als je dan per ongeluk een bloembol omhoog haalt, kun je hem meteen zonder problemen herplanten. Concentreer je op kleine gebiedjes en graaf de wortels van vaste onkruidsoorten helemaal uit. Kruipende boterbloem heeft duidelijke vlezige, witte wortels. Kweekgras heeft erg stugge, bruine wortels met witte groeipunten.

Als je deze soorten tegenkomt tussen je vaste planten, graaf dan de plantenkluiten uit en verwijder zoveel mogelijk onkruidwortels. Zodra je je vaste planten weer in de grond hebt gezet, geef ze dan water en bedek de bodem met een dikke mulchlaag om onkruidgroei te onderdrukken. Komt er dan toch nog iets omhoog, dan kun je het makkelijk met de hand verwijderen.

Graaf zoveel mogelijk onkruidwortels op om te voorkomen dat ze opnieuw aangroeien.

V Wat valt mijn aardbeienplanten aan?

A Als je op het blad wat donkergekleurde korrels of uitwerpselen ziet, voelt waarschijnlijk een aardbeienbladwesp zich thuis in jouw planten. De larven (die vaak voor rupsen worden aangezien) kunnen in korte tijd veel schade aanrichten. Het is geen veel voorkomende plaag, maar de laatste jaren lijkt het wat vaker voor te komen. Een van de belangrijkste natuurlijke vijanden is de sluipwesp, die parasiteert op zowel de bastaardrupsen als de eitjes. Je lukt ze door te zorgen voor voldoende stuifmeel, nectar en schuilplekjes.

Voorkom neusrot bij tomaten door regelmatig en voldoende water te geven.

V Welke tomaat is resistent tegen neusrot?

A Geen enkele tomaat is immuun voor neusrot. De oorzaak is namelijk een gebrek aan calcium. Dat wordt een probleem op het moment dat de wortels last hebben van droogte en daardoor de voedingsstoffen niet meer goed kunnen transporteren naar de rest van de plant.

Probeer je tomaten dus diep te laten wortelen. In een kas kun je ze het beste tegen de heetste zomerzon beschermen met wat schaduw. En het allerbelangrijkste: geef je tomaten regelmatig en ruim water, zodat de wortels nooit helemaal zonder vocht komen te zitten.

V Is de schade aan mijn rozen veroorzaakt door behangersbijen of door taxuskevers?

A Als vrouwelijke behangersbijen de ouders zijn, herken je dat aan de gelijkmatige, ovaalvormige gaatjes in het loof van planten met dunnere bladeren, zoals rozen. Ze gebruiken het blad om nesten in de grond bij een muur of langs de zijkant van een plantenpot te maken.

Schade van taxuskevers bevindt zich vaak dicht bij de grond en ook op struiken met

dikker blad. De hapjes uit het blad zijn vaak onregelmatig – soms vormen meerdere hapjes samen één groter gat.

Is de taxuskever de dader, controleer dan van voorjaar tot najaar 's avonds in het donker je planten met een zaklamp om te zien of je de kevers op heterdaad kunt betrappen. Zijn dit je ouders, dan kun je ze eventueel bestrijden met aaltjes.

Behangersbijen houden van het zachte blad van rozen.

V Hoe en wanneer moet ik mijn rozemarijn snoeien?

A Rozemarijn is een fantastische plant voor in een zonnige border. Maar als je hem in oktober snoeit, zal de struik opnieuw uitlopen. De zachte aanwas raakt makkelijk beschadigd door vorst of koude wind. Wacht daarom met het snoeien van je rozemarijn tot eind voorjaar of begin zomer. Daarmee stimuleer je in de zomer de bloei van bloemen en nieuwe groei.

Knip alles met ongeveer een derde terug, maar knip niet in oud hout dat niet meer productief is, want hieruit zal geen nieuwe groei plaatsvinden. Als je last hebt van de verhoutte takken, probeer er dan een ander kruid onder te kweken, zoals de mooie paarse salie. Neem daarnaast

stekken van je rozemarijn. Als je struik erg houtig wordt, kun je hem eenvoudig vervangen door nieuwe planten.

Snoei rozemarijn eind voorjaar of begin zomer met ongeveer een derde terug.

V Hoe ga ik om met de rozenbladwesp?

A Het beste kun je ervoor zorgen dat er te weinig van deze insecten aanwezig zijn om schade te veroorzaken. Dat doe je door vanaf mei je planten regelmatig te controleren en eitjes te verwijderen. Eventuele larven kun je wegplukken. Maar probeer vooral ook veel van de natuurlijke vijanden van de rozenbladwesp te lokken, zoals vogels en loopkevers. Combineer dat met wat extra aandacht voor je rozen in de vorm van water en mest wanneer dat nodig is, en je rozen zullen er steeds weer prachtig bij staan.

Er ontstaan littekens waar de rozenbladwesp in de stengel heeft gesneden om eitjes te leggen.

Olijven moeten regelmatig gesnoeid worden om een compacte vorm te behouden.

V Mijn volwassen olijfboom is een beetje iel. Kan ik hem snoeien?

A Als je olijfboom wat slungelig wordt, staat hij waarschijnlijk niet op de juiste plek. Olijven moeten het grootste deel van de dag volle zon krijgen. Misschien wordt hij overschaduwde? Het goede nieuws is dat je je olijfboom wel kunt snoeien. Doe dat begin voorjaar of eind zomer. Zo zal hij meer nieuwe zijtakken aanmaken, waardoor hij voller groeit.

Gebruikte potgrond kun je als mulch gebruiken om vocht vast te houden.

V Kan ik de potgrond uit mijn groeizak voor aardappelen hergebruiken na de oogst?

A De potgrond in de aardappelpelzakken is goed benut en zal nu waarschijnlijk geen bruikbare voedingswaarde meer hebben. Dat gezegd hebbende kun je het wel mengen met zelfgemaakte compost en als mulch in je tuin gebruiken – behalve op de plekken waar je in de komende paar jaar aardappelen of verwante gewassen wilt verbouwen.

V Weten jullie misschien welke plant dit is?

A Dit is een helleborus van het type *Helleborus x hybridus*. De aantrekkelijke en vaak gespikkelde bloemen openen in het voorjaar. In het najaar kun je ze in goede grond planten of verpotten naar verse potgrond. Zodra eind winter de nieuwe groei verschijnt, kun je de oude bladeren wegknippen. Zo worden de bloemen bovendien beter zichtbaar.

Plant helleborussen in de herfst en knip het oude blad in de winter terug.

V Waarom draagt de vuurdoorn van mijn burens meer bessen dan die van mij?

A Het flauwe antwoord zou zijn: omdat het gras bij de burens natuurlijk altijd groener is. Maar het echte verhaal is dat planten die soms maar een paar meter uit elkaar staan toch in compleet andere omstandigheden groeien. Bestuivende insecten geven bijvoorbeeld de voorkeur aan struiken die op een windluwe plek

staan. Mocht jouw *Pyracantha* net iets meer wind vangen, dan verhuizen de bestuivers gewoon naar de burens. Ook als het vriest tijdens de bloei kunnen de bloemen beschadigd raken en minder vrucht zetten.

Is je vuurdoorn nog jong, probeer hem dan te verplaatsen. Je kunt ook volgende zomer stekken nemen en een nieuwe plant opkweken.

Neem stekken om je plant op een betere standplaats een nieuwe start te geven.

Zet geurpelargoniums 's winters op een vorstvrije, beschutte plek.

V Hoe laat ik pelargoniums het beste overwinteren zodat ze volgend jaar weer bloeien?

A Met de warmere winters van de afgelopen jaren overleven perkplanten steeds vaker buiten, maar pelargoniums houden niet van koude, natte grond. Wil je er niet op gokken dat ze de winter overleven, verplaats ze dan in het najaar naar een beschutte, vorstvrije plek. Graaf ze op, zet ze in potten met een goed doorlatende, turfvrije potgrond en zet ze op een zonnige vensterbank of in een kas. Geef ze spaarzaam water en zorg dat ze volop zon krijgen, om te voorkomen dat ze lang en dun worden.

Het is nu ook een goede tijd om stekken te nemen van je pelargoniums, als 'verzekering' tegen het verlies van je originele planten. Zet de stekken in een half-halfmengsel van turfvrije potgrond en scherp zand en zet ze op een warme, zonnige vensterbank. Plant je plantjes uit in het voorjaar, zodra er geen kans meer is op vorst.

V Kun je mexicaantjes laten overwinteren?

A Of je mexicaantjes (*Ageratum*) heelhuids door de winter kunt loodsen, hangt af van de binnenruimte die je 's winters kunt bieden en de soort die je hebt. De meest gekweekte soorten zijn eenjarige bloemen, *Ageratum houstonianum*, ook wel bekend als donsbloem vanwege zijn donsachtige blauwe (en soms ook witte of roze) bloemen. Aan het einde van het seizoen zullen ze onherroepelijk afsterven.

Maar er zijn enkele prachtige, minder bekende, vaste soorten die echter niet winterhard

zijn, zoals de zonminnende 60 cm hoge *A. petiolatum* en de majestueuze 120 cm hoge *A. corymbosum*. Allebei dragen ze van de zomer tot de eerste vorst zachtblauwe bloemen. Het koude winterweer doet ze de das om, dus je kunt ze het beste vermeerderen via zomerstekken en die vorstvrij op een lichte, koele plek laten overwinteren.

Je kunt de vaste planten ook in de kas zetten. Knip ze dan wat terug en geef ze voldoende ruimte om te voorkomen dat de grauwe schimmel toeslaat.

Je kunt deze eenjarige *Ageratum houstonianum* 'Timeless Mixed' goed uit zaad opkweken.

V Is dit een aster?

A Dat klopt inderdaad! Er zijn veel soorten asters, waaronder deze sneeuwaster, de *Eurybia divaricata*. De Nederlandse naam van deze sierlijke aster verklapt al dat hij met witte bloemen bloeit. Deze soort verdraagt plekken met wat meer schaduw. Vlinders zijn bovendien verzot op de open bloemen waarop ze makkelijk kunnen landen. Het zijn geweldige planten die eind zomer en begin najaar voor veel kleur

zorgen en late bijen en vlinders volop van nectar voorzien. Heb je liever lila bloemen, dan is *Eurybia x herveyi* een goede keuze die bovendien groter is. Ook deze tolereert halfschaduw, maar op een zonnige plek bloeit hij uitbundiger en lokt hij ook meer bestuivers. Knip hem begin voorjaar hard terug, bedek de grond met mulch en er zullen snel nieuwe scheuten verschijnen.

De sneeuwaster ziet er sierlijk en stijlvol uit en is geliefd bij bestuivers.

Tamme kastanjes laten bij droogte of aantasting door ongedierte hun noten voortijdig vallen.

V Elk jaar vallen de noten van onze tamme kastanjes voordat ze rijp zijn. Waarom?

A Begin met het controleren van enkele gevallen kastanjes. Probeer er een aantal open te snijden met een scherp mes en kijk of je tekenen ziet van ongedierte. Mogelijk vind je wat tunnels en ook wat larven, misschien snuitkevers.

Zodra een kastanje, of vrijwel elke vrucht, is aangevallen door een plaag of een ziekteverwekker, is de kans groot dat deze wordt afgeworpen. Want zolang hij aan de plant blijft hangen, verbruikt

hij waardevolle hulpbronnen. Zoiets gebeurt bijvoorbeeld ook bij appelbomen wanneer ze vruchtjes laten vallen – sommige lijken misschien gezond, maar bevatten larven.

Zijn er geen tekenen te ontwaren van ziekten of ongedierte, dan is het aannemelijk dat droogte een rol heeft gespeeld. Als het op de verkeerde tijd in het seizoen erg droog is, kan de boom de jonge kastanjes afstoten.

22%
KORTING

BE HERE NOW

SCAN MIJ VOOR
MEER INFO

LEKKER NAGENIETEN

Een echt persoonlijk souvenir maak je met je eigen foto's in de mooiste kwaliteit fotoboeken bij Pixum.

Grenzeloze ontwerpopties! Bezoek Pixum.nl of download de Pixum App.

pixum
JOUW ONLINE FOTOSERVICE

22% KORTING bij Pixum met code*: EVERGREENS-22

* Deze code berekent 22% korting op alle Pixum Fotoboeken via de Pixum website of de Pixum App. De korting wordt niet over de verzendkosten gerekend. De code is geldig t/m 1-11-2023. Kortingen kunnen niet gecombineerd worden met andere kortingen.

Inspiratie

Mis je kleur in de tuin? Is je tuin net niet die beschutte plek die je voor ogen had? Elke maand lees je hier alles over slimme tuinontwerpen, mooie bloeiers en tips om van je tuin een paradijs te maken.

Deze maand

- 62 Planten met een missie, deel 8**
Carol geeft tips voor het planten van voorjaarsbollen.
- 70 Een bodempje leggen**
Rogier en Marieke vertellen alles over grond, aarde en substraten.
- 76 Waar moet ik beginnen? Deel 14**
Alan geeft tips en adviezen hoe je jouw tuin voorbereidt op de winter.
- 82 Dahlia-liefde**
Voor haar eigen bruiloft kweekte Hanne Nolsen prachtige dahlia's.
- 86 Van groenafval tot zwart goud**
Zelf compost maken is simpel en je kunt er op elk moment mee beginnen.
- 91 Inheemse held**
Zeepkruid (*Saponaria officinalis*) stelt zichzelf voor.
- 92 Klein budget, grote oogst**
Deze gewassen kun je nu nog zaaien en oogsten.

Planten met een missie

Deel 8: Voorjaarsbollen

In dit laatste deel bereidt **Carol Klein** de komst van het voorjaar voor met tips over hoe je het meeste haalt uit bollen die je nu kunt planten.

Zoetgeurende, kleine *Narcissus* 'Baby Boomer' heeft zes tot acht bloemen aan elke stengel. Plant 10-15 cm diep in volle zon of halfschaduw in goed drainerende grond. Ideaal voor potten en verwildering.
Hoogte x Breedte 20 cm x 10 cm
Bloei apr

Bollen zijn magisch. Net als zaaien, is bollen planten iets wat je in blind vertrouwen doet, met één geruststellend verschil: het gewicht van een volle leliebol in je hand, met zijn dikke, vlezige rokken, getuigt van het leven en potentieel dat erin zit. Iedereen die wel eens heeft gezien hoe de enorme, bolvormige paarse of witte bloemen van een *Colchicum* opkomen, kan niet anders dan ontzag hebben voor de kracht van bollen.

Stengelknollen, wortelknollen, wortelstokken en bollen zijn opslagorganen, een rustplek voor de stengels, bladeren en bloemen van volgend jaar. Deze bolgewassen, zoals ze gezamenlijk worden genoemd, hebben zich ontwikkeld om te gedijen in bloedhete zomers en ijskoude winters. Ze kunnen met zulke extremen omgaan en garanderen zo hun voortbestaan. Wat voor tuin je ook hebt – en zelfs als je geen tuin hebt maar in potten en bakken tuinert – je kunt van het voorjaar altijd een vrolijk, kleurrijk feest maken. En dat begint nu al.

Als tuiniers gebruiken we sinds jaar en dag bollen, zowel om hun culinaire eigenschappen (met name uien) als om hun schoonheid in een bloementuin. Omdat ze zich in veel verschillende habitats hebben ontwikkeld, is er een bloembol voor elk deel van de tuin. Van diepe schaduw en humusrijke borders tot de meest schrale kiezelgrond.

Met bollen kun je heel creatief tuinieren, maar ook strak en formeel. In formele beplantingen zie je tulpen die op regelmatige afstanden geplant zijn tussen een- en tweejarige planten, meestal steenraket, vergeet-mij-nietjes of margrietten. Op deze manier is hun rol in de tuin heel beperkt. Ze bloeien, ze verwelken, ze worden opgegraven, ze worden vervangen. Er is niets spannends aan. Maar de meeste moderne tuiniers gebruiken bollen graag om hun beplanting diepte en rijkdom te geven en in de loop van het jaar talloze variaties toe te voegen. Zoals geldt voor alles in de tuin moet de keus van de bollen in de eerste plaats worden bepaald door het motto 'de juiste plant op de juiste plek'.

In mijn tuin in Devon hebben we zware grond. En hoewel sneeuwklompjes en narcissen er goed gedijen, hebben tulpen het er moeilijk. Ze worstelen met de grond en zijn bovendien een prooi voor eekhoorns en woelmuizen.

In mijn tuin staan potten op het terras, waar het gemakkelijker is om ze te beschermen tegen plunderende knaagdieren. Zodra de bloemen verschijnen, zetten we ze langs paden of in perken en borders. Ik leg eerst potscherven op de bodem van de pot om de afwatering te verbeteren. Daarna doe ik er potgrond in waaraan compost is toegevoegd – de sleutel tot succes. Ik plant bollen zo dicht bij elkaar dat ze elkaar bijna raken. Een laag scherp zand geeft

VAN BOVENAF MET DE KLOK MEE

- *Trillium grandiflorum*
H x B 40 cm x 30 cm B apr-jun
- *Hyacinthoides non-scripta*
H x B 40 cm x 10 cm B mrt-mei
- *Anemone coronaria* 'Sylphide'
H x B 30 cm x 15 cm B mrt-apr

een nog betere afwatering. Daarna voeg ik meer potgrond toe en tot slot strooi ik er een dunne laag plantenkorrels op. Boslelies, hondstand, sneeuwklompjes, wilde hyacinten en narcissen, die van nature in bossen of schaduwrijke greppels voorkomen, vullen hier op Glebe Cottage de open plekken tussen struiken en onder bomen.

Heb je lichtere, drogere grond, laat je dan inspireren door bollen die oorspronkelijk op hellingen en aan kusten rond de Middellandse Zee of in de bergen in Turkije voorkomen. De lijst met wortelknollen, stengelknollen en bollen die geschikt zijn voor arme, droge grond wordt steeds langer. Tulpen, anemonen, naald van Cleopatra, druifhyacint, herfstnarcis (*Sternbergia*) en cyclamen leveren een schat aan schitterende kleuren en floreren in arme omstandigheden. Op open plekken komen indianenbloemen, jonquilles, lelies en

keizerskronen goed tot hun recht. Indianenbloemen zijn planten voor vochtige weiden en doen niets liever dan zich uitbreiden tussen grote vaste planten en grassen.

De *Fritillaria imperialis* daarentegen staat prachtig in een groep met gelijken, neerkijkend op het gewone volk. Het is vreemd om grote pollen oranje keizerskronen vorstelijk boven de muur van een cottagetuin te zien uitrijzen, ook al groeien ze er misschien al jaren. We kennen ze beter van de grandioze Nederlandse bloemstilleven uit de zeventiende eeuw. Kransen met grote klokken, in dieporanje en felrode en -gele tinten, staan trots rond metershoge stengels en hebben een bladerkuif die aan een ananas doet denken.

Maar dat is het mooie van bollen: elke soort heeft zijn eigen persoonlijkheid en allemaal geven ze ons de mogelijkheid om onze creativiteit de vrije loop te laten.

“Omdat ze zich in veel verschillende habitats hebben ontwikkeld, is er een bol voor elk deel van de tuin – van diepe schaduw tot de meest schrale kiezelgrond.”

De charmante *Tulipa 'Ballerina'* doet haar naam eer aan met kelkvormige bloemen en elegant gebogen, puntige bloemblaadjes. Plant ze eind oktober en november.
H x B 50 cm x 10 cm B apr-mei

Succes verzekerd met voorjaarsbollen

Hoe planten Wat voor grond je ook hebt, hij moet redelijk drainerend zijn, want veel bollen gaan rotten in te vochtige grond. Daarom kun je het beste de bodem van het plantgat los maken en er wat scherp zand in scheppen, dan zullen de meeste bollen lang meegaan. Verbeter de grond met zelfgemaakte compost, maar nooit met stalmest. Hanteer de vuistregel om planten twee tot drie keer zo diep te planten als ze hoog zijn. Je zult ze niet snel te diep planten en veel bollen hebben samentrekkende wortels die ze dieper de grond in trekken. Hoe lichter de grond, hoe dieper ze doorgaans de grond in worden getrokken.

Hoe verzorgen Wanneer een bol is uitgebloeid, loont het de moeite om de bloemstengel helemaal af te knippen. Dit voorkomt dat de bol energie verspilt aan zaad zetten. Uitzonderingen hierop zijn botanische bolgewassen waarvan je wilt dat ze zichzelf uitzaaien en verwilderen. Ik laat wilde kievitsbloemen altijd zaad zetten. Tijdens de vorming van het zaad richten hun hangende bloemen zich geleidelijk op. Wanneer de zaaddozen openbarsten, worden de vederlichte zaden zichtbaar, netjes opgestapeld in lagen, totdat ze door de wind worden meegenomen.

Sommige bollen zetten zaad, andere vermeerderen zich spontaan door zijbollen te vormen. Uiteindelijk moet je sommige bollen misschien splitsen, wanneer de pollen overvol raken en ze zich zelf omhoog, de grond uit, duwen. Graaf ze op, het liefst tijdens het rustseizoen, splits ze en plant ze opnieuw met een paar centimeter tussenruimte.

5 favoriete voorjaarsbollen

1 *Iris 'Katharine Hodgkin'*

Of het nu sneeuwt of stormt, *Iris 'Katharine Hodgkin'*, komt in de tuin van Glebe Cottage in de eerste weken van het jaar op. De groengrijze en zeeblauwe tinten roepen een onderwatersfeer op.
H x B 15 cm x 10 cm **B** jan-feb

2 *Anemone nemorosa 'Robinsoniana'*

Bosanemonen zijn kolonisten die hun wortelstokken net onder de grond uitspreiden. Dit is een bekoorlijke variëteit, waarvan de gesloten blaadjes de kleur van een houtduif hebben, maar geopend bleek, doorschijnend blauw zijn.
H x B 15 cm x 30 cm **B** mrt-apr

3 *Tulipa clusiana 'Cynthia'*

De bloemblaadjes van deze tulp hebben pastelgele en roze tinten. Het is een botanische tulp, met kleine bollen in een harde, donkerbruine schil.
H x B 30 cm x 15 cm **B** apr-mei

4 *Narcissus 'W.P. Milner'*

Lichtgele bloemen die zachtjes knikken op een voorjaarsdag: wie waardeert deze narcis niet? Hij doet het uitstekend tussen struiken en onder bomen en zelfs op iets beschaduwde plekken in de rotstuin.
H x B 25 cm x 10 cm **B** mrt-apr

5 *Erythronium 'White Beauty'*

Alle hondstandsoorten zijn prachtig en deze helemaal. De slanke, elegante knoppen openen zich in uitwaaiende bloemen met een geel hart en rode ring. Het glanzende, groene loof is gemarmerd met een lichter groen.
H x B 35 cm x 100 cm **B** mrt-apr

5 *Erythronium 'White Beauty'*

1 *Iris 'Katharine Hodgkin'*

4 *Narcissus 'W.P. Milner'*

5

Tulp 'Cynthia' met *Narcissus 'W.P. Milner'*.

Beplanten met voorjaarsbollen

Bollen, stengelknollen, wortelstokken en wortelknollen behoren tot de meest veelzijdige planten in onze tuinen. Je kunt ze in strakke patronen in een formele beplanting gebruiken. Je kunt ze laten verwilderen, bijvoorbeeld nadat je ze in een willekeurig patroon in een grasveld hebt geplant, zodat het lijkt alsof ze daar altijd al gestaan hebben. Als ze tussen gras groeien, kun je de verwelkte bloemen het beste afknippen, maar wacht met maaien totdat het loof is afgestorven. Als bollen de energie uit hun bladeren kunnen opnemen, worden ze sterker.

Bollen kun je individueel planten, maar ze worden vaak gebruikt (vooral tulpen) in perken en borders, samen met kruidachtige vaste planten. Doorgaans komen de bollen als eerste op. De felgekleurde bloemen van tulpen en kievitbloem schitteren tegen een decor van het loof van vaste planten, zoals akelei, daglelies en ruit. Wanneer de bollen zijn uitgebloeid en gekopt, nemen de andere planten het toneel over. Veel kleinere bollensoorten bloeien vroeg. Sneeuwroem, druifhyacint en sterhyacint kunnen in grote groepen onder de takken van struiken en bomen worden geplant, waar ze bloeien voordat het bladerdak het licht wegneemt. Hetzelfde geldt voor *Anemone nemorosa*, onze eigen bosanemoon.

Carol op TV

Volg **Carol** op *Gardeners' World*. Abonneer je op onze nieuwsbrief en mis geen enkele uitzending. www.gardenersworldmagazine.nl/nieuwsbrief

Ecotuintje – een jaar later

Wellicht herken je het: je hebt geen vrije grond meer voor meer groenten of je bent naarstig op zoek naar extra ruimte voor geurige kruiden. Groot was ons geluk dan ook toen vorig jaar een robuuste verhoogde moestuinbak van Ecotuintje het terras op rolde, klaar om gevuld te worden.

gewapend met meer voorbereidingstijd, konden we de moestuintafel veel uitgebreider vullen.

Onze eerste aandacht ging uit naar de grond. Die was gedurende de wintermaanden wat ingeklonken, dus vulden we hem gul aan met extra potgrond en compost. Verder wilden we eens het experiment aangaan om stamtomaten te stekken en over de rand van de moestuintafel te laten groeien – dus zonder de gebruikelijke klimsteunen. Dus we stekten de biologische, gele kerstomaat 'Clementine' en zetten die in de bak. Omdat de moestuintafel ondiep is en je tomaten het beste zo diep mogelijk plant, staken we hem schuin in de aarde, met de top alvast in de juiste groeirichting. Naast de tomaten nestelden zich enkele doordragende aardbeienplanten, want tomaten en aardbeien zijn goede burens in de moestuin. Aan de andere zijde van de tomaten zetten we nog wat meer gunstige metgezellen voor de tomaten, namelijk rode en 'gewone' groene basilicum. Langs een rand van de bak plantten we wat wilde marjolein, vergezeld door wat platte peterselie, fijne bieslook en Chinese bieslook. Verder vulden we de bak aan met peper, snijbiet. De tijd van vorig jaar voelde zich zo thuis in de moestuintafel dat hij gescheurd moest worden.

Vrolijke verrassingen

In een moestuintafel die al een jaar buiten staat, komen soms trouwens ook verrassingen aanwaaien. In dit geval hadden de vogels een geschenk achtergelaten in de vorm van een

Ecotuintje staat voor duurzaam, dus deze moestuintafel is gemaakt van dik en PEFC-gecertificeerd douglashout. Zonder behandeling gaat het hout zeker tien tot vijftien jaar lang mee, en ook in de praktijk zien we dat de tafel – ondanks dat hij een jaar in weer en wind buiten heeft gestaan – nog geen enkel teken van slijtage vertoont. Het meegeleverde worteldoek is volledig biologisch afbreekbaar en gaat bovendien meerdere jaren mee.

Volle bak!

Het was vorig jaar al wat later in het seizoen toen de moestuintafel zijn plekje veroverde, dus we plantten voornamelijk plantjes waarvoor we elders geen plekje meer hadden. Maar dit jaar,

In de verhoogde moestuintafel staan tomaten, aardbeien, rode en groene basilicum, peper, strobloem, amarant, zinnia, snijbiet, platte peterselie, fijne bieslook, Chinese bieslook, koriander en een zonnebloem.

zonnebloemzaadje – netjes geplant in een hoek van de bak. We konden het niet over ons hart verkrijgen om hem weg te halen. De zonnebloem torende al snel boven alles en iedereen uit als vrolijke toevoeging aan de moestuintafel.

De vele regen die deze zomer plots viel deed de planten helemaal niet. Het overvloedige water kon goed wegglopen en wat overbleef was een goed vochtige grond waarin de planten geweldig groeiden en de aardbeien maar bleven komen. En geïnspireerd door de verdwaalde zonnebloem zitten we er al stiekem aan te denken om volgend jaar een zee van plukbloemen in de verhoogde bak te kweken. Ideeën genoeg!

Specificaties:

- Buitenmaat incl. poten: B 130 x D 70 x H 80 cm
- Binnenmaat: B 120 x D 60 cm
- Inhoud: 144 liter
- Inclusief biologisch afbreekbaar worteldoek
- Prijs: € 195,- (€ 310,- met plank en wielen)
- Opbouw voor koude bak mogelijk
- Wordt persoonlijk en gemonteerd afgeleverd in je tuin!

Samen tuinieren

Vorig jaar gaf Ecotuintje twee moestuintafels weg. Een van de gelukkige winnaars vond op haar werk – een woonzorgcentrum – een perfect thuis voor de verhoogde moestuinbak. Doordat de tafel van alle kanten bereikbaar is, kun je er met meerdere mensen tegelijk aan de slag. Een gieter en wat gereedschappen zijn dankzij de plank altijd binnen handbereik. De bewoners hebben in ieder geval heel veel plezier van hun moestuin en genieten inmiddels volop van verse kruiden.

FOTO'S: JANKE NOORDZIJ - BRON

Calathea heeft graag luchtige en
constant licht vochtige grond.

Meer plantenpraat?

Volg ons op instagram:

@rogiervanvugt en @nimmaplants.

Een bodempje leggen

Kamerplanten zijn erg in trek, en terecht. Ze veranderen onze leefruimtes in een mooie groene jungle en hoe meer je over ze weet, hoe interessanter ze worden.

Marieke van der Eerden

(plantenkenner en -verzamelaar, stekt en zaait zo veel mooie planten dat ze zelfs in een lokale winkel verkocht worden) en **Rogier van Vugt** (Hoofd Horticultuur van de Hortus botanicus Leiden en plantenkenner pur sang) gaan in gesprek.

Rogier: Weet je, Marieke, we hebben het eigenlijk altijd over verschillende soorten kamerplanten. Maar thuis planten kweken is natuurlijk veel meer dan alleen de planten zelf. Licht, temperatuur, luchtvochtigheid. Het zijn allemaal zaken waar je meer of minder invloed op hebt, maar die cruciaal zijn in het succes. Het zijn dus zaken die eigenlijk aan de *grondslag* van de keuze in planten moeten staan. Hoog tijd dat we ook deze kant van kamerplanten gaan belichten.

Marieke: Leuke woordspeling, Rogier! Want ook de grond waar we onze planten in zetten is een belangrijke factor voor het succes van een kamerplant. En het is een factor waar wij zelf alle invloed op hebben, dus laten we daar eens beter naar kijken. Er gaat namelijk regelmatig wat mis! Misschien herken je dit: iemand vraagt je wat er toch mis is met zijn kamerplant. Hij geeft elke week water maar de plant ziet er uitgedroogd uit. Bij nader inspectie zie je dat de potgrond als een keiharde, uitgedroogde klont om de wortels zit, losgekomen van de rand van de pot. Bij het watergeven loopt het water er direct langs af en onder de pot weer uit, zonder dat de harde klont ook maar één druppel kan opnemen. Wat is hier gebeurd?

De grond waar de plant in staat, bevat waarschijnlijk veel turf. Turf houdt goed vocht vast, wat fijn is zolang het je lukt je planten op tijd water te geven. Want lukt dat niet en droogt de turf helemaal uit, dan wordt het 'hydrofoob'

en stoot het juist water af. Hoe voorkom je dat nou? Een grondige les over grond.

R: Over het concept 'grond' bestaan talloze opvattingen. En dat is ook niet gek, want wat doorgaans wordt bedoeld met grond is de aarde die je vindt als je naar buiten gaat en een schep in de grond steekt. Denk aan klei of zandgrond. Maar dat is eigenlijk nooit waar je je kamerplanten in kweekt. Daarom hebben kwekers het eigenlijk nooit over grond maar over substraat. En dit kan van alles zijn.

Het allerbekendste substraat voor kamerplanten is potgrond. Deze bestaat hoofdzakelijk uit half verteerde plantenresten zoals de turf die je noemde of kokosvezel. Waar het om gaat is dat de plant zich kan verankeren en voldoende water en voedingsstoffen op kan nemen om te kunnen groeien.

Omdat een pot vaak een stuk kleiner is dan de wortelruimte die een plant in de natuur zou hebben, betekent het ook dat in dit kleinere volume de toegang tot water en voedingsstoffen makkelijk moet zijn, maar zonder dat de wortels verstikken. In de natuur kan een plant bijvoorbeeld met de wortels naar het grondwater groeien en zal op die manier nooit uitdrogen. Dit zal in een pot nooit kunnen, dus je bent zelf verantwoordelijk voor het feit dat de plant niet uitdroogt. Potgrond koop je kant en klaar. Maar de balans tussen lucht, water en voeding in de grond heb je zelf in de hand. En daar zit vaak het geheim van een gezonde plant en de zogenaamde groene vingers.

Soorten grond voor kamerplanten

R: Laten we wat 'grond'-soorten op een rijtje zetten en de voor en nadelen benoemen:

- **Potgrond van turf** is de klassieke aarde die massaal werd en nog steeds wordt gebruikt. Potgrond houdt goed water vast en is relatief licht van gewicht als het niet nat is. Dit maakt transport van planten makkelijk en goedkoop. Het nadeel kan zijn dat wanneer de turf niet goed doorvroren is, de kluit kan krimpen tot een harde bal zoals Marieke eerder beschreef.
- **Kokosaarde** lijkt op potgrond maar kokosvezel blijft veel losser van structuur. Het pakt niet snel samen, maar heeft soms de neiging snel te gaan schimmelen.
- **Veenmos** is eigenlijk het voorstadium van turf. Het heeft dezelfde vochtvasthoudende eigenschappen maar is veel grover van vezel en lichter van kleur. Het is een prachtig materiaal om planten op te kweken, maar het nadeel is dat het erg kostbaar is.
- **Boomschors**. Zelfs brokjes van boomschors kunnen als een soort grond worden gezien. Vooral voor planten die van nature in bomen leven, zoals diverse soorten orchideeën, is dit een bekend fenomeen. De schors is vaak een afvalproduct van de houtindustrie en laat ruimte voor het allerbelangrijkste grondingrediënt voor deze planten: lucht.
- **Hydrokorrels** zijn geëxpandeerde kleikorrels – zeg maar een soort popcornballetje gemaakt van klei. Ze houden nauwelijks vocht of voeding vast, dus bieden alleen houvast aan de wortels. Voeding moet echt apart gegeven worden als planten alleen in deze korrels staan.
- **Minerale gronden** zoals Seramis en pon lijken erg op hydrokorrels, maar zijn kleiner en poreus. Ze lijken iets meer op gewone grond dan hydrokorrels. De vochtregulatie is wat beter, maar ook hier geldt dat alle voedingsstoffen steeds moeten worden toegevoegd.
- **Water**. Simpelweg water is tegenwoordig steeds vaker het enige wat een plant krijgt om op te kunnen groeien. Vaasjes met bewortelde stekjes worden nu kant en klaar verkocht en zijn een leuke manier om de ontwikkeling van de wortelgroei te bestuderen. Water is voor veel soorten prima om planten in te kweken. Houd er wel rekening mee dat water kan gaan rotten. Ververs water regelmatig en voeg ook een beetje mest toe, want van water alleen kan geen plant leven.

Goede grondmixen

M: Nu weten we meer over de verschillende soorten grond en hun eigenschappen. Maar hoe stel je nu een goed mengsel samen voor je plant? Wat tips:

- **Tropische en vochtminnende planten** zoals *Calathea*, *Begonia*, varens en bananenplanten staan het liefst te allen tijde in een licht vochtige grond die lekker luchtig en voedzaam is. Potgrond is daar in principe prima voor. Met bijvoorbeeld een olla zorg je dat de grond niet uitdroogt. In nieuwe potgrond zit voor een paar maanden voeding, daarna kun je voeding voor kamerplanten bijgeven.
Let op: geef alleen voeding als de plant aan het groeien is en wees behoudend: een keer per maand in de lente en zomer is meestal voldoende. Bij te veel voeding 'verbranden' de wortels en sterven ze af.
- **Cactussen en vetplanten** staan graag op arme grond die snel uitdroogt. Meng daarom 1 deel brekerszand en/of steentjes door 2 delen standaard potgrond. In het geval van laagblijvende vetplanten kun je er ook voor kiezen om ze puur op kleine steentjes te laten groeien. Het maakt eigenlijk allemaal niet veel uit, zolang je de grond maar *helemaal* uit laat drogen voor je weer water geeft. Dus niet alleen de toplaag, maar de hele pot. Ze rechtstreeks in terracotta potten planten helpt hierbij. Op deze manier kun je een cactus zelfs op veenmos nog in leven houden.
Voeding voor cactussen en vetplanten is niet nodig. Eventueel kun je een speciale cactusvoeding geven, maar doe dit spaarzaam. Net als water is een overdaad aan voeding ook een 'plantenmoordenaar'.
- **Vleesetende planten** staan graag op vochtige, kalkarme en voedselarme grond. Als basis voor hun grond is wat potgrond met veel veenmos en zand prima. Geef de planten geen kraanwater! Het kalk daarin maakt dat ze uiteindelijk doodgaan. Geef regenwater of (afgekoeld!) gekookt water om de hoeveelheid kalk te minimaliseren. Geef ze geen voeding.
- **Epifyten** zijn planten die van nature niet in grond wortelen, maar op bijvoorbeeld takken van bomen groeien. Denk aan bepaalde orchideeën, zoals de bekende vlinderorchidee (*Phalaenopsis*), en wasbloemen (*Hoya*), maar ook *Monstera* en *Philodendron*. Qua grond zijn ze vergelijkbaar met de tropische planten hierboven genoemd, maar ze verlangen wel extra luchtige grond. Voeg daarom hydrokorrels, steentjes of perliet bij de potgrond. Deze planten kunnen prima droogvallen, dus veenmos of kokos toevoegen is niet nodig.
- **Orchideeën** koop je meestal al in een potje met enkel schors. Daar doen deze planten het doorgaans prima op, zolang de wortels maar lekker vast zitten en even uitdrogen tussen de waterbeurten door.

Geef je vetplant grond met brekerszand er doorheen en kleine steentjes.

Levende steentjes (*Lithops*) kunnen prima op kleine steentjes of bims (vulkanisch gesteente) groeien.

Mos bij de venusvliegenva is prima: het mos helpt de grond langer vochtig houden.

Zaig grond met veel brekerszand en perliet (de witte puntjes).

Weg met potgrond?

M: Veel planten kun je ook op semi-hydrocultuur groeien: met een constante laag water als basis onderin de pot. Dat kan met allerlei spannende constructies, substraten en metertjes, maar ook gewoon met hydrokorrels. Vooral voor epifytische planten werkt dit prima, denk aan *Monstera*, *Philodendron* en wasbloemen (*Hoya*), maar bijvoorbeeld ook vochtminnende planten als papyrus, sierasperge of de parapluplant. Zo ga je te werk: graaf de plant op en spoel de wortels zo goed mogelijk af. Vul een waterdichte pot voor de helft met hydrokorrels en zet je plant er op. Vul de pot verder af met hydrokorrels. Geef water en zorg dat er onderin altijd een laagje water blijft staan. Je creëert zo een extreem luchtige omgeving voor de wortels, met een zeer hoge luchtvochtigheid. Dit zijn de omstandigheden waarin deze planten ook in het wild groeien. Wil je kamerplanten op deze manier kweken, dan zijn hier enkele tips:

- Hou er rekening mee dat de relatief grote, ronde hydrokorrels minder stevigheid bieden! Aan de wortels van je plant, maar dus ook aan de eventuele klimconstructie die je voor je plant bedenkt.

- Gebruik een kwekerspot (plastic pot met gaatjes onderin) in een waterdichte sierpot. Zo check je makkelijk of er nog een laagje water onderin staat. Een voor de hand liggend alternatief: een doorzichtige pot.

- De plant krijgt op deze manier geen enkele voeding, dus geef voeding in het water mee. Gebruik hiervoor kunstmest, omdat organische mest door het gebrek aan bodemleven niet goed wordt omgezet in opneembare voedingsstoffen.

Er zijn allerlei 'zelfbewateringpotten' te koop. Ideaal voor dorstige planten die samenleven met vergeetachtige mensen.

Een *Dendrobium*-orchidee die nog met een paar wortels vast zit aan de tak waarop ze groeit.

Volwassen cactussen willen sneldrogende en goed doorlaatbare grond, maar als zaailing hebben ze eerst een tijdje zaaigrond nodig die licht vochtig blijft.

De graslelie is een van de makkelijkste kamerplanten. Ze blijft het jarenlang goed doen in de meest simpele potgrond.

Wel of geen turf?

R: Er is al een tijd een beweging gaande om het gebruik van turf een halt toe te roepen. In het Verenigd Koninkrijk is dit zelfs al in een vergevorderd stadium. En ergens is dat ook wel terecht. De winning van turf is namelijk een nogal vernietigend proces waarbij enorme stukken hoogveengebied worden afgegraven. Dit hoogveen heeft er vaak duizenden jaren over gedaan om zich te vormen en het gebruik ervan is allerminst duurzaam.

Als vervanging is er kokosvezel op de markt gekomen die vergelijkbare eigenschappen bevat. Er wordt snel gezegd dat deze kokosvezel een afvalproduct is van de kokosnotenteelt en dat het erg duurzaam is, maar dat is helaas verre van waar. Vooral het schoonwassen van de vezels heeft in diverse gebieden complete rivieren dermate vervuild dat het leven erin sterft. Gelukkig krijgt dit ook steeds meer bekendheid, zodat ook hier uiteindelijk een oplossing voor gevonden kan worden.

De substraten op basis van minerale grondstoffen zoals Seramis en hydrokorrels zijn wat dat betreft minder vervuילend en gaan veel langer mee, omdat ze nooit ver-

teren. Je kunt ze zelfs prima hergebruiken, maar pas wel op met het overbrengen van ongedierte. Laat het bijvoorbeeld een paar maanden echt droog liggen of 'kook' het even in de magnetron.

Veenmos kan duurzaam geoogst worden, maar blijft voorlopig nog kostbaar. Het is ook redelijk zuur en in grote potten blijft het erg lang nat.

De meeste winst kan eigenlijk behaald worden door planten niet meer als een goedkoop wegwerpproduct te zien. Als je de plantenafdeling van een gemiddeld tuincentrum inloopt, kan je eigenlijk wel stellen dat meer dan de helft van de planten die daar worden verkocht binnen een of twee jaar al niet meer leven. En hier zit vooral het grote probleem. Het is niet per se de keuze van grondstoffen, maar de pure verkwisting ervan. Letterlijk miljoenen potten met potgrond die binnen een jaar op de afvalhoop eindigen voor een kort moment van iets fleurigs in huis is iets waar we kritischer op moeten zijn. Planten langer overhouden en het zelf vermeerderen van stekjes die je krijgt van naasten is niet alleen leuker, maar ook nog eens beter voor onze planeet.

Cadeau bij een jaarabonnement: **Gardeners' World Scheurkalender 2024**

Met de scheurkalender van Gardeners' World hoef je je geen dag te vervelen en ligt je tuin of balkon er altijd pico bello bij. Je krijgt de beste tips, verse inspiratie, handige checklists en haalt het beste uit de moestuin. En elk weekend ligt er een heerlijke weekendklus op je te wachten.

Gardeners'
World magazine

**Ontvang 12x
Gardeners' World
+ Scheurkalender
2024 van €101,38
voor**

55,-

- ✓ Praktische uitleg om lekker te gaan tuinieren
- ✓ Inspiratie en tips wat je nú in de tuin kunt doen
- ✓ Altijd de duurzame oplossing: tuinier met de natuur

Ga naar
www.gardenersworldmagazine.nl/abo
of bel +31 (0)24 20 278 27

Deze actie is geldig t/m 24 oktober 2023 of zolang de voorraad strekt. Je abonneert tot wederopzegging en voor ten minste de actieperiode van 12 nummers. Na afloop van de actieperiode geldt de reguliere abonnementsprijs en is het abonnement per maand opzegbaar. Opzeggen is heel eenvoudig en kan via onze klantenservice.

Waar moet ik beginnen?

Wintervoorbereiding

Veel beginnende tuiniers raken ontmoedigd bij het idee dat ze eerst de basis moeten begrijpen. Maar in deze exclusieve serie deelt Alan Titchmarsh zijn kennis om je te helpen de belangrijkste vaardigheden aan te leren.

Deze maand laat Alan zien hoe je de tuin op de winter voorbereidt, met veel praktische tips en adviezen. Je ontdekt waarom deze voorbereiding belangrijk is, wat het lastig maakt en wat de sleutels tot succes zijn.

Je leert:

- ✓ Wat het betekent dat een plant geschikt is voor een bepaalde klimaatzone.
- ✓ Verschillende manieren om planten te beschermen.
- ✓ Hoe je de rest van de tuin beschermt.

Verwijder alle dode bladeren en verwelkte bloemen voordat je planten binnen zet om ziekten en ongedierte te voorkomen.

“Het geheim is dat je begrijpt in hoeverre planten winterhard zijn, zodat je zoveel mogelijk voorzorgsmaatregelen kunt nemen om ze de winter door te helpen.”

Wintervoorbereiding

Na de zomer vergeet je al snel dat veel planten in de tuin het de komende maanden door de kou zwaar te verduren zullen krijgen. De meeste planten die het predicaat 'winterhard' hebben, zullen de winter onbeschadigd doorkomen, maar er zijn grensgevallen die alleen een mildere winter overleven.

Winterse omstandigheden omvatten lage temperaturen (bij een plotselinge daling kunnen planten doodgaan), langdurig drassige grond en droge wind. Maar je kunt voorzorgsmaatregelen nemen om zoveel mogelijk planten te laten overleven. Het geheim is dat je begrijpt in hoeverre planten winterhard zijn, zodat je alles kunt doen om ze de winter door te helpen.

Sommige hebben extra bescherming nodig, dus die moet je binnenzetten, inpakken in isolatiemateriaal of verhuizen naar een beschutte plek in de tuin, waar de temperatuur niet snel zal dalen tot een fataal dieptepunt.

BOVEN: Hoewel berijpte dahlia's er mooi uitzien, moet je de wortelknollen opgraven en binnen bewaren. **INZET LINKSONDER:** Koolsoorten hebben ook baat bij bescherming in de winter, vooral tegen ongedierte als witte vlieg.

Planten en klimaatzones

Op de labels van sommige planten die je bij een kwekerij of tuincentrum koopt staat een klimaatzone vermeld. Dat zie je vooral bij planten die afkomstig zijn uit de Verenigde Staten, want daar loopt het klimaat uiteen van polair tot tropisch en vrijwel alle varianten daartussenin. Dat is natuurlijk geen verrassing, want dit enorme land beslaat een erg uiteenlopend gebied – van Alaska in het hoge noorden tot aan de grens met Mexico in het diepe zuiden.

Volgens de klimaatzonekaart die door het Amerikaanse ministerie van landbouw (USDA) wordt gehanteerd, zijn er in de Verenigde Staten elf klimaatzones, gebaseerd op de gemiddelde minimumtemperatuur. Elke zone wordt geïdentificeerd met een getal. Hoe lager het getal, hoe kouder het er is. Volgens de USDA-schaal liggen Nederland en België voornamelijk in zone 8, met een klein deel in het oosten dat in zone 7 ligt.

Planten die oorspronkelijk uit de zones 0 tot en met 7 komen, zijn extreem tot redelijk winterhard. Planten die geschikt zijn voor zone 8 en hoger, zijn matig winterhard en hebben op zijn minst een warme plek nodig

en moeten in de winter misschien worden ingepakt. En het is ook logisch dat planten die uit het Middellandse Zeegebied komen, het moeilijk hebben in zone 7, maar in een goed jaar misschien wel overleven in zone 8.

Door de klimaatverandering en de opwarming van de aarde schuiven de klimaatzones steeds wat verder op, en wel in noordoostelijke richting. Vroeger kon september al koude nachten hebben, tegenwoordig is dat zeldzaam. De eerste nachtvorst zien we nu meestal pas in oktober. Maar je kunt maar beter voorzichtig zijn en bescherming bieden aan de wat gevoeliger planten.

Vergeet niet om ook rekening te houden met de lokale omstandigheden, oftewel het microklimaat. Koude lucht verzamelt zich in lagere delen van de tuin, waardoor het er zeer plaatselijk kan vriezen. En op onbeschutte hogere delen kan de gevoelstemperatuur lager zijn.

Maar laat je hierdoor niet ontmoedigen, want zolang je de plaatselijke omstandigheden en de ligging van de tuin begrijpt, kun je voorzorgsmaatregelen nemen om je planten door moeilijke tijden heen te helpen.

Planten beschermen

Binnen zetten

Vorstgevoelige potplanten kunnen worden verhuisd naar een vorstvrije kas. Heb je geen kas, dan kun je kleinere potten ook op een lichte vensterbank in een slaapkamer zetten. Vergeet alleen niet om ze water te geven.

Voorbeelden: citrusplanten, pelargoniums.

Isoleren

Sommige planten kun je beschermen met vliesdoek. Voor potten van aardewerk kun je noppenfolie gebruiken, maar wikkel dat niet om de planten, want de folie ademt niet, waardoor er schimmels kunnen ontstaan.

Voorbeelden: slangenkruid, boomvarens, planten in terracotta potten.

Potten verplaatsen

Je kunt potten in de tuin dichtbij een huismuur zetten, waar ze beter beschermd staan. Stenen muren houden zonnewarmte vast, waardoor de omgevingstemperatuur 's nachts net iets hoger is.

Voorbeelden Japanse esdoorn in pot, camelia.

Bolgewassen opgraven

Graaf vorstgevoelige bollen en wortelknollen op, droog ze af en bewaar ze in bakken met droge potgrond in de schuur. Je kunt de planten ook tot de grond terug snoeien en daarna de grond bedekken met een 5 cm dikke laag stalmest, compost of schorrsnippen.

Voorbeelden Dahlia's, gladiolen

Kweekkappen plaatsen

Dek kleinere planten, zoals wintersla, af met kweekkappen. Deze verhogen niet zozeer de temperatuur, maar beschermen de planten wel tegen regen.

Voorbeelden vochtgevoelige alpiene planten, zoals zilverkussen (*Raoulia*) en planten met grijs blad.

Niet snoeien

Snoei niet alle kruidachtige vaste planten terug, want droge stengels en bladeren werken als isolatie. Zaadhoofden zijn een goede voedselbron voor vogels, en insecten overwinteren in holle stengels en tussen dorre bladeren.

Voorbeelden kruisdistels, grassen, hortensia's.

Hoe lang duurt het?

Besteed in

oktober en begin november tijd aan de planten die je hulp nodig hebben, of dat nu betekent dat je ze moet verhuizen, mulchen of inpakken in vliesdoek. Dat hoeft echt niet veel tijd te kosten – verdeel deze tuinklusjes gerust over een paar weekenden.

ALANS TIPS

Hoe bespaar je geld?

Je bespaart geld omdat je planten overleven en je volgend jaar dus geen nieuwe hoeft te kopen. Het is ook een manier om te strijden tegen de wegwerpcultuur die tegenwoordig heerst. Je planten de winter doorhelpen levert niet alleen persoonlijke voldoening en financieel voordeel op, maar het is ook een verantwoordelijke benadering van duurzaamheid.

Wat mag ik verwachten?

Als je deze activiteiten opneemt in je najaarsroutine, zul je merken dat ze een natuurlijk deel van je tuinjaar worden. Je brengt de tuin naar bed, maar dat houdt meer in dan opruimen en fatsoeneren: je geeft de planten de beste kans om de winter te overleven en in het voorjaar weer volop te groeien.

Bescherm vorstgevoelige planten zoals bananen met een frame van stokken en gaas dat je vult met stro.

Vorstgevoelige planten, zoals deze *Canna* 'Phasion', moeten voor de winter naar binnen.

WINTERHARDHEID VAN PLANTEN

Vorstgevoelig Planten die niet alleen doodgaan bij vorst, maar soms al bij lage temperaturen, zoals bloemriet. Deze planten hebben in alle seizoenen bescherming nodig,

Graaf voor alle zekerheid de wortelstokken van bloemriet op en bewaar ze binnen.

behalve in de zomer: dan mogen ze naar buiten.

Half-winterhard Planten die niet 100% winterhard zijn, zoals cosmea (ze kunnen tegen zo'n twee graden vorst maar niet te vaak). Deze moeten binnen worden opgekweekt en mogen naar buiten wanneer alle risico op vorst is geweken.

Winterhard Planten die vorstbestendig zijn. Dit kan betekenen dat de plant 's winters in zijn geheel overleeft (zoals bomen en struiken) of (zoals veel vaste planten) bovengronds afsterft. In het laatste geval blijft het wortelstelsel in leven en zal in het voorjaar weer uitlopen.

Vergeet de rest van de tuin niet

■ **Maak bladaarde.** Hark de bladeren van het gazon, zodat die daar niet gaan rotten en het gras verstikken. Maak er liever bladaarde van dat je weer aan de bodem kunt teruggeven. Laat ze vergaan in een bak van kippengaas in een hoek van de tuin. Het kan een jaar duren voordat de bladeren zijn veranderd in een bruine, kruimelige bodemverbeteraar, maar dat is het zeker waard.

■ **Bescherm tuinmeubels.** Deze artikelen zijn vaak kostbaar. Als het robuuste teak meubels zijn, kun je ze buiten laten staan, maar het is wel een goed idee om ze te oliën voordat het slecht weer wordt. Maak lichtere stoelen en tafels schoon, zet ze binnen en dek ze af met stofhoes.

■ **Reinig kaspanelen.** Als het glas vuil is, komt er 's winters veel minder licht in de kas. Haal alle planten uit de kas wanneer het weer nog zacht is. Maak de panelen zowel aan de binnen- als buitenkant schoon. Reinig stellingen en grind. Controleer de planten en verwijder verwelkte bladeren en bloemen om het risico op ziekten en ongedierte te verkleinen. Zet de planten terug in de kas.

■ **Schrob terrastegels.** Deze worden bij nat weer groen. Schrob ze eerst met vochtig scherp zand en een harde bezem. Hardnekkige algen kun je dan nog verwijderen met een hogedrukreiniger.

■ **Maak houten vloeren schoon.** Dit kun je doen met een hogedrukreiniger om algen te verwijderen. Verder kun je ze op een droge dag behandelen met een houtbeschermingsmiddel. Als je dit elk najaar doet, gaan de vloeren langer mee.

■ **Leg een drijvende tennisbal in vijvers.** Hierdoor zullen ze niet helemaal dichtvriezen. Vergroot de opening met kokend water, zodat vissen 's winters kunnen ademen.

Schone kasramen laten meer licht door.

VOLGENDE MAAND Volg Alans advies om je tuin nu een opkikker te geven voor een feest van kleur volgend jaar.

Hoe kies je de beste Voorjaarsbloeiende bloembollen?

Voordat je zomaar vrolijke bollen bestelt, is het goed om even na te denken welke bollen er bij jou in de tuin passen.

- ✓ *Hoe verleng ik de bloeiperiode met bloembollen?*
 - Je kunt bollen met overlappende of aansluitende bloeitijd planten om zo maandenlang te genieten van bloeiende bollen in je tuin. Je kunt ook op één plek in meerdere lagen met verschillende bloeitijden planten, zodat je van februari tot juni kleur hebt. Daarna kun je er bijvoorbeeld dahlia's zetten die tot diep in november bloeien.
- ✓ *Op welke plekken heb ik schaduw en waar heb ik zon?*
 - Plant de bloembollen bij voorkeur op een plek in de zon, maar mocht er op een plek veel schaduw zijn, kies dan bijpassende bollen. Kijk daarom bij de info van de bloembol wat de gewenste standplaats is.
- ✓ *Waarom helpt het om biologisch te tuinieren?*
 - Het verhoogt de biodiversiteit in de tuin, want door geen pesticiden te gebruiken blijven nuttige insecten en micro-organismen in de bodem behouden. Dankzij dit ecosysteem blijft je tuin op lange termijn gezonder en productiever. Biologische bloembollen zijn daarom vrij van chemie en gif geteeld.

Natural Bulbs levert uitsluitend 100% biologische producten!

Verzending voorjaarsbloeiende bloembollen van september tot medio december.

www.naturalbulbs.nl

ontdek hier alle voorjaarsbloeiende bollen!

Dahlia Liefde

Een bruiloft in een zee van zelfgekte weekte bloemen, wat een droom. Hanne en Robert deden het en wij genieten mee.

TEKST: ANNE WIEGERS FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN, MARIEKE NOLSEN

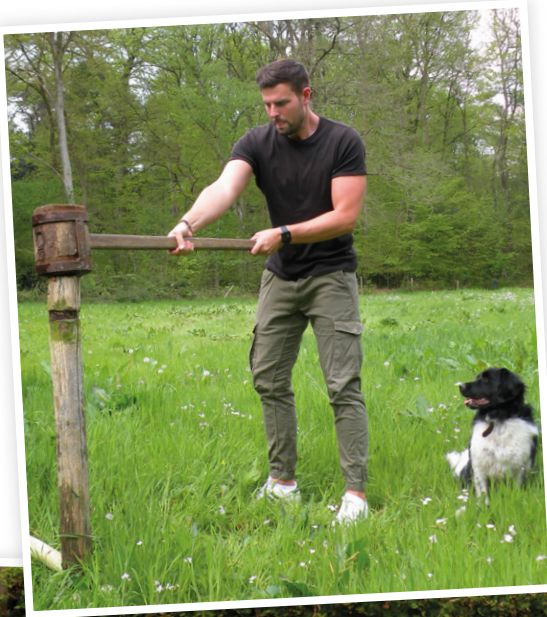

Het kan natuurlijk niet missen: je bent de dochter van pluktuinkoningin Marieke Nolsen en je gaat trouwen. Dan duurt het niet lang voor het over de bloemen gaat, wanneer de grote dag besproken wordt. En zo gebeurde het dat Hanne en Robert onlangs trouwden te midden van een zee van dahlia's, in haar moeders tuin. Maar liefst 300 knollen in een prachtig ontwerp van Hanne gingen de grond in.

Bijna een jaar waren ze er druk mee. Van het uitzoeken van de juiste knollen in mooie kleurcombinaties, tot het planten, onkruidvrij houden, koppen, en ga zo maar door. Waar

de meeste mensen starten met het naartig zoeken naar een trouwlocatie, was dat voor Hanne en Robert gesneden koek. Marieke en haar man wonen op Landgoed Den Treek-Henschoten, te midden van de pluktuin die Marieke creëerde. Een aanliggend veld werd omgetoverd tot een dahliahemel. Hier kwam een romantische tent te staan voor een ongedwongen, bloemig feest. De dahliaselectie maakte Hanne zelf. Zes soorten in roze tinten

complimenteerden elkaar prachtig. Wat volgde was een extreem nat voorjaar. "Het uitplanten gebeurde daarom later dan ik had gepland want dahliaknollen zijn gevoelig voor rotten tijdens al te nat weer." Eenmaal erin was het een kwestie van onkruid wieden. Hier had Hanne een flinke kluit aan. Robbert maakte een constructie van berkenhout waar ze mooi doorheen konden groeien. Door te toppen zorgde Hanne dat de dahlia's beter

Hannes bruiloftsontwerp

■ **'CAFÉ AU LAIT'**

Planten eind april-mei

Bloei jul-sep

■ **'BREAKOUT'**

Planten eind april-mei

Bloei jul-okt

■ **'MAYA'**

Planten eind april - mei

Bloei jul-nov

■ **'HENRIETTE'**

Planten eind april-mei

Bloei jul-okt

■ **'JOWEY WINNIE'**

Planten eind april-mei

Bloei jul-nov

■ **'TOTALLY TANGERINE'**

Planten eind april - mei

Bloei jul-nov

vertakten en rijker bloeien. Aangezien het belangrijk was dat ze op de grote dag vol in bloei zouden staan kozen Hanne en Marieke ervoor een tandje bij te zetten met een kaliumrijke voeding. Dit bevorderde de bloei aanzienlijk.

Zes soorten

Anderhalve week voor het trouwfeest ging Hanne nog een laatste rondje koppen. Vooral de openbloemige 'Totally tangerine' kreeg een flinke snoeibeurt. De grotere dahlia's zoals 'Cafe au lait' werden minder rigoureus gekopt aangezien die een stuk langer houden

Marieke decoreerde er nog op los door in romantische vintage stijl vaasjes bloemen, zoals hortensia's en amaranthus, te combineren met dahlia's. Ze maakte ook een hand gebonden bruidsboeket voor haar dochter.

De dag zelf was prachtig. En wat gebeurt er nu met al die dahlia's? "We kunnen er nog een hele tijd van plukken, tot de eerste vorst. Daarna graven we de knollen op en bewaar ik een deel om weer tot bloei te brengen de komende jaren. Een levende herinnering."

Het samen met twee families een jaar lang toewerken naar de dag, was bijna nog mooier dan de dag zelf.

Marieke Nolsen - bloemstyliste

NIEUW

Gardeners' World Scheurkalender 2024

- ✓ Vol tips, verse inspiratie en handige checklists
- ✓ 366 dagen iets te doen in de tuin
- ✓ Elk weekend een heerlijke weekendklus

17,50

T/m 8 oktober met gratis verzending! Bestel hem nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/scheurkalender

Gardeners' World magazine

Van groenafval tot zwart goud

Zelf compost maken van organisch afval is niet alleen goed voor je borders en groentebedden, maar ook voor het milieu. Waarom dat zo is en hoe je het doet, lees je in dit artikel.

ILLUSTRATIES ELIN BROKENSHAW

Een heel leger van bacteriën, schimmels, wormen, pissebedden, slakken en insecten composteert je tuinafval – gratis, zonder dat je er iets aan hoeft te doen. En ook al kan je gft-afval door de gemeente worden gecomposteerd, als je het zelf doet scheelt dat weer 'compostkilometers'. Bovendien is er geen brandstof nodig voor de verwerking en is het resultaat een waardevolle (gratis!) bodemverbeteraar voor in je tuin.

Gemiddeld 35 procent van al het composteerbare groenafval belandt in de vuilnisbak. En elke compostbak thuis betekent per huishouden per jaar zo'n 150 kg organisch afval dat niet ergens anders hoeft te worden verzameld en verwerkt.* Als je zelf compost maakt,

hoef je ook minder bodemverbeteraars of mulch te kopen, met als gevolg minder transportkosten en minder plastic zakken, die moeilijk te recyclen zijn.

Als je je tuin een laag compost geeft, komt veel van de koolstof daarin (dankzij de arbeid van je lokale wormen) terecht in de bodem, wat veruit de veiligste plek ervoor is. Er wordt veel gepraat over het afvangen en opslaan

“Spreid compost gewoon uit over de bodem en de wormen doen de rest. Onderspitten is niet nodig en zelfs schadelijk.”

van koolstof om de klimaatverandering te vertragen, waarbij veel nadruk wordt gelegd op het planten van bomen. Maar wereldwijd bevat de bodem bijna twee keer zo veel koolstof als de atmosfeer en al het plantaardig leven bij elkaar.

Gecomposteerd gft-afval is ook een rijke bron van voedingsstoffen voor planten (stikstof, fosfor en kalium). Met composteren voorkom je niet alleen dat voedingsstoffen uit je tuin verloren gaan, maar de voedingsstoffen in keukenafval maken je tuin zelfs vruchtbaarder. Tuinen hebben minder mest nodig dan veel tuiniers beseffen en zelfs nog minder als je je eigen compost maakt. Dat bespaart niet alleen geld, maar ook de grote hoeveelheid energie

die nodig is om de mest te maken en te vervoeren.

Met andere woorden: zelf compost maken is goed voor jezelf en de planeet, en dan hebben we het nog niet eens over de voordelen voor tuindieren en de biodiversiteit. Velen van ons proberen te tuinieren op een manier die goed is voor dieren in de tuin, maar de meesten van ons realiseren zich niet dat vele daarvan zich uit het zicht, namelijk onder de grond bevinden. Sterker nog, wereldwijd zit minstens de helft van alle dierlijke biomassa onder de grond. Alle koolstof die nodig is om dit leven in stand te houden, is afkomstig van planten, veelal in de vorm van dood plantenmateriaal – compost.

Als je eenmaal compost in je tuin gebruikt, blijft het zijn goede werk voortzetten, waardoor je tijd en geld

bespaart. Spreid het gewoon uit over de bodem en de wormen doen de rest. Onderspitten is niet nodig en zelfs schadelijk, omdat het de bodem verstoort, de beschikbaarheid van voedingsstoffen vermindert en tunnels van wormen vernietigt. De lucht die door spitten in de bodem komt, leidt ook tot snelle oxidatie van organisch materiaal (waardoor koolstof vrijkomt in de atmosfeer). En het ergste is dat door te spitten het uitgebreide mycorrhizanetwerk van zwamdraden beschadigd of vernield wordt. Een mulch van compost helpt onkruid te onderdrukken, houdt vocht in de bodem vast en beschermt de bodem tegen schade door zware regen.

Verderop lees je hoe makkelijk composteren is en dat er geen enkele goede reden is om het niet te doen. Lees verder aan ga ook aan de slag!

Compost of potgrond?

Wat is het verschil tussen zelfgemaakte compost en potgrond? Wij leggen het je uit.

Potgrond is bedoeld voor het kweken van planten in potten. Er zijn talloze soorten potgrond, van universele potgrond tot grond voor zuurminnende of mediterrane planten, zodat je de grond kunt kiezen die het beste is voor jouw planten. Gebruik turfrijke potgrond, zodat turf in de bodem blijft, waar het belangrijke habitats vormt voor

bodemdieren en enorme hoeveelheden koolstof opslaat. Zelfgemaakte compost is een ideale bodemverbeteraar. Het heeft meer volume en voedingsstoffen dan potgrond en wordt daarom vaak als mulch gebruikt. Maar je kunt er ook een eigen potgrondmix mee maken, met bijvoorbeeld goed verteerde bladaarde, scherp zand en leem.

Zelf organisch afval composteren

Zelf compost maken is simpel en iedereen kan er op elk moment mee beginnen, maar met de volgende tips wordt het makkelijker en levert het veel meer op.

Verzamel je afval

Je hebt geen compostvat nodig om compost te maken, al geeft dat wel minder rommel. Als je gemeente of het lokale afvalverwerkingsbedrijf goedkope, gesubsidieerde compostvaten verkoopt, is dat ook prima. Het handigst is een kegelvormige compostbak uit één stuk van gerecycled plastic met afneembaar deksel.

Tip Til de hele compostbak op als het composteren klaar is. Doe eventueel niet-gecomposteerde materiaal terug in de compostbak of voeg het toe aan een tweede bak.

Sneller composteren

Vaak krijg je het advies je composthoop eenmaal, tweemaal of zelfs vaker te keren. Maar dat hoeft niet. Een gekeerde hoop composteert misschien sneller, maar ook een hoop die je met rust laat levert uiteindelijk goede compost op.

Tip Versnipper de ingrediënten, want of je nu hoop nu keert of niet, het composteren gaat sneller als je alles – en vooral taai of houtig materiaal zoals oude stengels of winterharde vaste planten – in kleine stukjes knipt voor je het toevoegt.

Zorg voor warmte

Verwacht niet dat je composthoop heet wordt. Een gewone compostbak is simpelweg niet groot genoeg om veel warmte vast te houden en wordt zelden meer dan een graad of twee warmer dan de luchttemperatuur. Maar maak je geen zorgen als je hoop niet warm wordt, want de diertjes die je afval composteren doen het prima bij omgevingstemperatuur.

Tip Zet je bak op een beschutte, zonnige plek – hij blijft warmer en werkt sneller als je hem warm kunt houden.

Voeg je onkruid toe

Je hoop wordt niet warm genoeg om zaden, wortels of wortelstokken van onkruid te doden. Onkruid bestrijd je het beste door alert te zijn, zodat je onkruid composteert voordat het zaad zet.

Tip Dood wortels van vaste onkruiden, zoals paardenbloem, zuring en kweek, voordat je ze op de hoop gooit. Laat ze op een droge, zonnige plek verschrompelen of sla ze kapot met een hamer!

... en je bladeren

Het blad van beuken, eiken en veel andere bomen bevat veel lignine, een stof die moeilijk verteert. Het verteren van deze bladeren, voornamelijk door schimmels, gaat dan ook erg langzaam. Heb je er veel van, verzamel ze dan apart en maak er bladaarde van.

Tip Stop je boombladeren ongeveer twee jaar in een compostbak, zwarte plastic zak of een kooi van kippengaas. De laatste is goedkoop en makkelijk, maar omdat de bladeren uitdrogen, moet je bij droog weer water geven.

... en je grasmaaisel

Om goed te werken heeft een composthoop voedsel (plantmateriaal), water en lucht nodig. Een dikke laag grasmaaisel bevat veel voedsel en water, maar nauwelijks lucht en kan daardoor slijmerig worden en gaan stinken. De oplossing is lucht toe te voegen door het grasmaaisel te mengen met versnipperd papier en karton.

Tip Composteer oude bankafschriften en rekeningen. In deze tijd van identiteitsdiefstal en gegevensbescherming is dat de perfecte oplossing.

Naast een composthoop heb ik ook een wormenhotel. Inmiddels ben ik de beestjes bijna als huisdieren gaan beschouwen: "Even de wormen voeren hoor!" Handig van een wormenhotel vind ik dat je behalve compost ook 'wormenthee' krijgt, dat verdund als plantenvoeding dient.

Doe wat je kunt

In een kleine tuin kun je kleinere bakken gebruiken, maar soms is zelf composteren echt niet haalbaar. Heb je een heel kleine tuin, of zelfs geen tuin, dan is een wormenhotel een optie. Maar zo'n hotel vraagt meer verzorging dan een composthoop, dus onderzoek eerst of het iets voor je is. Je kunt een wormenhotel het best beschouwen als een wat uitdagende hobby.

Tip Misschien kun je samen met anderen composteren. Vraag het eens na bij je gemeente of volkstuinvereniging.

Als de compost klaar is

De vraag wanneer compost 'klaar' is, maakt veel mensen onzeker. Dat komt vaak door beelden van tuiniers die heerlijke, kruimelige, zelfgemaakte compost liefdevol door hun handen laten gaan. Om de een of andere reden ziet jouw compost er nooit zo uit. Maar composteren is geen schoonheidswedstrijd en compost die wat draderig of brokkelig is, werkt net zo goed.

Tip Gebruik twee bakken. Terwijl de ene composteert, vul je de andere. Als de tweede bak vol is, is de eerste klaar (per definitie).

FOTO'S: JASON INGRAM; SARAH CUTTLE; TIM SANDALL; GETTY IMAGES/BORCHEE, KST PHOTOGRAPHY

Compost als mulch

Compost is kostbaar. De meeste tuiniers kunnen er niet genoeg van maken om de hele tuin mee te mulchen, dus is het belangrijk het doelgericht te gebruiken. Compost levert voedingsstoffen en vocht, dus kijk in welke bedden en borders je planten wel wat extra kunnen gebruiken. Met name eetbare gewassen zijn vaak hongerig, dus begin daarmee.

1 Vul een bak met compost, zodat je die naar de plek kunt brengen waar hij nodig is. Een schop werkt goed bij droge compost en een vork bij natte. Een kruiwagen is perfect om grote hoeveelheden over paden te vervoeren, maar als je niet veel nodig hebt, is een emmer genoeg.

2 Zeef je compost als je fijnere compost mooier vindt staan – bijvoorbeeld naast de deur of rond terrasplanten – of als je een potgrondmix maakt. Gooi de grotere stukken terug op de hoop of gebruik ze in mulch achter in de border, uit het zicht.

3 Leg met je handen, een emmer, vork of schop een mulchlaag van compost rechtstreeks op de grond. Laat niets op paden of gras vallen: dat is zonde en soms lastig schoon te krijgen. Een laag van een paar centimeter is genoeg om te voorkomen dat in de aarde aanwezige onkruidzaden ontkiemen.

Laat de natuur het werk doen

Het is verleidelijk om compost onder te spitten zodat het sneller de wortels bereikt, maar het is niet nodig en kan zelfs schadelijk zijn.

De meeste wortels van tuinplanten werken het best in samenwerking met schimmels en bacteriën die mycorrhiza en rhizobia worden genoemd. Deze organismen leven naast of in de wortels en vormen een netwerk in de bodem dat de wortels een betere toegang tot voedingsstoffen geeft. Sommige mycorrhiza-schimmels strekken zich meters ver uit in de bodem – veel verder dan de wortels – en kunnen kapotgaan door spitten. Je kunt dus het beste gewoon mulch op de bodem leggen. De regen spoelt de voedingsstoffen de grond in en wormen kruipen heen en weer tussen de bodem en de mulch, die zo beter worden gemengd dan een schop zou kunnen. Hoe wortels en bodemdieren met elkaar in verband staan, is een nieuw onderzoeksveld voor bodemwetenschappers. Volgende maand gaan we daar dieper op in.

Compost, gecombineerd met bladaarde, scherp zand en leem, vormt goede potgrond.

Leg de bovenste laag opzij zodat je bij de compost kunt die klaar is voor gebruik, en doe hem dan weer terug.

DRAAG JE STEENTJE BIJ

We produceren in de tuin allemaal organisch afval door bloemen te koppelen, plantenresten op te ruimen, te oogsten en te snoeien. Maar hoewel composteren op veel manieren goed is voor het milieu, moet je zeker geen organisch afval zomaar weggooien, om te voorkomen dat invasieve exoten de natuur verstoren of dat wilde dieren ervan eten. Het goed verwerken van je tuinafval tot compost is de meest verantwoordelijke manier om met groenafval om te gaan en heeft als groot voordeel dat je er je planten en je bodem nieuw leven mee inblaast.

Kijk op: gardenersworldmagazine.nl/groene-school/biodiversiteit/

In de komende edities:

■ NOVEMBER: (Niet) met je handen in de aarde

Hoe sla je koolstof op, verbeter je de biodiversiteit, verminder je overstromingen en kweek je betere planten? Het antwoord ligt besloten in de grond onder je voeten.

■ DECEMBER Bomen als redding

Bomen verkoelen onze oververhitte steden, absorberen vervuiling, slaan koolstof op, herbergen allerlei dieren en geven duurzaam voedsel, en zelfs voor de kleinste tuin is er een boom.

Stichting NL Bloeit!

Wij kweken bijzonder aantrekkelijke inheemse planten, soorten waar de wilde bijen, vlinders en heel veel andere insecten dol op zijn. In Nederland zijn er nog maar weinig van deze planten in het wild te vinden en jij kunt helpen door juist de inheemse planten in je tuin te zetten. Op een paar vierkante meter kun je al een prachtige wilde weelde creëren.

www.nlbloeit.nl

Inheemse held stelt zich voor

Met inheemse planten help je de biodiversiteit enorm. Ze zijn prachtig, maar helaas niet zo bekend. Elke maand stelt een inheemse plant zich aan je voor, in de hoop een plekje in jouw tuin te krijgen. Ze zullen je niet teleurstellen!

Zeepekruid

Saponaria officinalis

Ik, zeepekruid, ben een overblijvende (vaste) plantensoort uit de anjerfamilie (*Caryophyllaceae*). Ik verscheen in Nederland voor het jaar 1500 door menselijke invloed (archeofyt). Ik heb me op min of meer natuurlijke standplaatsen weten te handhaven en ben niet invasief (niet bedreigend) voor oorspronkelijk inheemse planten. Ik ben een zonminnende soort en groei op droge tot vochthoudende, zandige, kalkhoudende bodems die niet te voedselrijk zijn, maar ik kan ook groeien op wat zwaardere, leemachtige grond. In Nederland kom ik hoofdzakelijk voor in het rivieren- en duingebied, waar ik vrij algemeen ben, en verder vooral in stedelijke gebieden.

De botanische naam *saponaria* is afgeleid van het Latijnse *sapo* en het Griekse *sapon*, beide in de betekenis van zeep. De toevoeging *arius* betekent achtig, de combinatie is dan zeepachtig. De soortaanduiding *officinalis* is een duiding van mijn geneeskrachtige eigenschappen. Mijn Nederlandse naam verwijst naar de kwaliteit van mij om er zeep of een zeepachtig schuim mee te kunnen maken. In feite betreft dit vooral mijn wortel. Ik werd gebruikt als wasmiddel voor onder meer ruwe wol.

Mijn meestal roze bloemen staan in een soort scherm bij elkaar. Ze worden door hommels en ook dag- en nachtvlinders bezocht, omdat die een langere (rol)tong hebben. De kolibrievlinder, een dagactieve nachtvlinder, is een vaste bezoeker van mijn bloemen, zowel overdag als in de nacht. Mijn bloei is rijk en langdurig, van juli tot september, en mijn bloemen verspreiden een licht zoetige geur die vooral in de namiddag en avond nog sterker is. Ik ben dan ook een mooie, sterke, rijkbloeiende en heerlijk geurende tuinplant, die ook in een rotstuin en tegeltuin uitstekend kan gedijen. Ik word ook als sierplant gekweekt, met witte bloemen en als dubbelbloemige variëteit. Die laatste heeft geen waarde voor insecten.

In het openbaar groen ben ik een prima toepasbare soort voor drogere wegbermen, dijken, parken, bloemenweides en boomspiegels, en ook voor een wat ruigere vegetatie, omdat ik behoorlijk concurrentiekrachtig ben. Ik heb kruipende wortelstokken, waarmee ik me vegetatief kan uitbreiden.

Ik ben in de (sier)tuin bijvoorbeeld goed te combineren met wilde marjolein, knoopkruid, kattendoorn, veldsalie en kleine pimpernel.

VOLGENDE MAAND Kleine pimpernel (*Poterium sanguisorba*).

Klein budget, grote oogst

TIJD OM TE OOGSTEN

In het laatste deel van deze serie laat ecotuinier **Sally Nex** zien welke gewassen je nu nog kunt zaaien en oogsten en hoe je een koude kas maakt van gerecycled materiaal.

Alweer een prachtig seizoen nadert zijn einde. Zoals gewoonlijk zijn er dingen goed gegaan en, ehm, niet zo goed. Maar het mooie van moestuinieren is dat je altijd volgend jaar nieuwe kansen hebt. Sterker nog, als je het advies op deze pagina's in de afgelopen nummers hebt gevolgd, staat je nieuwe seizoen al in de steigers.

In moeilijke tijden kun je troost putten uit een moestuin die nu vol staat met gratis voedsel – van prei tot pastinaak en kool – waarvan je weet dat het biologisch, plasticvrij en CO₂-arm is. Maar het is nog te vroeg om je binnen terug te trekken. Naarmate de dagen korter en de temperaturen lager worden, wordt het rijpen en oogsten van de laatste gewassen steeds urgenter en moet de moestuin winterklaar worden gemaakt. Trek dus een extra trui aan, pak je schop en zet koers naar de composthoop – er moet namelijk gemulcht worden!

Oogst je wortelen
deze maand, voordat
ze houtig worden - je
kunt ze bewaren in
een kist met zand als
je ze niet allemaal nu
kunt gebruiken.

*“Het rijpen en oogsten
van de laatste gewassen
wordt nu steeds urgenter
en de moestuin moet
winterklaar worden
gemaakt.”*

Oogstklaar

Grappig, hoe smaken bij het seizoen passen. In de lente is alles licht en fris en in de zomer zijn groenten zoet en sappig. En nu, nu de herfst alles goud kleurt, worden de smaken voller, troostend en passend bij koud weer: rokerige cavolo nero, romige flespompoeen en hartige rode bieten, wortelen en knolrapen.

Je kunt bieten in de grond laten zitten, maar in een warm najaar groeien ze vaak door, waardoor ze een houtige smaak krijgen. Oogst ze dus nu ze op hun best zijn: haal ze uit de grond, draai het blad eraf en stapel ze in lagen tussen vochtig zand in houten kratten. Cichorei kun je nu oogsten. Het licht bittere blad is even wennen, maar je verzacht de smaak door ze in honing of balsamicoazijn te roosteren. Een zoetere smaak krijg je ook door witloof-cichorei voor te trekken: snoei de planten terug tot 3 cm, graaf de wortels op en herplant ze in emmers met vochtige potgrond. Zet donker en warm en na een week of vier ontkiemt er bleke, zoete cichorei.

Boven: Graaf je laatste bieten deze maand op en gebruik ze in hartige stoofpotten, ovenschotels en zelfs cakes en brownies.

Rechts: Oogst cichorei als het een stevige krop heeft gevormd. Je kunt de pittige bladeren rauw of gekookt eten.

Nu zaaien

Het is nu te laat voor het zaaien van groente om dit jaar te oogsten. De zaden zullen wel ontkiemen, maar de planten hebben te weinig tijd om voor de winter groot genoeg te worden.

Maar ruim je zaaibakken nog niet op. Zaai sla en laat de zaailingen overwinteren – al in februari zullen ze tot leven komen en de hongerkloof helpen dichten. Je hebt de keuze uit wintersla, spinaziezuring, mizuna en bladkruiden zoals kervel. Kweek ze onder stolpen of in een koude kas (zie verderop) en geef weinig water tot het weer warmer wordt.

Bewaar de dikste sjalotten en knoflooktenen die je dit jaar geoogst hebt om weer te planten. Zo krijg je volgend jaar een nieuwe oogst - gratis en zonder CO₂-voetafdruk. Planten in de herfst geeft sjalotten het lange groeiseizoen dat ze nodig hebben en knoflook de beste kans op een koudeperiode waardoor de bollen in tenen splijten.

Zaai deze maand sla en laat die als jonge planten beschermd overwinteren in een (koude) kas of onder stolpen.

Wees gul met je mulch – probeer alle kale grond in je moestuin te bedekken met een zeker 5 cm dikke laag.

Plan vooruit

De winter is in aantocht en alles wat je nu doet om je tuin door de koude maanden heen te helpen, betaalt zich volgend voorjaar uit. Pot vorstgevoelige kruiden zoals citroenverbena, geurgeranium en citroengras op. Als je ze nu naar een koele kas verhuist, halen ze het volgende seizoen wel.

Bedek je tuin dan met een dikke laag organisch materiaal. Mulchen voorkomt dat voedingsstoffen worden weggespoeld door winterregens en houdt ook onkruid in toom. Maar het valt niet mee voldoende compost te maken om de hele tuin mee te mulchen, en in de winkel is het duur en zit het ook nog eens in plastic. Maar samen met andere tuiniers kun je losse mulch kopen bij lokale leveranciers. Of vraag bij maneges of boerderijen in de buurt of je hun goed verteerde mesthoop mag plunderen (check wel eerst of ze geen onkruidverdelgers gebruiken). Bedek dan je groentebedden met een 5-8 cm dikke laag, als een lekker warme deken die je bodem beschermt tot het voorjaar.

Doe het zelf: koude kas

Maak van gerecyclede materialen een nuttige koude kas om kwetsbare zaailingen en jonge planten te beschermen. Als je handig bent met hamer en zaag, volg dan mijn simpele stappen.

Het stappenplan

Een koude kas is een soort minikas en ongelooflijk nuttig. Gebruik hem om zaailingen in te laten overwinteren of als tussenstation tussen je vensterbank en de tuin als je jonge planten geleidelijk laat wennen aan de omstandigheden buiten.

In een grote koude kas kun je zelfs meloenen kweken. Koude kassen uit de winkel zijn vaak aan de kleine kant en hebben ramen van polycarbonaat, maar voor een paar euro's kun je je eigen koolstofvrije luxeversie maken, zo groot als je wilt.

1 Zoek eerst het raam. Ze zijn vaak tweedehands verkrijgbaar – online, in kringloopmagazijnen of (met toestemming) uit bouwcontainers. Maak daarna van houten planken of gebruikte pallets een kist van dezelfde afmetingen.

2 Maak de hoekpalen aan de achterkant hoger dan aan de voorkant, want het glazen dak moet schuin aflopen zodat water eraf stroomt. Spijker de eerste laag planken vast rond de basis en de tweede laag alleen aan de achterkant.

3 Zaag de planken voor de voor- en zijkanten in de juiste vorm voor de tweede laag. Haal 5 cm van de voorste plank voor je hem vastspijkert. Teken dan op de zijplanken de helling van voor naar achter, zaag het overtuigende hout eraf en spijker de planken vast.

4 Leg je tweedehands raam er bovenop. Maak het eventueel met scharnieren vast aan de achterkant. Bevestig dan een grendel of houten stut aan de zijkant, zodat je het raam veilig open kunt zetten en de kas makkelijk kunt ventileren.

Andere besparende, eco-vriendelijke ideeën

■ **Houd chilipepers over** – Hoewel we chilipepers beschouwen als eenjarigen, kunnen ze de winter overleven als je ze vorstvrij houdt. En hoe ouder de plant, hoe beter de oogst! Met kleine rawits en “NuMex Twilight”-pepers lukt dit het best – zet ze binnen bij een raam en geef heel soms water.

■ **Gebruik vazen als stolpen** – Zet in plaats van dure glazen

stolpen grote, doorzichtige bloemvazen ondersteboven over kwetsbare zaailingen. Zet de vaas een beetje schuin, zodat onderin lucht kan stromen.

■ **Word vriend van een boer** – Wie weet vind je zo een lokale en duurzame bron van extra mulch. Biovergisters op boerderijen maken biogas van koeienmest of plantvezels, en het restproduct is zeer

rijke, organische compost die digestaat wordt genoemd. Misschien kun je het afhalen of laten bezorgen.

■ **Gebruik oude lakens als vliesdoek** – Vliesdoek ziet er misschien uit als textiel, maar het is geweven polypropreen. Dunne, witte, katoenen lakens beschermen planten tegen de vorst zonder plasticvervuiling. Koop goedkope

tweedehands lakens online of bij de kringloop en leg ze over een geraamte of tunnelbogen.

■ **Hou je kas warmer** – Gebruik passieve zonne-energie. Bekleed de zijkanten van je kas met karton als isolatie en vul dan zwarte vaten of emmers met water. Die absorberen de warmte van de zon en geven die 's nachts weer af, waardoor de temperatuur 2-3 graden stijgt.

HENCHMAN®

DÉ ULTIEME TUINLADDER

Ongelijke grond, verschillende hoogtes en een combinatie van zachte en harde bodem: de tuin heeft verschillende uitdagingen waar een gewone ladder geen goede oplossing voor heeft.

Een **HENCHMAN Tripod Ladder** is ontworpen om je veilig, stabiel en zelfverzekerd te laten werken. De verhoogde stabiliteit geeft je het vertrouwen om op hoogte te werken en maakt het trimmen van heggen en het snoeien van bomen makkelijk. Als je hem eenmaal hebt, zou je willen dat je hem eerder had aangeschaft.

Door het lichtgewicht ontwerp van de **HENCHMAN Tripod Ladder** is het prettig om hem te tillen en te gebruiken – perfect voor de lastig bereikbare klusjes in je tuin en in huis.

1. VEILIG WERKEN

Elk van de drie poten kan individueel versteld worden voor complete stabiliteit op ongelijke ondergronden.

2. COMFORTABEL WERKEN

De ingebouwde platformtrede en hoge leuning zorgen ervoor dat je makkelijk handsfree kunt werken.

3. ZELFVERZEKERD WERKEN

De klauwvormige voeten van de ladder zorgen voor extra stabiliteit op zachte ondergronden. De gratis rubberen voetjes houden je stabiel op harde ondergronden, zowel binnen als buiten.

PRIJZEN V.A. € 349 • MATEN 1,8 - 4,8 M

GRATIS VERZENDING • 5 JAAR GARANTIE

"Kwalitatief hoogwaardige producten die ervoor zorgen dat je met vertrouwen werkt op hoogtes!" Daniel. G

2,4 M
3 VERSTELBARE
POTEN

DE ONGEËVENAARDE
VEILIGHEIDSKENMERKEN
VAN DE HENCHMAN
TRIPOD LADDER ZIJN
ONDER MEER:

4,9

Op basis van meer dan 3000 reviews in het VK

NEEM ZELF EEN KIJKJE!

Scan de QR-code om meer te weten te komen over alle HENCHMAN-ladders

BESTELLEN OF MEER INFORMATIE:

www.henchman.nl

Aan de slag

Er is altijd genoeg te doen in de tuin, maar de taken verschillen per seizoen. In deze rubriek vind je alle tuintaken die handig zijn om deze maand uit te voeren. Loop de handige checklists na en hou zo makkelijk je tuin bij.

103

104

106

108

Deze maand

- 100 Monty's maand**
Monty kopt dahlia's en plant irisbollen.
- 103 De basis**
Repareer en verzorg je gazon.
- 104 Bloemen in oktober**
Maak een bloembollenlasagne en deel vaste borderplanten.
- 106 In de kas**
Oogst de laatste tomaten en zaai tuinbonen.
- 108 Groente en fruit**
Verwijder aspergestengels en pluk herfstframbozen.
- 110 Algemene tuintaken**
Snoei rozen terug en plant bollen in het gazon.

110

Doe gevallen bladeren in een kooi van kippengaas – ze verteren tot bladcompost, wat een ideale mulch is.

Monty's maand

April en oktober zijn elkaars tegenhanger: in de ene maand gaat het tuinseizoen van start en in de andere loopt het ten einde. Het zijn schitterende maanden waarin meer verandert dan in welke andere tijd van het jaar dan ook. Begin oktober is de zomer nog voelbaar, maar eind oktober kondigt de winter zich al aan. We beschouwen oktober als de maand waarin de blaadjes vallen, maar eigenlijk vallen er veel meer in november en dan zijn de kleuren ook vaak mooier. Maar het verzamelen van

blad begint nu en is, vind ik, even belangrijk als composteren. Elk gevallen blad is namelijk potentieel bladcompost of bladaarde. En bladcompost – die je niet hoeft te keren of mixen en waarvoor je geen kennis nodig hebt – is tuingoud. Ik begin altijd in de boomgaard met het verzamelen van blad, zodat ik gevallen appels makkelijker kan rapen. Daar doen we bijna tot kerst mee en de appels die we van de bomen plukken, bewaren we om in de winter en tot in het voorjaar te gebruiken.

Dahlia's koppen

Door de klimaatverandering is oktober nu een stuk zachter dan nog maar twintig jaar geleden, en merkbaar zachter dan toen ik in de jaren 50 en 60 opgroeide. Daardoor bloeien planten die van dichtbij de evenaar afkomstig zijn, zoals dahlia's, Mexicaanse zonnebloemen en canna's, tegenwoordig langer door. Ze worden namelijk pas zwart bij de eerste echte vorst.

Maar dahlia's proberen al ruim voor het zover is wel wanhopig zaad te zetten, waardoor de productie van nieuwe bloemen stopt. Het is daarom belangrijk dagelijks te blijven koppen om de bloei op gang te houden. Dat doe je door de bloemstengels terug te knippen tot het eerste blad of de eerste zijscheut. Bij sommige variëteiten betekent dat dat je de bloemstengel

tot wel 30 cm of meer terugknijpt.

Uitgebloeide dahlia's zijn soms moeilijk te onderscheiden van de nog ongeopende knoppen. Het grote verschil is dat de uitgebloeide exemplaren een puntige kegelvorm hebben, terwijl de knoppen die nog moeten gaan bloeien rond van vorm zijn. En als je erin knijpt, voelen de nog ongeopende knoppen veel steviger aan.

Kop dahlia's als het even kan dagelijks en verwijder dan niet de ronde knoppen (boven links) maar de kegelvormige uitgebloeide bloemen (boven rechts).

Plant irisbollen in zanderige potgrond, 5 cm diep en 5 cm uit elkaar.

Zet de potten in een koude kas of buiten op een beschutte, droge plek.

Zet winterbloeiende irissen in potten

Vroege irissen, zoals *Iris reticulata* en *I. histrioides*, laten in februari en zelfs eind januari hun kleurenpracht zien, en oktober is de ideale tijd om ze te planten. Deze irissen zijn volledig winterhard – ik heb vaak gehad dat de potten waarin ze stonden dagenlang bevroren waren. Maar ze hebben er een hekel aan te nat te staan. Daarom kweek ik ze in potten in plaats van in de zware kleigrond van Longmeadow. Ik meng gelijke delen scherp zand en turfvrige potgrond door elkaar. Als je deze mix voor het eerst maakt, lijkt het idioot veel zand, maar de irissen doen het er geweldig in.

Ze hebben geen diepe pot nodig, maar doen het goed in ondiepe

schalen, waarin hun juweelachtige intensiteit mooi uitkomt. Bedek de bollen met de potgrondmix en strooi dan nog een laagje scherp zand over het oppervlak. Zo zorg je voor een betere afwatering en voorkom je dat er door regen modderspetters op de bloemblaadjes komen.

Je kunt ze buiten laten staan zolang ze niet te nat worden, maar ik doe die van mij in een koude kas, die als een paraplu werkt: de kou kan er wel bij, maar de regen niet. Zodra er bloemknoppen verschijnen, zet ik een paar potten in een kas om een vroege bloei te stimuleren. Maar zelfs buiten in een border staan ze op de koudste februariïdag stralend te bloeien.

SLA

Slaplantjes die in augustus gezaaid zijn, nemen nu in de kasborders de plek in waar tot voor kort tomaten stonden. Ik plant er ook winterharde bladgroenten zoals rucola, mizuna en mibuna. Zo staan ze beschut, maar ze hebben 's winters geen extra warmte nodig. Maak voordat je plant de grond los en voeg een laagje compost toe. De jonge planten slaan snel aan in de warme bodem en kunnen vanaf volgende maand geoogst worden.

Maak 's winters goed gebruik van je kasborders door nu jonge sla te planten.

Checklist

- ☐ Bescherm boomvarens door dik vliesdoek rond de kroon en de bovenkant van de stam te wikkelen.
- ☐ Oogst pompoenen en bewaar ze binnen op een koele, droge plaats.
- ☐ Neem houtstekken van (fruit)heesters om gratis nieuwe planten te kweken.

Repareer en verzorg je gazon

Houd je gazon in topconditie door nu wat simpel onderhoud te plegen, voordat het gras bevriest of te nat is om op te werken. Een gazon bestaat uit duizenden grasplantjes die dicht op elkaar groeien. Na een jaar gemaaid en belopen te zijn, kunnen ze wel wat extra zorg gebruiken om te herstellen.

Haal gevallen blad regelmatig weg. Versnipper het door er met een maaier overheen te gaan en composteer het of hark de bladeren los bij elkaar om er bladaarde van te maken. Als je bladeren op het gazon laat liggen, houden ze een laagje vocht vast waardoor er schimmelsiektes kunnen ontstaan.

Vul eventuele gaten in het gazon op met nieuw graszaad. De bodem is nog vrij warm van de zomer, dus het zaad zal snel ontkiemen. Als je het gazon belucht, hark dan wat bemeste tuinaarde of grond in de gaten om de wortels volgend jaar een oppepper te geven. Wacht een jaar met het stevig harken en beluchten van een gazon dat pas dit jaar ingezaaid is.

Versnipper bladeren en maak er bladaarde – een waardevolle bodemverbeteraar – van.

VIER MANIEREN om je gazon te verbeteren

1 Schraap met een bladhark of verticuteermachine over het oppervlak van het gazon. Zo hark je de maairesen van het afgelopen jaar en veel mos weg.

2 Maak met een beluchter met holle tanden of een spitvork gaten in het gazon om bodemverdichting tegen te gaan en te zorgen dat er lucht bij de wortels kan komen.

3 Knip het gras langs de gazonrand bij en graaf gras dat zich in de border heeft genesteld uit met een schepje. Maak de rand weer netjes met een graskantsteker.

4 Repareer kale plekken door eerst te wieden. Hark dan het oppervlak en strooi zaad over de kale plek. Geef water en bescherm met een net tegen vogels en katten.

FOTO'S: SARAH CUTTLE, TIM SANDALL

TIP

Als je deze maand nieuwe heesters en vaste planten plant, check dan hoe hoog en breed ze worden en zorg dat ze voldoende ruimte hebben. Zolang ze hun ruimte nog niet gevuld hebben, kun je de gaten opvullen met eenjarigen.

Checklist

- ☐ Zet rotsplanten op een droge plek waar ze geen last hebben van winterse nattigheid.
- ☐ Zaai *Lathyrus* minstens 7 cm diep in potten of modules en zet ze in een koude kas of buiten op een beschutte plek.
- ☐ Stek niet-bloeiende uitlopers van planten die de winter misschien niet overleven.
- ☐ Snoei vlinderstruiken een derde tot de helft terug, zodat de wind geen stengels breekt.
- ☐ Haal oud blad weg bij de voet van rozenstruiken om schimmelziekten te voorkomen.

Maak een mix van blad en bloemen die de donkerste dagen opfleurt.

Beplant een winterpot

Vul een grote pot bijna tot de rand met turfrijke universele potgrond en maak een winterarrangement van planten zoals winterviolen, heide, groenblijvende siergrassen en kleine heesters. Dompel ze voor het planten in water.

Kies een plant als blikvanger en zet die in het midden van de pot. Zet de

kleinere planten eromheen. Als de potgrond inklinkt terwijl je hem aandrukt, voeg dan nog wat potgrond toe. Zorg dat de wortels net bedekt zijn en dat de potgrond tot een paar centimeter onder de potrand komt. Zet de pot op zijn definitieve standplaats en geef royaal water.

STAP VOOR STAP

Maak een bloembollenlasagne

Plant een pot vol bollen in lagen, die volgend voorjaar achtereenvolgend bloeien. Poot late bloeiers zoals tulpen onderin, narcissen in het midden en dwergirissen bovenin. Ze zullen niet elk jaar in dezelfde pot bloeien, maar volgend jaar geven ze een prachtige lenteshow.

1 Doe 20 cm turfrijke universele potgrond in een diepe pot. Leg de laatst bloeiende bollen erop met de punt omhoog.

2 Geef de bollen 3-5 cm tussenruimte. Voeg potgrond toe rond de bollen en daarna nog een laag van 5 cm.

3 Poot de volgende serie bollen en bedek ze met 5 cm potgrond. Voeg de laatste bollen toe en bedek ze met nog eens 5 cm.

De helderroze bloemhoofden van vetkruid trekken late bestuivers aan.

Plant vetkruid in borderranden

Vrolijk je border op door voor de hogere planten wat plantjes langs de rand te zetten. Rechtop of kruipend is allebei goed, zolang ze maar laag zijn – niet hoger dan 60 cm. Vetkruid, purperklokje, vrouwenmantel en laag-groeiende winterharde geraniums zijn allemaal geschikt.

Laat altijd 30 cm groeiruimte tussen de planten en de gazonrand. Zo bescherm je het gras tegen stengels die zich uitspreiden. Verwijder onkruid en hark vóór het planten wat beerdermeel door de aarde. Geef zowel de planten als de plantgaten ruim water.

STAP VOOR STAP Vaste borderplanten delen

Haal vaste planten zoals flox, duizendblad en ezelsoor (foto) die te groot zijn geworden uit de grond en deel ze. Tuinier je op zware, natte grond, wacht dan tot het voorjaar om te voorkomen dat de vlezig wortels van je gedeelde planten gaan rotten. Laat planten met goede zaadhoofden ook tot de lente staan. Als je planten regelmatig deelt, blijven ze gezond en staan ze er jarenlang mooi bij.

1 Houd een bundel bloemstengels vast terwijl je ze afknijpt tot de voet. Snoei ze zo ver mogelijk terug zonder de wortelhals van de plant te beschadigen.

2 Steek een schop rondom de hele kluit in de grond en duw hem dan diep en schuin door de wortels. Schep vervolgens de plant uit de grond.

3 Snoei stengels die je eerder misschien gemist hebt alsnog terug en haal alle beschadigde en dode blaadjes weg. Daarna kun je de kluit in losse stukken delen door hem voorzichtig uit elkaar te trekken. Zorg dat elk deel voldoende wortels heeft.

4 Kies de sterkste delen en plant ze terug in de border. Druk de grond aan en zorg dat de planten even diep staan als eerst. Geef ruim water en breng dan een laag mulch aan op de omringende grond.

Doe de zaadhoofden in een papieren zak en voorkom morsen.

Oogst zaad van heiligenbloem

Kies een heldere, droge dag uit om zaden te oogsten van zomerbloeiende heesters die zijn uitgebloeid, zoals heiligenbloem (*Santolina chamaecyparissus*).

Knip eerst de hele bloemstengels af en houd ze voorzichtig rechtop om te voorkomen dat de zaden eruit vallen. Pak er dan een papieren zak bij en doe de stengels ondersteboven in de zak. Op deze manier zullen de zaden, als het kaf helemaal droog is, in de zak vallen.

Je kunt het zaad na het oogsten meteen in zanderige zaai- en stekgrond zaaien en in een koude kas zetten, of het koel en droog bewaren en in het voorjaar zaaien.

20
MINUTEN
OVER

Plant muurbloemen nu uit in bloembedden en je hebt volgend voorjaar een schitterende bloemenzee. Kies een zonnige plek met goed doorlatende grond. Bewerk de grond voor door eerst te spitten en organisch materiaal toe te voegen, bijvoorbeeld stalmest of bladcompost. Zorg dat de planten tot de onderkant van de onderste blaadjes in de grond staan en druk de aarde goed aan, zodat ze in de winter stevig staan.

Knip blaadjes af, zodat het licht de laatste tomaten helpt rijpen.

Haal een laatste tomatenoogst binnen

Knip alle bladeren aan je tomatenplanten die vruchten bedekken weg, zodat de laatste vruchten de maximale hoeveelheid zonlicht krijgen en beter rijpen. Oogst de tomaten als ze kleuren. Als er niets anders op zit dan groene tomaten te plukken, kun je ze bijvoorbeeld stoven, inleggen of er chutney van maken.

Als je de planten graag uit de kas wilt verwijderen, neem dan genoeg met wat groene tomaten of knip de hele tros af en laat die op een droge, lichte plek nog wat verder rijpen.

Haal exotische planten binnen

Haal je potten met exotische planten die in de zomer in de tuin hebben gestaan binnen voordat het 's nachts kouder wordt dan een graad of 7. Voor amaryllis en *Cymbidium* kun je de bloei stimuleren als je ze nu juist buiten in de kou laat staan, maar koudegevoelige bladplanten zoals de maranta (foto) zullen blij zijn als ze wat warmte krijgen.

Maak de planten netjes door de oudste en beschadigde bladeren af te knippen. Zet ze uit direct zonlicht en zorg voor een vochtige omgeving om ze gezond te houden.

Haal maranta's binnen en houd ze warm en uit de zon.

**10
MINUTEN
OVER**

Zaai wat rucolazaad in kasborders of in bakken, zodat je de hele winter kunt blijven oogsten. Strooi de zaadjes op de potgrond of de bodem en bedek ze met een laagje gezeefde potgrond. Als de temperatuur 7°C of hoger is, moeten ze ontkiemen.

Plant dwergirissen

Plant *Iris reticulata*-bollen in potten in de kas voor een zoetgeurend feest van miniatuurbloemen vroeg in het voorjaar. Voeg wat extra scherp zand toe aan potgrond en vul een pot tot 5 cm onder de rand.

Zet er voor een maximaal effect een heleboel bollen in (maar zonder dat ze elkaar raken), met de punt naar boven. Bedek de bollen tot de rand met potgrond en druk het oppervlak aan.

Geef water, zet ze op de werkbank en snuif de geur op zodra ze in het vroege voorjaar gaan bloeien.

Dwergirissen zijn makkelijk te kweken en geschikt voor potten.

Check de groei van stekjes

Controleer gewortelde stekken en knip eventuele schimmel weg. Verwijder dode blaadjes en uitlopers die beginnen te bloeien. 's Winters moeten de stekken 'op de waakvlam' staan tot je ze begin lente kunt oppotten. Zo groeien ze sterk en compact.

Zorg dat ze vorstvrij en met tussenruimte op de werkbank staan en geef heel weinig water. Controleer altijd met je vinger of de potgrond nog vochtig is voor je water geeft, want jonge wortels rotten snel. Geef alleen water als de grond echt droog is.

Geef de potten voldoende ruimte en hou ze bijna droog tot de lente.

**SNELLE
OPLOSSINGEN**

Verwijder oude plantenresten van werkbanken, vloeren en uit kieren tussen ramen om het risico te verkleinen dat er schimmelsporen overwinteren. Laat spinnenwebben nog even zitten, want spinnen kunnen resterend ongedierte vangen. Haal ze weg in de winter.

STAP VOOR STAP Tuinbonen zaaien

Zaai nu tuinbonen in bakken om in het vroege voorjaar uit te planten. De zaailingen zijn winterhard en kunnen buiten staan, maar zaai in bakken voor het geval je moestuin 's winters te nat is of muizen zich tegoed doen aan de zaden voor ze kunnen ontkiemen.

Hard deze sterke, jonge planten af zodat ze kunnen wennen aan lage temperaturen voor je ze buiten zet. Als ze pierig worden, knip je ze gewoon terug. Er groeien dan meer scheuten.

1 Vul een bak of wat potjes met turfvrije universele potgrond. Druk de potgrond licht aan.

2 Duw het zaad met het litteken naar beneden in de grond en druk aan. Bedek het met minstens 2 cm potgrond als je het aandrukt.

3 Schrijf de datum en de variëteit van de boon op een label en duw het label aan de rand in de grond.

Checklist

- ☐ Plant vijf freesia knollen per pot van 12 cm – de bloemen ruiken heerlijk in huis.
- ☐ Bevestig lagen noppenfolie als isolatie aan de binnenkant van de kasramen.
- ☐ Ventileer de kas op warme dagen een paar uur, maar vergeet niet de ramen 's avonds weer dicht te doen.
- ☐ Controleer of kasverwarmers het nog doen.

4 Geef de zaden royaal water en voel altijd of de grond droog is voordat je ze weer begiet. De grond mag niet uitdrogen, maar als hij te droog is, gaan de zaden rotten.

Vervroeg de lente, denk ook aan de bijen

Laat je inspireren!

Alles voor de tuin vind je op DeZaden.nl

DEZADEN

www.dezaden.nl

**20
MINUTEN
OVER**

Neem houtstekken van aal- en kruisbessenstruiken om gratis nieuwe planten te kweken. Steek dikke, gezonde, onbeschadigde stengels van 20-30 cm lang in diepe potten met zanderige potgrond of in geulen waarin je scherp zand door de bodem hebt gemengd.

Haal verwelkte gewassen weg

Haal gewassen die klaar zijn uit de grond en gooi ze op de composthoop. Grotere planten zoals courgettes, pronkbonen en suikermajs composteren sneller als je ze eerst klein maakt. Knip met name houtige stengels in stukken van 10 cm.

Meng alles goed door elkaar. Het is de moeite waard zowel zacht en groen als houtig materiaal aan de hoop toe te voegen: dat verbetert de vertering.

Ruim oude gewassen op en versnipper ze voor je ze composteert.

Pluk peren en verwijder ziek blad

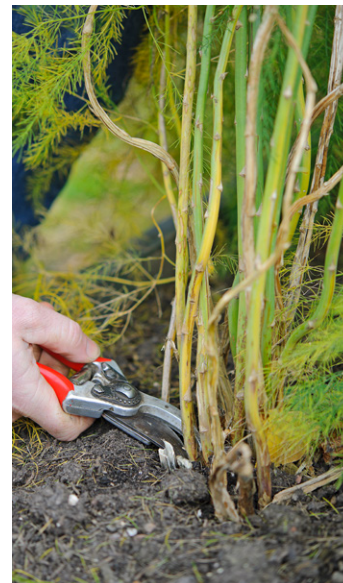
Pluk peren voordat ze van de boom vallen. Ze horen stevig te zijn en veranderen vlak voordat ze echt rijp zijn een beetje van kleur. Wil je zeker zijn, dan zit er niets anders op dan er een te plukken en te proeven.

Verwijder blaadjes met vlekken en

plekjes, en laat blad niet op de grond liggen om het risico op schimmel-infecties te beperken. Raap al het blad op en gooi het in de gft-bak, want de sporen overleven de hoge temperaturen van het gemeentelijke composteersysteem niet.

Peren zijn rijp als je ze met een lichte draai makkelijk kunt plukken.

Haal aspergestengels weg zodat er geen kevers in kunnen overwinteren.

Verwijder aspergestengels

Het is tijd om de strokleurige aspergestengels terug te snoeien met een snoeischaar of een takkenschaar met lange handvatten. Knip de planten helemaal terug tot aan de voet om alle holle stengels te verwijderen. Zo zal het aspergehaantje nergens een plek vinden om te overwinteren. Dit diertje schuilt ook in de afgesneden stengels, dus laat die niet liggen maar haal ze weg en versnipper ze grondig voordat je ze composteert.

Wied het bed, haal eventueel rood aspergezaad weg als je vrouwelijke planten hebt, zodat er geen zaailingen zullen opkomen en breng een organische mulch aan op de grond.

STAP VOOR STAP Zaden van sperziebonen bewaren

Bespaar geld door je eigen boonzaden te verzamelen van sperziebonen die je deze zomer geteeld hebt. Bewaar alleen zaad van de gezondste planten die de beste oogst hebben gegeven.

Je kunt het zaad in papieren enveloppen bewaren en volgend voorjaar zaaien. Als je bonenzaden droog bewaart op een koele, donkere plek in huis, blijven ze een paar jaar goed voordat ze hun kiemkracht verliezen.

1 Kies verdroogde peulen die een beetje opengebarsten zijn: de zaden daarin zijn bijna droog genoeg om meteen te bewaren.

2 Vang de zaden op in een schaal terwijl je de peulen opent en de zaden eruit duwt. Gooi beschadigd en verkleurd zaad weg.

3 Laat de zaden verder drogen en bewaar ze dan in een envelop in een zaadblikje in huis. Vermijd extreme temperaturen.

Checklist

- ☐ Oogst wortelgroenten zoals wortelen wanneer je ze nodig hebt.
- ☐ Bedek kale stukken grond met goed verteerde stalmest of compost en laat het in de winter verteren.
- ☐ Haal bamboestokken en plantensteunen weg en berg ze droog op, zodat je ze volgend jaar weer kunt gebruiken.

PAS OP VOOR

Lookroest

Oranje blaasjes op prei zijn een teken van roestschimmel. Zijn alleen de buitenste bladeren aangetast, verwijder die dan. Roest verspreidt zich via de lucht en is erger als planten dicht op elkaar staan en het groen zacht is.

Knip chilipepers met het steeltje eraan van de plant om een open wond en infectie te voorkomen.

Oogst nu de laatste chilipepers van het seizoen

Pluk de laatste chilipepers voor het te koud wordt. Peppers rijpen nog lang door en kunnen tegen wat kou, maar ze zijn niet bestand tegen vorst. Je kunt ze dus beter nu oogsten.

Knip de vruchten met het steeltje eraan af met een snoeischaar. Trek de planten uit de grond, versnipper de stengels en gooi ze op de composthoop. Neem de rijpe

chilipepers mee naar binnen om ze te drogen, in te maken of in te vriezen, of bewaar ze in de groentela van de koelkast zodat je ze nog een paar weken vers kunt gebruiken.

Pluk herfstframbozen

Blijf herfstframbozen oogsten zodra ze goed gekleurd zijn. Planten zoals frambozen blijven dankzij de warme grond nog een tijdje doorgroeien, maar als je de vruchten zo laat in het seizoen te lang laat zitten, gaan ze door de hogere luchtvochtigheid van het najaar schimmelen.

Er zullen nu minder vruchten aan je struiken zitten, maar het zijn er nog wel genoeg om deze maand regelmatig verse frambozen bij je graanontbijt te hebben. Je kunt ze ook invriezen als je ze niet meteen wilt gebruiken.

Rijpe frambozen zijn vol van kleur, dik en makkelijk te plukken.

SNELLE OPLOSSINGEN

Verwijder vaste onkruiden zoals paardenbloem, zuring en weegbree, die zichtbaarder worden als je gewassen geoogst zijn, met wortel en al. Doe dit met een vork als de bodem vochtig is, want dan gaat het makkelijker.

Houd loshangende stengels van klimplanten in toom door ze aan te binden.

Mulch borders

Bedek je borders met 5 cm organisch materiaal om de bodem te verbeteren, onkruid te onderdrukken en vocht vast te houden. Maak de border eerst netjes en snoei vaste planten die niet mooi zijn in de winter terug. Verwijder de wortels van hardnekkig onkruid met een schopje.

Bedek de border daarna met minstens 5 cm gecomposteerd afval, champignonmest of verteerde stalmest. Doe dit voorzichtig met de hand, om te voorkomen dat je planten in gemengde borders of houtige planten beschadigt, want die kunnen daardoor rotten.

Mulch voorzichtig, zodat je de plantenstengels niet beschadigt.

Bind stengels van klimplanten aan

Leid loshangende stengels van klimplanten door hun trellis of steunframe en fatsoeneer de nieuwe groei van dit jaar. Trek ze omlaag en bind ze horizontaal aan om de sapstroom

een beetje te beperken – dan dragen deze uitlopers later meer bloemen.

Maak ze vast met zacht touw of tuindraad en niet met ijzerdraad, want dat kan de stengels en blaadjes

beschadigen. Leg de knoop van het touw niet tegen de stengel, maar tegen de trellis. Knip de zachte toppen van deze scheuten terug tot een gezonde knop.

Als je rozen nu snoeit, helpt dat windschade voorkomen.

Rozen terugsnoeien

Rozen snoei je voornamelijk tussen december en maart, maar de lange uitlopers van klimrozen en rozenstruiken zonder steun kun je nu snoeien om het risico van windschade te beperken. Sterke wind in het najaar en de winter kan de wortels namelijk loswrikken en beschadigen. Klimrozen worden langs een trellis geleid en bloeien aan uitlopers die zijwaarts groeien. Snoei nieuwe, onhandig groeiende uitlopers van klimplanten terug tot een derde, zodat de stengels niet zo snel verward raken. Verdere snoei kan plaatsvinden voordat de planten volgend jaar weer uitlopen.

Checklist

- ☐ Trek narcissen voor in potten: 3 bollen per pot van 1 liter of 5 per pot van 3 liter.
- ☐ Verwijder rottend blad uit vijvers en trek kruipende uitlopers van planten zoals manna-gras (*Glyceria*) uit, zodat ze zich niet verspreiden.
- ☐ Blijf de hele herfst blad verzamelen om er bladaarde van te maken.
- ☐ Houd je kas dicht, zodat ramen niet kapotgaan bij harde wind.

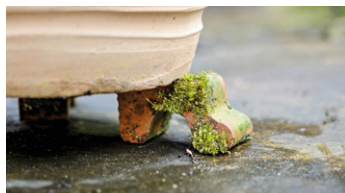
Checklist

- ☐ Verplant heesters naar een nieuwe plek.
- ☐ Fleur het terras met groenblijvers in potten met voedingsrijke grond.
- ☐ Vul gaten langs muren op met nieuwe klimplanten.
- ☐ Laat oude hortensia-bloemen zitten als winterbescherming.

Zet potten hoger

Zet potten op blokjes voor een betere afwatering. Planten die 's winters natte wortels hebben, rotten en verwelken eerder. Ook voor het overwinteren van licht vorstgevoelige planten is dit belangrijk, al hebben zij bij erg slecht weer vaak ook nog een beschutte standplaats en vliesdoek nodig als extra bescherming.

Grote potten hebben vaak potvoetjes die je eronder kunt schuiven, maar als je die niet hebt, gebruik dan bakstenen of blokken.

Potvoetjes helpen bij de afwatering en beschermen tegen vorst.

Pioenrozen terugsnoeien tot de voet helpt verwelkingsziekte te voorkomen.

Snoei uitgebloeide pioenrozen nu terug

Snoei wat er nog over is van je pioenrozen terug. Erg mooi zijn ze nu niet meer en de plantenresten kunnen prima op de composthoop. Knip de stengels met een snoeischaar terug tot aan de voet. Ziek blad kun

je het beste weggooien in de groencontainer, zodat eventuele infecties zich niet verspreiden.

Pioenrozen blijven niet lang in rust – in het voorjaar behoren ze tot de vroegste vaste planten die weer

uitlopen. Als je ze nu snoeit, geef je de knoppen voldoende ruimte en licht om op gang te komen. Mulch niet rond pioenrozen, want voor een goede bloei moeten hun wortels ondiep liggen.

STAP VOOR STAP Plant bollen in het gazon

Geef je gazon volgend voorjaar een natuurlijke uitstraling met bloembollen. Narcissen en krokussen zijn daar heel geschikt voor. Minitulpen zien er ook prachtig uit in goed doorlatende grond en camassia's zijn spectaculaire planten voor als je iets meer ruimte ter beschikking hebt.

Zorg dat je de bollen op de vereiste diepte plant (vuistregel: 2-3 keer hun hoogte) en geef ze na de bloei wat universele voeding. Maai volgend seizoen pas als het blad is verwelkt.

1 Strooi een handje bloembollen willekeurig over je gazon als je wilt dat ze verwilderen. Maak je niet druk over waar ze landen.

2 Steek met een bollenplanter een stuk gras met grond uit. Zet de bol met de punt omhoog in het gat, leg het gras terug en druk aan.

Volgende maand

- ☐ Hang nestkasten op en help vogels de winter door.
- ☐ Plant rozen met kale wortel, om ze ruim voor de lente aan te laten slaan.
- ☐ Onderhoud je snoeigereedschap voor de wintersnoei.

Gardeners' World

Klantenservice

Wil je abonnee worden of heb je vragen over je abonnement? Op onze website vind je antwoord op de meeste vragen.

www.gardenersworldmagazine.nl/contact

Telefoon

We zijn er maandag tot vrijdag van 09.00 tot 17.00 uur om je vragen te beantwoorden.

+31 (0)24-2027827

E-mail

Stel je vraag eenvoudig per e-mail aan een van onze service medewerkers.

**klantenservice@
gardenersworldmagazine.nl**

Wist je dat je tegenwoordig eenvoudig zelf je adres kan wijzigen?

Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/adreswijzigen om je nieuwe adres door te geven. Het nieuwe adres wordt vervolgens automatisch in ons systeem gewijzigd.

Abonnementsinformatie

Gardeners' World kost € 6,99 per nummer. De abonnementsprijs is in Nederland € 69,- en in België € 72,- (12 nummers). Deze prijs geldt bij betaling per automatische incasso. Voor betaling via een (digitale) factuur geldt een toeslag van € 2,50. Je kunt eenvoudig een machtiging afgeven via www.magazineshop.nl/machtigen. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij anders vermeld. Het opzeggen van een abonnement kan eenvoudig telefonisch via +31 (0)24-2027827 of per mail via klantenservice@gardenersworldmagazine.nl.

Copyright

BBC Gardeners' World magazine is published by F&L Media B.V. under licence from BBC Studios, Television Centre, Wood Lane, London W12 7TQ. The Gardeners' World logo and the BBC Blocks are the trade marks of the British Broadcasting Corporation. Used under licence. © Immediate Media Company Limited. All rights reserved. Reproduction in whole or part prohibited without permission.

Gardeners' World

Managing Director – Catriona Bolger
Head of Content – Kevin Smith

BBC Studios, UK Publishing

Chair, Editorial Review Boards: Nicholas Brett
Managing Director, Consumer Products and Licensing - Stephen Davies
Director, Magazines and Consumer Products - Mandy Thwaites
Compliance Manager - Cameron McEwan
UK.publishing@bbc.com
www.bbcstudios.com

Immediate Media Co Ltd

Chairman – Martin Weiss
CEO – Tom Bureau
Director of International Licensing and Syndication – Tim Hudson
International Partners Manager – Molly Hope-Seton

Alle rechten van dit materiaal behoren toe aan Immediate Media Co. Limited en mogen niet worden herdrukt of hergebruikt, in welke vorm dan ook, zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming. Het auteursrecht op deze uitgave en op daarin verschenen artikelen wordt door de uitgever voorbehouden. Het verlenen van toestemming tot publicatie in de gedrukte uitgave houdt in dat de auteur de uitgever, met uitsluiting van ieder ander onherroepelijk machtigt de bij of krachtens de auteurswet door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren te innen en dat de auteur alle rechten overdraagt aan de uitgever, tenzij anders bepaald. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vernieuwvuldigd of gekopieerd zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden die in deze uitgave zouden kunnen voorkomen.

Gardeners' World is een uitgave van F&L Media B.V.

in licentie van BBC Studios

Hoofdredactie

Anne Wiegers

Redactie

Iona van den Dries, Jos Heijmans,
Helga Kluiter en Linda Passies

Met medewerking van

Berthe Bogers, Milly Born,
Marieke van der Eerden,
Jaap Molenaar (De Bijenstichting),
Stichting NL Bloeit!, Rogier van Vugt
en redactie Gardeners' World UK

Art director

Nick Groenewold

Vormgeving

Mylène Nales, Tom Gerrits,
Susan Gerbrands-Derksen
en Ellen Willemssen

Sales

Gavin Woesthoff
+31 (0)6 20 50 98 54
gwoesthoff@fnl.nl

Marketing

Anouk Tolboom
+31 (0)24 24 04 595
atolboom@fnl.nl

Drukkerij

Senefelder Misset Doetinchem B.V.

Vragen aan de redactie

Heb jij opmerkingen, suggesties of vragen aan de redactie?
redactie@gardenersworldmagazine.nl

Nieuwsredactie / Pers

redactie@gardenersworldmagazine.nl
of adresgegevens zie hieronder o.v.v.
F&L Media, redactie Gardeners' World

Bezoekadres F&L Media

Jonkerbosplein 52, 6534 AB Nijmegen

oktober Groeigids

Geef je voorjaar een vliegende start door nu knoflook, uien en tuinbonen te planten.

Binnen zaaien ■ **Buiten planten/zaaien** ■ **Oogsten** ■

De beste keuzes voor oktober		jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
	Asperges Zwavelverbindingen zijn verantwoordelijk voor de karakteristieke smaak en geur, ondersteunen de lever en helpen bij het bestrijden van ontstekingen.												
	Tips Maak een aspergebed op een zonnige plek – wied grondig en werk veel compost of stalmest door de grond. Plant ↓ met kiem naar boven Afstand ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Bosbessen Deze bessen worden geroemd om hun anthocyaninegehalte, dat ontstekingsremmende eigenschappen heeft en nuttige bacteriën in de darmen ondersteunt.												
	Tips Kweek in zure grond of grote potten met heidegrond. Je kunt de pH van de grond ook verlagen met zwavel. Plant ↓ op zelfde hoogte als in pot Afstand ↔ 1,5 m uit elkaar ↗ 1,5 m tussen rijen												
	Erwten Erwten zijn een waardevolle bron van zetmeelrijke koolhydraten en eiwitten en leveren zetmeel in de vorm van amylose, waardoor de energie langzaam vrijkomt.												
	Tips Kies winterharde variëteiten om nu te zaaien en bescherm ze met cloches om een maand eerder te oogsten dan bij de lentezaai. Zaai ↓ 5 cm diep Afstand ↔ 5 cm uit elkaar ↗ gelijk aan hoogte planten												
	Knoflook Knoflook is een nuttige infectiebestrijder en heeft antimicrobiële eigenschappen die werken tegen een breed scala aan bacteriën, virussen en schimmels.												
	Tips Geef dit gewas de zonnigste plek in je tuin. Plant ze dieper in lichte grond en verwijder eventuele bloemknoppen. Plant ↓ 5 cm diep Afstand ↔ 18 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Lentekolen Rijk aan vitamine C en waardevolle ontstekingsremmende stoffen. Bij voorkeur stomen of in de magnetron verhitten om verlies van deze stoffen door koken te minimaliseren.												
	Tips Zet jonge planten die je hebt voorgezaaid deze maand op hun definitieve plek. Oogst als lentegroen of laat ze een krop vormen. Plant ↓ op grondniveau Afstand ↔ 30 cm uit elkaar ↗ 25 cm tussen rijen												
	Munt Dit verfrissende kruid is een nuttige bron van vitamine C, foliumzuur en bètacaroteen. Voeg bloemen toe aan een salade, trek er thee van of combineer met zomerfruit.												
	Tips Munt houdt van lichte schaduw. Plant in een grote pot zodat het niet kan woekeren. Pluk regelmatig. Plant ↓ op zelfde hoogte als in pot Afstand ↔ 25 cm uit elkaar ↗ 20 cm tussen rijen.												
	Spinazie Boordevol gezonde plantaardige stoffen luteïne en zeaxanthine, quercetine en kaempferol – geniet ervan in een salade met een dressing op oliebasis.												
	Tips Zaai om de paar weken tot het einde van de maand kleine beetjes. Zaai daarna binnen vanaf januari voor een vroege lenteoogst. Zaai ↓ 2 cm diep Afstand ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Tuinbonen Altijd volop oogst en een goede bron van vitamines uit de B-groep. Het toevoegen van deze bonen aan je bord kan helpen je hersenen scherp te houden.												
	Tips Zaai deze maand onder cloches of vliesdoek en plant bonenkruid rond het gewas vanaf de lente tegen zwarte bonenluis. Zaai ↓ 6 cm diep Afstand ↔ 23 cm uit elkaar ↗ 45 cm tussen rijen												
	Uien Uien zijn een belangrijk onderdeel in de meeste keukens en voegen niet alleen smaak toe aan een gerecht, maar bieden ook bloedverdunde en hartbeschermende eigenschappen.												
	Tips Kweken uit plantuien (jonge bollen) is makkelijker dan uit zaad. Plant op een warme, zonnige en goed drainerende plek. Plant ↓ met puntjes boven grond Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												
	Veldsla Combineer dit pittige, groene blad, dat rijk is aan voedingsstoffen die het immuunsysteem ondersteunen, met een bron van vet of olie om de opname van deze stoffen te verbeteren.												
	Tips Zaai tweewekelijks kleine beetjes voor een continue oogst. Bedek met vliesdoek in de winter voor doorlopend vers blad. Zaai ↓ 1 cm diep Afstand ↔ 10 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen												

Volgende maand

Het novembernummer ligt vanaf **24 oktober** in de winkel.

**Bestel hem
vóór 6 oktober
met gratis
verzending!**

Ga naar [gardenersworld
magazine.nl/voorverkoop](http://gardenersworldmagazine.nl/voorverkoop)

De grande finale

Carols favoriete struiken en bomen voor een overdaad aan herfstkleuren.

Monty stimuleert de biodiversiteit en plant inheemse planten.

Breng ramblerrozen in vorm met de tips van Frances.

Zorg voor kleur in donkere dagen met deze winterpotten.

FOTO'S: JASON INGRAM; SARAH CUTTLE

**Gardeners'
World**

**Mis geen
nummer meer!**

Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/abo
of bel gratis naar **+31 (0)24 2027 827**

Neem nu een abonnement en krijg voortaan elke uitgave van Gardeners' World automatisch in je brievenbus.

Wil jij Monty live meemaken?

5 dagen
595,-
halfpension

**Dat kan! Ga mee op een fantastische tuinreis naar
het Gardeners' World Live Event in Groot-Brittannië!**

ONTDEK HET PARADIJS VOOR TUINLIEFHEBBERS

Het belooft een onvergetelijke reis vol bloemenpracht, inspirerende groene ontwerpen en buitengewone groenexpertise te worden. Naast dit unieke evenement, dat plaatsvindt in een prachtige locatie in het hart van de natuur, zie je ook een aantal fantastische tuinen gelegen in het graafschap Shropshire. Net naast Wales gelegen kent dit gebied een echte plattelandssfeer, met kleine stadjes, smalle straatjes, vakwerkhuisjes en prachtige tuinen. Je maakt een uitstapje net over de grens met Wales, waar je het bijzondere Powis Castle bezichtigt.

Praktische informatie

- Datum: 13 t/m 17 juni 2024
- Prijs: € 595,- p.p. op basis van een halfpension in een 2-persoonskamer
- 4 overnachtingen in viersterrenhotel Mercure Telford Centre
- Overtocht naar Engeland per ferry (Frankrijk – Dover)
- Vouchers voor hapje en drankje op ferry (zowel heen als terug)
- Welkomstdrankje in het hotel
- 4 maal ontbijt
- 3 maal 3-gangen buffet in het hotel met aansluitend koffie/thee
- 1 maal diner in een Engelse pub
- Begeleiding door deskundige chauffeur
- Reis per luxe Comfort Class touringcar met minibar, toilet en airconditioning
- Excl. tuin-entrees (ca. € 90,-, incl. ticket Gardeners World Live event)
- Met bezoek aan: Gardeners' World Live Event, Dorothy Clive Garden, Hodnet Hall Gardens, Wollerton Old Hall, stadsbezoek Shrewsbury en Powis Castle and Garden.

**Deze reis is dé plek om nieuwe
plantsoorten te ontdekken!**

KUPERS TUINREIZEN

Ga voor meer informatie en boeken naar
www.kuperstuinreizen.nl/gardenersworld

STIHL

BUITEN BELEEF JE MEER

Met de MS 162 krijg je je tuin in een handomdraai weer in topvorm. Haardhout verzagen, fruitbomen snoeien of kleine bomen vellen, de MS 162 staat voor je klaar! Laag in gewicht, ergonomisch ontworpen én toch krachtig genoeg om efficiënt te werken, zodat je meer tijd overhoudt om van het resultaat te genieten.

STIHL. STERK WERK

MS 162
BENZINEKETTINGZAAG

**+
GRATIS
CARE &
CLEAN
KIT**

ter waarde
van € 18

Meer informatie op stihl.nl of bij je lokale STIHL dealer.